

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 170

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA SVEZAK 170

ISBN 978-953-154-113-8

ISSN 1330-0865

Uredio
akademik TOMISLAV RAUKAR

RAZRED ZA DRUŠTVENE ZNANOSTI

LUJO MARGETIĆ

1920. – 2010.

ZAGREB, 2012.

Luigi Napolitano

S P O M E N I C A

posvećena preminulom

AKADEMIKU LUJI MARGETIĆU

redovitom članu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Donja Stubica, 18. listopada 1920. – Rijeka, 17. svibnja 2010.

KOMEMORATIVNI SASTANAK

održan je u palači Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

u Zagrebu, 18. svibnja 2011.

In memoriam

LUJO MARGETIĆ

Akademik Petar Strčić i akademik Franjo Šanjek

Govor na ispraćaju u Rijeci 21. svibnja 2010.

Akademik Tomislav Raukar i akademik Petar Strčić

Akademik Tomislav RAUKAR, tajnik Razreda

RIJEČ NA ISPRAĆAJU AKADEMIKA LUJE MARGETIĆA

Rijeka, Trsat, 21. svibnja 2010.

U ovom tužnom času želio bih se, u ime Razreda za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ali i u svoje ime, barem nekoliko skromnih riječi oprostiti od našega dragoga kolege, istaknutoga znanstvenika, akademika Luje Margetića. Četvrt je stoljeća akademik Lujo Margetić pripadao našem Razredu kao njegov nerazdvojivi dio, najprije kao izvanredni član od godine 1986., a zatim kao redoviti član od godine 1991.

Svojim znanstvenim interesom pokrivao je golemo istraživačko područje: pravnopovijesni razvoj u širokom luku od antičke Grčke i Rima do europske i hrvatske srednjovjekovne povijesti. Njegov je uvijek živi istraživački duh desetljećima otvarao nova pitanja ili iznova podvrgavao novim provjeravanjima već iznesena gledišta. U brojnim je svojim radovima neprekidno isticao da znanost može napredovati samo u kritičkim diskusijama, pa je takvim razmjenama gledišta uvijek iznova nudio i vlastite istraživačke rezultate.

Pri tome vrijedi reći da je akademik Margetić takvim provjeravanjima podvrgavao i vlastite rezultate, što je značajka samo velikih istraživača, kakvima je on nedvojbeno pripadao. Jedan od najljepših primjera su njegova istraživanja o vremenu doseljenja Hrvata koje je davne 1977. pomaknuo od prve polovice VII. na kraj VIII. stoljeća. Ta je teza gotovo revolucionarno odjeknula u hrvatskoj historiografiji, pa je na toj osnovici nastala opsežna, plodna literatura, no ipak, ta ga činjenica nije priječila da u kasnijim istraživanjima svoje poznato gledište dopuni, pa i promije-

ni novim istraživanjima i novim rješenjima, a tako postupaju samo veliki znanstvenici.

No, akademik Lujo Margetić nije bio samo istaknuti pripadnik hrvatske historiografije i krajnje savjesni član Razreda za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. On je u isti mah bio i draga osoba koja je u osobnim komuniciranjima iskazivala svu živost svojega duha. Kad je prije nekoliko godina zbog zdravstvenih teškoća prestao dolaziti u Zagreb na sjednice Razreda, rekao sam mu u razgovoru da uvažavam njegove razloge, ali da se ipak nadam da će ponekad doći u svoj Razred, na što je on odgovorio: „kolega, vi imate bolje mišljenje o mojim nogama nego ja sam“. Eto, takav je bio akademik Lujo Margetić u neposrednim ljudskim odnosima, duhovit, živahan, srdačan.

Razred za društvene znanosti i hrvatska historiografija bitno su osiromašeni odlaskom akademika Luje Margetića. Ne postoji nitko tko bi taj gubitak mogao barem malčice ublažiti, još manje nadoknaditi. U proučavanju pravne povijesti hrvatskoga srednjovjekovlja dugo će vladati nenadoknativa praznina, što prije svega vrijedi i za Razred za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Ako nas nešto barem u sićušnoj mjeri smije utješiti, to je činjenica da nam je ostalo golemo znanstveno djelo akademika Luje Margetića koje će nam biti trajnim vrelom poticaja za nova istraživanja.

Zahvalni smo akademiku Luji Margetiću na vrijednoj znanstvenoj baštini koju nam ostavlja. A njegov koliko duhoviti, toliko i samozatajni ljudski lik nastavit će živjeti u našim zajedničkim sjećanjima.

ŽIVOT I DJELO AKADEMIKA LUJE MARGETIĆA

1.

Svaki objavljeni tekst – čak ni temelj – o životu i djelu neke ličnosti nije svaki put vezan uz podrobnije poznavanje i onoga što je sama osoba objavila – ako je nešto uopće i tiskala ili su na drugi način njezine misli došle u javnost; no, to je ipak osnovica za bolje poznavanje života i djela bilo kojega znanstvenika, a u pretežnome dijelu i u svojoj biti to je zapravo njegova bibliografija. Jer, izvanjski životni put – uvjetno ga tako nazovimo – bilo koje ljudske jedinice, a pogotovo one koja je predodređena svojim pokazanim zanimanjem za znanost, za taj dio života, često nije ništa drugo nego efemerni i, tako reći, nerijetko i slučajni slijed događanja, zbivanja i nizanja činjenica što se grupiraju oko stvarnih i najtrajnijih plodova njegova života; a to su u slučaju znanstvenika i stručnjaka – njegove knjige, rasprave i druga javna, objavljena svjedočanstva znanstvenoga stvaranja.

Upravo rečeni sadržaji to u najvećoj mjeri karakteriziraju i dug život i plodno djelo akademika Luje Margetića, sveučilišnoga profesora u miru, i to od šestoga desetljeća XX. st. dalje, kada mu se djela pojavljuju u znanstvenome tisku. U počecima odrastanja L. Margetića, međutim, zapažamo da su se mnoge okolnosti naizgled “urotile” protiv njegove želje za znanstvenim usmjerenjem. No, kada su se stvarno otvorile mogućnosti da se njegova želja i ostvari, te se ona zaista i ostvarila; pokazalo se da je uza se imala takav stvaralački zanos da je uskoro postao vidljiv njegov veoma bogati dar hrvatskoj povijesnoj i pravno-povijesnoj znanosti; tako, uočljiv je u historiografiji literarni opus koji imponira širinom, dubinom i opsegom. Jer, od 60-ih godina XX. st. do danas tu je, pred nama više stotina naslova

tekstova iz povijesti i pravne povijesti, u vremenskome rasponu od antike, u što su, u prvome redu, uključeni radovi iz grčke, rimske, hebrejske i bizantske povijesti do srednjega vijeka. Tu su, dakle, obuhvaćena i djela iz srednjovjekovlja istih zemljopisnih prostora, kao i Apeninskoga poluotoka, osobito njezina mletačkoga dijela, te iz slovenske, srpske, albanske i druge povijesti.*

Ovdje je potrebno istaknuti da dio opusa koji se odnosi na hrvatsku povijest i pravnu povijest čini preko polovicu cjelokupnoga Margetićeva djela. A tu su još i radovi koji sežu u novovjekovno razdoblje. Evo, sada nešto više podataka o tome životnome i znanstvenome putu Luje Margetića.

2.

U hrvatskoj povijesti prezime *Margetić* ili *Margitić* nije rijetko, a ni u novije vrijeme, pa ni danas. Tako se, primjerice u Lindaru, u Istri spominje *Paull Margethytz*. Ima ih i u Bosni. Manje je bilo *Margitića*. Danas je prezime Margetić osobito često u Zapadnoj Hrvatskoj.

Lujo Margetić je i po ocu i po majci "čistokrvni" Primorac, i to iz Kvarnerskoga primorja. No, rođen je 18. listopada 1920. god. u srcu Hrvatskoga zagorja, u tamošnjoj Donjoj Stubici, gdje mu je otac tada službovao, dakle, na sjeveru hrvatskoga prostora i daleko od mora njegovih predaka. Majka mu je bila Zora, rođena Turina Nadalić iz zaseoka Turinsko (Turinovo) ponad Bakarca u Bakarskome zaljevu. Na Turine nailazimo i u Hreljinskome urbaru iz 1700. godine. Bila je to skromna, ali ugled-

---

* NAPOMENA. Autorov tekst te koautorska bibliografija u ovoj *Spomenici* donekle je prerađen sadržaj knjige *Lujo Margetić. Život i djelo*, objavljene u Rijeci 2006., u nakladi Katedre Čakavskoga sabora Grobnišćine i Povijesnoga društva Rijeka (str. 1-135, s fotografijama). Prvi tekst (str. 7-83) ima i znanstveni aparat (247 bilježaka), koji se ovdje ne prenosi. Bibliografija teče od 1962. do 2006., a počela ju je sastavljati Snježana Marčec rođ. Strčić, asistentica Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu, ali ju nije mogla dovršiti zbog teške bolesti te je preminula 2001. godine. Oba teksta imaju svoj Riassunto, Summary i Zusammenfassung. Sada su i tekst i bibliografija dopunjeni novim podacima.

na obitelj s devetero djece. Obitelj je uglavnom živjela od vinogradarstva i ribarstva u Bakarcu. Neko vrijeme, prije Prvoga svjetskog rata, ovaj dio obitelji Turina pokušao je drukčiji život – neko vrijeme živjeli su u (tadašnjoj) Rijeci.

I otac Tito podrijetlom bio je iz bakarskoga područja. Naime, kirijaš Mate Margetić Lovrin (1808.-1882.) 1841. god. oženio se Tonkom Blažinom Antonovom iz Čavala u Grobnišćini, te su ovdje stasali i idući Margetići, među kojima je Josip Ivanov (1871.-1949.), pravnik koji je bio kotarski predstojnik u Ogulinu, a Dragan Lalićev, također pravnik, općinski sudac. Profesorov otac Tito rođen je u Čavlima. U Zagrebu je diplomirao na Pravnome fakultetu. Nakon Prvoga svjetskoga rata i sloma Austro-Ugarske, zaposlio se kao činovnik u državnoj službi tada osnovane Kraljevine SHS. Zbog svoje iznimne savjesnosti, visoke stručnosti i iznad svega skrupuloznoga poštenja, ubrzo je postao veoma cijenjen u znatnome dijelu Kraljevine, te službovao u više naselja; bio je i u Krapini, Ivancu, Velikoj Gorici, Dugom Selu itd. Ipak, čak je obnašao i visoke dužnosti – bio je kotarski predstojnik, a radni vijek završio je kao banski savjetnik u Zagrebu.

Neposredno prije Prvoga svjetskog rata Zora Turina i Tito Margetić vjenčali su se, pa je, rekosmo, u jednome od očevih mjesta službovanja, u zagorskoj Donjoj Stubici Lujo i rođen te je tu započeo pučku školu. No, obitelj se 1929. god. preselila u Zagreb pa je osnovno obrazovanje L. Margetić dovršio u Zagrebu. A, potom, krenuo je u znamenitu Prvu klasičnu gimnaziju. U potpunosti je opravdao očekivanja roditelja – bio je jedan od najboljih učenika, listom s odličnim ocjenama.

Upisao je 1939. god. Pravni fakultet. Početak studija mogli su mladi student i njegova obitelj smatrati ujedno i početkom njegove usmjerenosti prema znanosti, jer je već tada za nju pokazivao neskriveno zanimanje. No, to je bila znamenita, zapravo tragična godina i u svjetskim razmjerima – ratni vihor je zahvatio Europu, pa i svijet, a u njemu i Hrvate. Tako je, što se za sada zna, prvi Hrvat koji je izgubio život u Drugome svjetskom ratu bio Franjo Haramija upravo iz Margetićeve Grobnišćine. Godine 1941. došla je na red i sama Kr. Jugoslavija, koja se učas raspala te je podijeljena

između okupatora i njihovih kvislinga. Odmah se krenulo s Narodnooslobodilačkim ratom, uskoro pod vodstvom KP Hrvatske (u okviru KP Jugoslavije), napose u Margetićevoj Grobnišćini. Ratni vihor neposredno je zahvatio i Margetiće. U nastojanju da sačuvaju jedinca, brižni su ga roditelji sklonili iz sve turbulentnijega Zagreba pa je neposredno, ljeti 1943. god. mladi Margetić poslan – po mišljenju roditelja – u možebitnu političku i ratnu “zabit”, kod rođaka u zavičajno Turinsko. Kratko je mladić radio u susjednome kraljevičkom brodogradilištu. Ali, rodoljubni, slobodoljubivi i antifašistički zanos koji je plamtio i Primorjem, zahvatio je i mladoga Margetića, pa se kao borac i vojnik dobrovoljno svrstao u redove Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. Jer, znalo se za ono što se događalo u susjednoj Istri pod Kr. Italijom već u međuraću, pa i u ratu, pa tako, primjerice, i strijeljanje preko stotinu muškaraca, u životnome rasponu od desetak do osamdesetak godina, i to upravo u Margetićevoj Grobnišćini, iz Podhuma, te ubijanje stanovnika i odvođenja preostalih u Italiju, pljačkanje i uništenje cijeloga tog bogatog sela (1942. godine). U okviru svoje vojne jedinice Margetić je sudjelovao i u oslobodjenju Sušaka (danas istočni dio Rijeke), u trenutcima slamanja i kapitulacije poslijefašističke Savojske Imperije, u rujnu 1943. godine.

Ovdje se, međutim, dogodila i tragedija u obitelji Margetić. Naime, u tome teškom nevremenu, otac – sasvim prirodno zabrinut – došao je u Primorje, u potragu za svojim jedincem. Čuvši da se kao vojnik nalazi u Sušaku, te da se sin s vojnom jedinicom nalazi kod zgrade nekadašnjega sreskoga načelstva, ispod Sušačke gimnazije, krenuo je ulicom kroz sušačku gradsku četvrt Krimeju. Otac se 15. rujna našao usred oružanog okršaja, bio ranjen i uskoro je izdahnuo, ni ne vidjevši sina koji se nalazio svega stotinjak metara dalje, koji nije znao da mu otac u blizini umire. Tito Margetić pokopan je u zajedničkoj grobnici s drugim stradalnicima i pripadnicima NOVPOH-a. Sin je, poslije, ekshumirao posmrtno očeve ostatke i pokopao ih na Trsatu (nekadašnje sušačko groblje, danas u Rijeci).

Dodatno je novo zlo gotovo odmah nanio dolazak drugoga, neočekivanog okupatora, ovaj put s dalekoga sjevera; no, i prema tome nacističkonjemačkome nasilniku nastavljen je ratni otpor, pa i još silovitiji. I u

tome dijelu NOR-a sudjeluje L. Margetić, ostajući u okupiranome Sušaku, čak i u službi ilegalnoga Gradskoga NOO-a.

Znamenitom “Riječkom bitkom”, s veoma velikim brojem žrtava, u travnju je oslobođena istočna obala Rječine, tj. grad Sušak, potom, 3. svibnja 1945. god. i tadašnja Rijeka, zapadna obala toga potoka, a za nekoliko dana i ostalo, šire riječko područje, pa tako i Margetićeva Grobnišćina.

3.

Burna zbivanja, iako sada u miru, nastavljena su i dalje. Naime, tadašnja Rijeka, pa Istra, otoci Cres, Lošinj itd., sve do Pariške mirovne konferencije ostala je izdvojena iz sastava matice domovine Hrvatske; tek 1947. god. sjedinjene su prirodne cjeline Rijeka i Sušak u grad Rijeku. Mnogobrojne žrtve nisu zaboravljene – samo u Margetićevoj Grobnišćini u II. svjetskome ratu izgubilo je živote 10% njezinih stanovnika. Ali, život je morao teći dalje, kao i toliko puta u ranijim nepogodama i tragedijama. Tako se i Margetić već iste pobjedničke 1945. god. vraća u Zagreb, pa ovdje nastavlja pravni studij; već potkraj te godine je i diplomirao. Kao primjeran student i diplomirani pravnik odmah nastavlja obrazovanje pa već u sljedećoj godini, u prvoj polovici 1946. godine, na istome je Pravnome fakultetu i doktorirao, postigavši u tadašnjemu obrazovanju i pravnoj struci najviše što se tada moglo.

Luju Margetića, međutim, sva ta burna događanja ipak su, prirodno, udaljila od prije zacrtane njegove osnovne želje, a to je bavljenje znanosti. Uostalom, te prve poratne godine općenito i nisu mogle biti naklonjene znanosti. Doduše, ostao je i dalje u kontaktu s nekim znanstvenicima, u prvome redu sa svojim profesorima na Pravnome fakultetu, napose sa Stankom Frankom, Vladimirom Bayerom i Pavlom Rastovčanom, no, dakako, to nije bilo dovoljno, pa je i dalje nastavio raditi u državnim institucijama i u privrednim poduzećima. Najprije službuje u upravnim ustanovama, i to od 1945. do kraja 1947. god. u Ministarstvu industrije NR Hrvatske u Zagrebu, u Glavnoj direkciji za žitarice i mlinove (“Uprava za žitarice”). Zatim, bio je na odsluženju uobičajenoga, redovitoga vojnog roka, a potom, koncem 1948. god. ponovno silazi na more i od tada se više ne miče s obale Riječkoga zaljeva.

Upravo tada ujedinjena Rijeka na obje obale Rječine – grad Rijeka i grad Sušak – počinje s pokretom prema onim vrhuncima koje je stara Rijeka na desnoj strani Rječine dostigla u doba mađarske dominacije, do 1918. godine, ali tada u interesu samo Budimpešte. Rijeku je općenito nacističkonjemački okupator (od 1943. do 1945. godine) – bez ikakve vojne ili druge potrebe – teško oštetio u završnim danima rata, tako da je grad trebao sposobne i kvalificirane ljude, napose za njezinu obnovu i daljnji, što brži razvoj. Tako je sve do 1956. god. i Margetić obavljao dužnosti koje su se u prvome redu bitno odnosile na gospodarstvo, na bržu obnovu i daljnji razvoj privrede, tada i kasnije osnovice riječkoga života. Tako je mladi doktor prava radio u gradskoj upravi od 1949. do 1956. god. kao tajnik Komisije za plaće. Potom je, duže vrijeme, čak dvadeset godina, od 1956. do 1976. bio u neposrednoj privrednoj praksi, u “Elektroprimorju”, i to kao tajnik i pravni savjetnik toga velikoga poduzeća; trajni su mu ostali utisci rada na obnovi i brzome širenju tada i kasnije napose dragocjene električne energije, čega se rado sjećao.

Možda više zbog ilustracije Margetićeva sustavnoga usavršavanja u svakoj prigodi i na svakome području djelatnosti na kojemu se našao bilo svojom voljom, bilo stjecajem raznih okolnosti, potrebno je naglasiti sljedeće: Margetić je postao izvrstan i gospodarski pravni stručnjak, a i organizator; njegov rad uvrstio ga je u visokocijenjene riječke ličnosti, pa i širega područja Zapadne Hrvatske, jer se iskazivao kao vrstan i teoretski i praktični organizator; a to nije bilo lako u tim vremenima konačnoga napuštanja staljinizma i uhodavanja “samoupravnoga socijalizma”, još uvijek pod strogim nadzorom SKH, i to u poduzeću koje je u načelu zapošljavalo na stotine fizičkih radnika, uglavnom muškaraca. Utoliko više što Margetić – iako je bio visoki privredni funkcionar – nije bio član SKH, vladajuće i jedine političke stranke u Hrvatskoj (kao dio SKJ – u Jugoslaviji). Pored ostaloga, Margetić je do tančine svladao i komercijalne poslove, knjigovodstvo i računovodstvo, što službeno i nije bilo u opisu njegovih poslova. Tako je, primjerice, dulji niz godina upravo on bio i veoma uspješnim predsjednikom komisije za zaključne financijske račune cijeloga toga velikoga poduzeća, kao i u drugim njegovim tijelima, pa i izvan “Elek-

troprimorja”, u tadašnjim kotarskim riječkim razmjerima; pa čak i u republičkim, hrvatskim te saveznim tijelima FNR/SFR Jugoslavije.

Za neke poznavatelje samo kasnijega Margetićeva opusa, dakle sve dok se nije sasvim posvetio znanstvenome i nastavničkomu poslu, možda će biti i svojevrsna novost, ponavljamo, da je ovaj pravnik bio i visoko uvažavan kao vrstan organizator u gospodarskoj praksi. Zbog očitih uspjeha, stoga, opetovano mu je povjeravano i saniranje više privrednih poduzeća i ustanova koje su upale u neprilike, a koje su bile ne samo pred stečajem, nego čak i u obradi kod javnoga tužitelja. Svojim znanjem, talentom i golemom radnom energijom te željom da pomogne ugroženim ljudima u tim poduzećima, a i široj zajednici, L. Margetić je uspijevaao u roku od godine dana uspraviti na noge povjerene mu organizacije; a ove su, potom, zaista bile tako oporavljene da su financijski i organizacijski s uspjehom nastavljale život.

Uza sve to, treba dodati i to da je već kao mladi privrednik, a pogotovo kasnije kao poznati i priznati stručnjak ne samo na riječkome području i u ostaloj Hrvatskoj, već i izvan nje, držao niz predavanja o organizacijskim i drugim pitanjima grane u kojoj je s tolikim uspjehom radio dva desetljeća. Bio je nerijetko konzultiran u rješavanju niza problema.

4.

Iza žive djelatnosti uspješnoga gospodarstvenoga stručnjaka i dalje je živio i potencijalni znanstvenik. Privredni pravnik nije mogao, sve da je i htio, zatomiti svoju izvornu znatiželju za istraživanjima koja će dati nove znanstvene rezultate, želju za djelom za koje ga je priroda pripremila i koje su u njemu s velikom ljubavlju gajili i poticali roditelji, kao i njegovi nekadašnji profesori koji ga nikad nisu zaboravili, otkrivši u njemu “žicu” znanstvene znatiželje. Ono malo slobodnoga vremena koje je Margetiću preostajalo na raspolaganju, samo podvečer istoga dana ili blagdanom i u vrijeme službenih godišnjih dopusta, koristio je za čitanje naše i strane literature, za pri-

biranje podataka iz nje te, dalje, za proučavanje objavljenih znanstvenih i stručnih djela iz raznih područja i polja, i to, u načelu, iz pravne povijesti i povijesti; ali interes ga je „tjerao“ i dalje, pa je posizao za djelima i iz arheologije, filologije, iz više pomoćnih povijesnih znanosti, napose diplomatike i paleografije, zatim latinskoga i drugih stranih jezika itd. Ovdje treba osobito istaknuti njegovo marljivo dopunjavanje znanja iz više starih i novih jezika te pisama, pa tako i glagoljskoga. Počeo je pronalaziti i arheografska izdanja, pa je i sâm krenuo u pronalaženje te proučavanje vrela u našim i stranim arhivima te drugim spremištima građe. Tako je uočavao kapitalna pitanja oko čijih su se odgovora “lomili” brojni naši i strani znanstvenici i stručnjaci. No, Margetić je počeo formirati i vlastita gledišta. Ali, tek kada je stekao dobar uvid u vrela i relevantnu literaturu, Margetić kreće u razjašnjavanje i prilazi rješavanju niza problema iz nabrojenih i drugih znanstvenih i stručnih područja i polja.

U počecima šestoga desetljeća prošloga stoljeća, upravo u rečenoj fazi njegova života, osobno sam upoznao Luju Margetića; za njega sam čuo već onoga trena – godine 1962., kada je objavio svoje prve radove, svoje prve znanstvene rasprave, i to iz helenskoga pravnoga života, u Skoplju i Zagrebu. Čuvši da se s prvim, informativnim prikazom pojavio mladi asistent 1961. god. u Akademijinu Sjeverojadranskome institutu za etničke odnose, historiju i ekonomiju u Rijeci, i to kao prvi u Zapadnoj Hrvatskoj koji je kao školovani povjesničar krenuo znanstvenim stopama, veoma istaknutome privrednome stručnjaku i uglednome građaninu dr. L. Margetiću nije bilo teško da me osobno potraži, posjeti i upozna u Institutu. Od tada do bolovanja, pred konačni odlazak, veoma smo se često susretali. Postali smo iznimno dobre kolege i suradnici, pa i do tako visoke razine da smo zajedno objavili tri knjige, i to – ukupno – čak u sedam izdanja.

Razdoblje je to naglijega otvaranja SFRJ, pa – u okviru nje – i SRH stranome svijetu, što je započeto polovicom petoga desetljeća 20. stoljeća, kada je cijelo jugoslavensko društvo bilo zaokupljeno ubrzanim traganjem za novim odgovorima na brojna svakidanja pravna, gospodarska i druga pitanja iz prakse, a napose ona iz područja ljudskih prava i sloboda. Naime, ubrzano se lomilo i napuštalo strogo, centralističko, staljinističko po-

imanje razvoja života i kretalo tzv. samoupravnim putovima socijalizma, ali, dakako, i dalje pod vodstvom i kontrolom SKH, iako ponešto blažom (u okviru SKJ). I Margetić (ponavljam: nikada nije bio član Partije) nalazi vremena predložiti našoj kulturnoj i znanstvenoj publici odgovore na svoj način – u praksi, u privrednome poduzeću, ali od sada, i u nizu objavljenih znanstvenih radova, i to, tada, u prvome redu iz starogrčkoga, a zatim i iz drugoga, napose srednjovjekovnoga hrvatskog prava. Na žalost, hrvatska povijesna znanstvena i pravnopovijesni dio znanstvene javnost tada nisu pokazali zanimanje za pojavu – tamo nekoga – riječkoga znanstvenika u 40-im godinama života, i k tomu još iz nekoga privrednoga poduzeća. Činjenica jest da su i tadašnji riječki znanstveni stručnjaci iz sličnih povijesnih i pravnopovijesnih područja i polja također stigli do svojih znanstvenih i nastavničkih mjesta iz privrednih ili državnih institucija, ali to nije pomoglo Margetiću. Ali, zato su stručnjaci u Makedoniji, pa u Srbiji odmah zapazili ne samo talent već i opravdanost Margetićevih znanstvenih razmišljanja i otkrića i veoma pozitivno ocijenili te prihvatili rezultate njegovih istraživanja, analiza, promišljanja, interpretacija i zaključivanja.

Činjenica jest da su sve njegove znanstvene radove za objavljivanje odmah prihvaćali znanstvenici i stručnjaci okupljeni oko časopisa *Živa antika* u Skoplju, koji je tada, šezdesetih godina, bio najpoznatija i najuglednija jugoslavenska periodika o problemima antike – naše i strane, te ujedno i jedno od viđenijih svjetskih glasila iz toga područja. Pojavivši se tako u Makedoniji, i stručnjaci Pravnoga fakulteta u Beogradu zapazili su Margetićeve kvalitetne pristupe znanstvenome istraživanju, pa mu objavljuju radove u svojim *Analima*. Uspon u znanstvenome svijetu traje i dalje, pa mu radnju za objavljivanje prihvaća čak i Srpska akademija nauka i umjetnosti u Beogradu. Još je jedan rad objavio u Skoplju, a onda nagli skok, ovaj put u svjetsku javnost, na stranome jeziku, ravno u – Bruxelles; u tamošnju glasovitu *Revue interantionales des Droits de l'Antiquité* (RIDA), u kojoj mu je kvaliteta dotadašnjih objavljenih radova otvorila stranice. I još tri rada tiskana su u uglednim glasilima u Skoplju i Beogradu (1966. i 1967. god.), da bi tek nakon gotovo desetljeća, 1970. godine konačno, ali odjednom čak tri njegova rada ugledala svjetlo dana u Hrvatskoj, od toga dva

u samoj Rijeci i jedan u Zagrebu, a već sljedeće godine i na susjednome o. Krku.

Zbog osobite zanimljivosti sadržaja nekih Margetićevih znanstvenih radova ne samo za znanstvenu i stručnu, već i za širu javnost, stari mu se objavljeni radovi ubrzano traže, a novi dočekuju s neobično velikim zanimanjem; jedan od takvih “atraktivnih” radova je, primjerice, i njegov tekst iz 1966. godine, koji govori o sveopćemu, u svjetskim razmjerima poznatome helenskom junaku Ahilu i o njegovome čuvenome štitu; jer na njemu je upisan tekst čije je tumačenje iz Margetićeva pera dalo nove, vrlo zanimljive prijedloge za davanje odgovora na pojedina neodgovorena pitanja iz Homerove *Ilijade*.

Radovi L. Margetića počeli su zanimati i recenzente. Javna je kritika počela odmah visoko ocjenjivati rezultate njegova istraživanja i proučavanja. Naime, očito je bilo da je slijedio stroga načela prof. dr. sc. Nade Klaić, ali tako da se već ranije pridržavao i nekih svojih “zakonitosti” u pristupu proučavanju povijesnih događaja i ličnosti, te da je to svoje shvaćanje dograđivao. To bi se Margetićevo stajalište moglo najbolje opisati upravo njegovim riječima koje je objavio 1970. godine, svojevrzne prekretnice u početcima drugoga dijela njegova radnoga vijeka, kada je odlučno krenuo putovima znanstvenika i sveučilišnoga profesora. Te njegove misli (objavljene 1970.) glase ovako:

“Povijesna stvarnost previše je bogata da bi se dala svesti na nekoliko udobnih shema. Da bismo upoznali život naših predaka, potrebno je dugotrajno, strpljivo i koordinirano proučavanje svih aspekata njihovog života, među ostalim, i pravnog. Pri tome će biti nužno odustati od dosadašnjeg pojednostavljenog gledanja na povijest naročito naših primorskih krajeva kao gigantsku borbu dvaju neprijateljskih elemenata, slavenskog i romanskog. Stvarnost je daleko kompliciranija. Tek nakon što se uzmu u obzir utjecaji s raznih strana, tek nakon što se u potpunosti valorizira elemente avarskog, langobardskog i bizantijskog kulturnog kruga, da spomenemo samo najvažnije, i tek nakon što se izuči u svakom konkretnom slučaju novi historijski realitet koji je nastao, ne samo kao puka smjesa nepovezanih fenomena već kao nova stvarnost, tek onda bit će moguće da se približimo pravom razumijevanju prošlosti.”

Pa da vidimo kako je dalje dr. L. Margetić u znanstvenoj praksi neposredno realizirao te svoje misli.

5.

Rekoh: ime dr. Luje Margetića do kraja 60-ih godina XX. st. postaje sve poznatije, ali još uvijek tada ne baš širokome krugu znanstvenika i stručnjaka za hrvatsku pravnu povijest te za povijest u cijeloj tadašnjoj SFRJ; ali još uvijek za njega se javno prije doznalo u stranoj znanosti nego u užemu zavičaju, pa čak i u široj Hrvatskoj. No, konačno je “kapitulirala” i naša najuglednija znanstvena i kulturna institucija, tadašnja Jugoslavenska (sada Hrvatska) akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu, pa mu je 1971. god. objavila raspravu u kojoj je – po svojemu dobrome običaju – iznio i novu tezu o nastanku i razvoju službe egzaminatora u srednjovjekovnim hrvatskim primorskim komunama. Naime, o tome su pitanju i prije Margetića svoja mišljenja objavili mnogi ugledni hrvatski i strani znanstvenici; među njima i Vladimir Mažuranić, Kostrenčić, Barada, Dabinović, Inchiostri, Nada Klaić itd.; no, tek je Margetić u svojoj studiji uspio dokazati da je služba toga egzaminatora zapravo prenesena iz Mletaka, ali da je upravo u nas, na našoj obali doživjela i bitnu transformaciju, te dobila specifična obilježja i sadržaje. Zaista je zanimljiv i zadivljujući Margetićev dokazni postupak. Na sličan, potpuno nov način došao je do drukčijih rješenja u odnosu na autore u ostaloj europskoj literaturi i u tumačenju *braka na istarski način*, iako su i o njemu također pisali mnogi čak i svjetski poznati znanstvenici, npr., Pertile, Salvioli, Leicht, Shupfer i drugi; no, Margetić je i taj neobično zanimljiv pravni institut objavio uvjerljivo i – do sada – definitivno.

Do početka 70-ih godina dr. Margetić postao je općepriznati znanstvenik i u Hrvatskoj. Poznat je po – redovito – kvalitetnim, novim sadržajima svojih rezultata istraživanja, sa sve većim ugledom i u znanstvenim zavičajnim krugovima, u ostaloj Hrvatskoj, a da se ne govori već i o otprije poznatome statusu u ostalome dijelu SFRJ te u inozemstvu. Takav zasluženi uspjeh trebao je zahvaliti samo svojoj bezgraničnoj ljubavi prema zna-

nosti i struci, upravo veoma velikim osobnim naporima, a da se i ne govori o velikim svakidašnjim odricanjima.

Uspjeh je ipak imao i – u Margetićevu slučaju – određeni limitirajući vremenski faktor. Naime, on je i dalje bio zaposlen u privrednome poduzeću, suočen sa svakidašnjom pravnom i gospodarskom praksom koja tada ubrzano dobiva i nove sadržaje i poticaje, s obzirom na daljnje otvaranje Hrvatske stranome, zapadnom svijetu, dakako, i ostale Jugoslavije. Margetićeva svakidašnja služba tražila je pun radni kapacitet ne samo čovjeka uobičajene obrazovne spreme, već i radnika koji – u Margetićevu slučaju – savjesno i veoma stručno udovoljava obvezama, te izvršava radne zadatke s natprosječnim uspjehom. Iako je stizalo vrijeme nove, zaista velike prekretnice u Margetićevu životu, za znanstveni rad još uvijek su mu ostajale tek mrvice vremena; no, i ti su djelići, vidjesmo, već donijeli kapitalne priloge znanosti.

6.

Općenito je do velikoga preokreta u životu visokoga školstva i znanosti u riječkome području došlo s osnivanjem Pravnoga fakulteta, i to kao dijela Sveučilišta u Rijeci. Dr. Lujo Margetić bio je član Osnivačkoga odbora pravnoga studija, utemeljenoga 30. svibnja 1972. godine. Studij je započeo s radom iste godine kao OOUR Pravni studij pri Ekonomskome fakultetu, da bi se kao Pravni fakultet osamostalio 1975. godine.

Do angažmana L. Margetića kao nastavnika toga fakulteta došlo je tako što su ugledni profesori Pravnoga fakulteta u Zagrebu još od studentskih dana pozorno pratili njegovu želju za radom u znanosti, a napose kad je počeo objavljivati radove, rekosmo, od početka 60-ih godina u Makedoniji i Srbiji. Tako su Pravnome fakultetu u Rijeci predložili – s obzirom na objavljene radove – da Margetić preuzme katedru *Rimskoga prava*. Tu su akciju poduprli i neki riječki znanstvenici, a iz hrvatske metropole glavni je podupiratelj Margetićeva prelaska na fakultet bio akademik Vladimir Bayer, profesor krivičnoga postupka na Pravnome fakultetu u Zagrebu. Do izbora dr. Margetića za nastavnika *Rimskoga prava*, predavanja je odr-

žavao zagrebački profesor dr. Mile Boras koji je i sâm pratio dobre rezultate dotadašnjega Margetićeva znanstvenoga prinosa. Margetić je Katedru preuzeo najprije kao honorarni nastavnik, a, zatim, od 1. rujna 1976. god. i u stalnome radnom odnosu, tada u zvanju docenta. Ovdje treba dodati da je neko vrijeme profesor bio i u vrhu nekoliko kandidata za direktora Historijskoga (danas Državnoga) arhiva u Rijeci.

Prelaskom iz “Elektroprimorja”, iz svakidašnje/praktične atmosfere na Pravni fakultet, Margetić je nakon niza desetljeća konačno dobio mogućnost da svoj veliki radni kapacitet od sada u potpunosti iskoristi samo u nastavnim, a time i u znanstvenim aktivnostima, bez svakidašnjih dotadašnjih izvanznanstvenih opterećenja koja su, inače, korisni dio uobičajenih tehničkih i drugih radnih zadataka tajnika i pravnoga savjetnika velikoga privrednog poduzeća.

Gotovo odmah, već prvih godina nakon prelaska na Fakultet, novi nastavnik zajedno s prof. M. Borasom napisao je tekst za studente o rimskome pravu; materijal je doživio daljnja izdanja, što dovoljno govori i o njegovoj kvaliteti te potražnji za njim. Konačno se iz tekstova, ponovno u suradnji s prof. Borasom, godine 1980. rodila i posebna knjiga; bila je to druga Margetićeva knjiga u zaista dugome nizu do danas.

Raniji te novi rezultati intenzivnoga, stvaralačkoga, znanstvenoga, stručnoga i nastavničkoga rada utjecali su – mora se naglasiti – na zaista naglo napredovanje L. Margetića u nastavničkim zvanjima. Jednostavno, kolege nisu mogle, a nisu ni htjele honorirati ono što je bilo veoma vidljivo. Tako je već nakon samo dvije godine docentskoga statusa dr. Margetić postao izvanredni profesor, a zatim je čak već sljedeće godine u najvišem statusu. Naime, stiže u sâm vrh, što je i za tadašnje i današnje prilike neuobičajeno brzi nastavni i znanstveni uzlet u dobivanju zvanja; prelazi, naime, u završni status – dobiva zvanje redovitoga profesora. U tome je zvanju te u zvanju znanstvenoga savjetnika dočekaio zasluženu mirovinu 1989. godine.

Ističem: prof. dr. L. Margetić jedini je član Pravnoga fakulteta u Rijeci koji je u razdoblju od njegova formiranja do danas postao i akademikom, redovitim članom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Margetićevoj neiscrpoj radnoj energiji i velikomu znanju te uočljivim, plodnim rezultatima rada valja zahvaliti što je 1983. god. preuzeo brigu za još dvije katedre, i to za *Opću povijest države i prava* te za *Povijest država i prava jugoslavenskih naroda*. Kako je u to vrijeme već bio jedan od veoma istaknutih znanstvenika i sveučilišnih profesora pravne povijesti ne samo u Hrvatskoj nego i u cijeloj Jugoslaviji, nije mu bilo suviše teško – ali naporno zaista jest! – da odmah sastavi i udžbenik, čak i za jedan i za drugi predmet. Prvi udžbenik doživio je nakon toga i novo izdanje. A što se tiče pravne povijesti jugoslavenskih naroda – dva izdanja skripata 1988. god. prerasla su u prvu knjigu, a potom u opsežno, koautorsko djelo s profesorom Pravnoga fakulteta u Zagrebu, dr. Hodimirom Sirotkovićem. Štoviše, ta je koautorska knjiga dobila i nagradu “Službenoga lista” SFRJ kao najbolja pravna knjiga, i to svih struka u 1988. god. u Jugoslaviji; time je rečeno da su oni u najužemu krugu najviđenijih pravnih povjesničara u cijeloj Jugoslaviji. Doživjela je i drugo izdanje, dvije godine kasnije. No, L. Margetić se, kao i prije dolaska na Pravni fakultet, i kasnije, kada više nije bio aktivan u nastavničkoj službi (od 1989.) vraćao na odgojno-obrazovna pitanja pravnika, dakako u području pravne povijesti.

7.

Dr. Lujo Margetić je pravnik koji u prvome redu govori na znanstvenome području o pravnoj povijesti, ali on je, s vremenom, ušao u istraživanja i proučavanja tematike i u drugim područjima i poljima društvenih i humanističkih znanosti. Tako je on postao i povjesničar, ali i historiograf. Zbog jednoga i drugoga zanimanja ušao je čak i u pomoćne povijesne znanosti – diplomatiku, genealogiju, kronologiju, paleografiju, numizmatiku, onomasiologiju, toponomastiku itd., pa u filologiju, gospodarsku, crkvenu, vojnu, socijalnu i drugu povijest, nastavu pravne povijesti, historiografiju, kritiku, ali i druga područja i polja, pa tako zahvaća i tematiku, npr., biografija te široku popularizaciju znanosti i struke.

Bavi se grčkim, rimskim, hebrejskim, langobardskim, njemačkim, bizantskim, mletačkim, hrvatskim, srpskim, albanskim i drugim pravom. No, bavi se i etnogenezom Slavena i Hrvata, dakako, poviješću Hrvata i Hrvatske od prvoga spomena tih imena do u novi vijek, poviješću utjecaja stranih moćnika i manjih sila u srednjemu i u – razdoblju kojim se bavi – novome vijeku u hrvatskim područjima rasparcelirana na niz upravnih i drugih cjelina u vlasti stranih struktura te na njihovo stanovništvo, uglavnom hrvatsko.

8.

Znatan dio osnovice Margetićeva znanstvenoga opusa sadržaji su iz antike i srednjega vijeka, ali zalazi i u prva razdoblja novoga vijeka. Tako, on je “jedini hrvatski pravni povjesničar koji se bavio starim grčkim pravom” (A. Cvitanić, 2001.). Ali, dao je i brojne priloge iz rimskoga prava i pravne povijesti, pa je i dio njih skupio u knjizi, te čine važan dio korpusa objavljenih romanističkih studija u nas, što se ocjenjuje ovako: “Rimsko pravo predmetom je znanstvenog interesa akademika Margetića svim svojim segmentima fundamentalne pravne discipline dakle uokvirenih dosezima sustava klasičnog razdoblja, Justinijanove dorade interpretirane pandektističkom obradom, te osobito projekcijom rimskih postklasičnih ideja zamjetnim u ranosrednjovjekovnom pravnom segmentu odnosno čak i u glosatorskom i postglosatorskom osuvremenjivanju rimskog prava i koncepciji europskog općeg prava *ius commune*. (...). Izvanrednom ocjenom te sugestivno obrazloženom procjenom dosadašnjih znanstvenih rezultata, detaljnim pregledom antičkih starogrčkih predrimskih, rimskih, bizantskih odnosno svih za hrvatsko pravo relevantnih izvora, te njihovim preciznim tumačenjem, akademik Margetić nudi niz novih prijedloga kojima unaprijeđuje spoznaje romanistike, potiče na diskusiju ili, vjerujemo nerijetko i unatoč tome što često ispravno zapisuje da bez diskusije nema napretka u znanosti, minucioznim pronicanjem u srž pitanja i njihovom obradom, raspravu zaključuje.”

(A. Petranović, 2001.). Osobito je važno istaknuti da se ne može ovaj dio Margetićeva korpusa pomnije gledati ako se ne shvati da su ti radovi “sadržajno povezani s ključnim elementima geneze hrvatskoga prava”. Pa su, stoga, Margetićeva istraživanja potvrdila dotadašnje znanje o tome da je rimsko pravo okosnica zapadnoeuropske kulture; ali, napose su ga potvrdili “i kao čimbenika hrvatskog prava“ (Isto). Za osnovni uvid u ovaj dio njegova objavljenoga znanstvenog djela može veoma korisno poslužiti njegova knjiga sabranih studija i članaka: *Antika i srednji vijek. Studije*, čiji je sunakladnik 1995. i HAZU.

Iako se radi o na prvi pogled poznatim stvarima, na pitanja iz općeppravne povijesti nije se uvijek davalo istovjetne odgovore, što je i razumljivo s obzirom na drukčije poglede i na pravo i na povijest u pojedinim vremenima i u pojedinim društvenim i državnim zajednicama. Tako smo i mi navikli na određene sheme, obično usvojene u vrijeme stjecanja znanja u osnovnoj i srednjoj školi, čiji su nastavni programi najčešće podređeni vladajućoj ideologiji ili državnim probitcima; no, to je uobičajeno i u drugim, stranim sredinama, nekada i danas. Nerijetko se stoga u vrijeme studija, u zrelijim mladićkim godinama, iznenadimo kada otkrijemo da nije baš sve onako kako stoji u određenome propisanome udžbeniku povijesti. Još kad nas studiozniji nastavnik povijesti uputi na širi izbor literature, pogotovo na relevantnu stranu literaturu – našem iznenađenju nema kraja. Tako je i kad se podrobnije zainteresiramo za razdoblja čovječanstva koje mi, bijelci, krstimo antikom i srednjim vijekom, silom želeći u ta vremenska razdoblja, a po viđenjima razvoja Europe i njoj dodirujućega sredozemnog svijeta, ukalupiti i razvoj ljudskoga života na drugim kontinentima. Takav je slučaj i s dosadašnjim mišljenjima, npr., o društvenim sustavima, o oblicima pojedinih državnih zajednica, o tome tko je barbarin a tko nije, pa čak i to – tko je zapravo rob i kmet, jer se i sadržaj toga pojma stavlja pod upitnik, a odgovori postaju različiti.

Jedan je od veoma znatizeljnih pravnih povjesnika upravo L. Margetić, a time ga određujemo – odmah na početku – kao iznimno vrijednoga i zaslužnoga znanstvenika. Pa ga u tome odlikuje i sadržaj knjige o kojoj je sada ovdje riječ, koja je obogaćena crno-bijelim slikama te kazalima

osoba i termina, a i grafički i tehnički lijepo je opremljena. Vrijednosno, pak, sadržaj je već u samome naslovu preciziran: studije, a radi se o antici i srednjemu vijeku. Međutim, naslov zavodi čitatelje; jer, knjiga nije jednostavan zbir studija, tj. rasprava, iako su neka njezina poglavlja zaista objavljena kao zasebni radovi (npr., poglavlje “Starogrčko nasljedno pravo», te studija “O starogrčkom nasljednom pravu. Prilog upoznavanju organizacije starogrčke obitelji i društva”, Živa antika, Skoplje, 1973.). To je cjelovito, koherentno djelo koje već samo za sebe govori mnogo, pa autor nije smatrao potrebnim dati zaseban zaključak. Svakako, naslov nije adekvatan sadržaju knjige te ide na štetu samoga autora, jer sadržaj ima i vrijednost sinteze, izvornoga znanstvenog rada u cjelini, koja obuhvaća niz tema, i u kojima uspješno teče nit Margetićeva zanimanja od početka do kraja.

Knjiga se sastoji, pored kazala i slika, te *Predgovora* i *Uvoda* samoga autora – još od tri osnovne, velike cjeline, naslovljene ovako: *Predrimska antika*, *Rimsko i bizantsko pravo te Srednjovjekovno pravo*. Svaka od tih triju opsežnih glava – otprilike jednakoga su opsega – ima uvod, a neka su poglavlja i odjeljci potkrijepljeni i znanstvenim aparatom (bilješke). Drugi su obogaćeni popisom literature. Uočljiva je Margetićeva spomenuta prednost: veoma dobro poznaje više starih i drugih stranih jezika, te redovito iznova poseže za literaturom, i, što je osobito važno, za vrelima na tim, upravo stranim jezicima. Tako je i za ovu prigodu rabio uvid u vrela, proučavajući ih u njihovu izvornome grčkom i latinskom pismu, što poznaje malo hrvatskih znanstvenika. I ta velika Margetićeva prednost omogućava mu neposredno dobivanje i drugih rezultata proučavanja izvora, a ne iz druge ruke, iako se, naravno, Margetić služi pouzdanijim prijevodima kada je u pitanju babilonsko i hebrejsko pravo.

Autor je spomenute tri cjeline podijelio na više poglavlja i odjeljaka. Tako, u okviru svojega rada o predrimskoj antici govori o babilonskome i hebrejskom pravu, o starogrčkome nasljednom pravu, o papirologiji, tj. o egipatskome pravu (uglavnom iz helenskoga razdoblja Ptolomejevića te Rima i Bizanta) i o pravnim odnosima u poljoprivredi (jer se ovi ne mogu svesti samo u jedno, određeno pravo). U okviru glave o rimskome i bizant-

skom pravu, dr. Margetić ističe da se ne može govoriti o njima kao cjelini, ali ne može ih se sasvim ni odvojiti. U tome smislu autor govori o nekim problemima kolonata u kasnome rimskom carstvu, o nastanku i razvoju službe *defensor civitatis*, o bizantskome pravu, o egzarhatu, o ravenskom na Apeninskome poluotoku i kartažanskome u Africi, o oživljavanju rimskoga prava u kasnome srednjem vijeku. Glava *Srednjovjekovno pravo* obuhvaća onaj dio povijesti koji je napose važan upravo za primorsku Hrvatsku; tu je franačko, mletačko i njemačko pravo, albanski zakonik znamenitoga Leke Dukadžinija te pravni sustav gradske autonomije u feudalnome razdoblju povijesti.

Kako je došlo do nastanka ovih studija? Sâm L. Margetić kaže: “Studije iz općeppravne povijesti nastale su kao rezultat mojega nastojanja da utvrdim širok okvir razumijevanja osnovnih hrvatskih pravnih ustanova u njihovu razvoju kroz stoljeća. Kako je hrvatsko pravo jedan od europskih pravnih fenomena, razumljivo je da su na njega snažno i presudno djelovali glavni smjerovi razvoja europske pravne misli u najširem smislu te riječi. Zbog toga je bilo nužno što savjesnije proučiti langobardsko i langobardsko-franačko u ranije, mletačko i njemačko pravo u kasnije doba.” Zašto tako? Zato što se u novije doba utvrdilo da su veoma nepouzdate rekonstrukcije nekih prava, npr., staroga germanskog prava, i to samo na temelju barbarskih zakonika koji su nastali na područjima (tek) kasnoga Rimskog Carstva. Usto, rimsko pravo postantičkoga razdoblja, tj. iz vremena od IV. do VI. st. neka je vrsta mješavine, u kojoj velik udjel imaju istočnjački načini pravnoga mišljenja; stoga je rimsko pravo u tome razdoblju doživjelo temeljitu transformaciju i nije nimalo jednako ranijim pravnim oblicima. Isto tako i kasnije se pravna svijest zapadne Europe oblikovala prema utjecajima s Istoka, osobito iz Bizanta, ali i neposredno, iz hebrejskih pravnih koncepcija, koje su u sebi sadržavale i babilonsko, egipatsko, hetitsko, asirsko i drugo pravo; a hebrejsko je pravo stizalo na Zapad kao sadržaj svetih kršćanskih knjiga, preko Staroga i Novoga zavjeta. No, iz svetih sadržaja Biblije koja je osnovno vrelo hebrejskoga prava – nije se sve automatski prihvaćalo, pa tako, npr., ni mogućnosti udaje ženske osobe s bližim rođakom, jer je to bilo protivno moralnim poimanjima u Europi.

Margetić, međutim, u tu knjigu nije uvrstio i studije iz ugarskoga te islamsko-turskoga, tj. osmanlijskoga pravnog sustava koji se primjenjivao na hrvatskome prostoru. Radi se o tome da je autor smatrao korisnijim i metodološki ispravnijim da ugarsko pravo već ranije prikaže zasebno, u knjizi (1983.) i dvije rasprave (1992.). Stoga, u knjizi koju imamo u rukama dr. Margetić nije obradio osnovnu problematiku islamskoga prava, iako je preko tursko-osmanlijskih pravnih normi primjenjivan u pojedinim hrvatskim zemljama, npr., u Bosni. No, timarski sustav ionako podsjeća na zapadnoeuropski feudalizam, iako je u Bosni doživio važnu transformaciju, kaže autor. Međutim, ovom knjigom želi da se napose u okviru HAZU potakne zanimanje za bizantsko pravo, a – prema njemu – bizantologija je u nas neopravdano zapostavljena uopće.

Iz već ranije naznačenih naslova glava i primjera pojedinih poglavlja vidljivo je da je dr. Margetić tada stalno vremenski obuhvaćao razdoblje od antike do kasnoga srednjeg vijeka, od vremena pojave civilizacije u Mezopotamiji i Egiptu do, približno, europskoga (definitivnog) otkrića Amerike. U okviru toga razdoblja autor se kritički osvrće na neka objavljena stajališta i rezultate znanstvenika i stručnjaka, izričito ističući (to ponavlja i u drugim svojim radovima) da se nada kako će neke studije u knjizi “pobuditi zanimanje i diskusiju jer bez nje nema napretka u znanosti”. Tako, primjerice, upozorava na neopravdanost naziva “robovlasnički period” za antiku i naziva “feudalni period” za srednji vijek, kako to drži znanstvenopolitički smjer marksizma, kaže prof. Margetić, ali, dodajemo – i ne-marksistički dio historiografije, i naše i strane. No, iz sadržaja ove njegove knjige vidi se – Margetić je odrješit – “da prema babilonskome, hebrejskom i egipatskom pravu robovi nisu nikad bili osnovni proizvođački sloj i da nisu bili obespravljani. Dapače, bogat izvorni materijal u starom Egiptu čak ih uopće i ne spominje. (...). Samo je Atena u doba svoga najvećeg procvata imala, neko vrijeme, više robova od slobodnog stanovništva. (...). U Rimu je do punskih ratova bilo nešto robova” da bi “u kasnoj republici i principatu prekomjerno se povećao broj robova”, ali u IV. st. preteže rad slobodnih kolona; štoviše, atraktivno: u Rimu je rob mogao imati svojeg roba, upozorava Margetić. On u knjizi dokazuje i to da ni “vezanost selja-

ka uz zemlju nije bila (...) ni izdaleka toliko proširena da bi se mogla uzeti kao jedna od bitnih značajki feudalizma (...). Usto, u najvećem dijelu srednje Evrope vladao je langobardski tip feudalnih odnosa po kojem je feud naprosto jedna vrsta stvarnog prava.”

Margetić zna i aktualizirati temu zbog lakšega objašnjenja; tako, upozoravajući na Herodotovo isticanje razlika između barbara i Grka – da se prvi pokoravaju jednome čovjeku, a drugi zakonima koje su sami sebi postavili, Margetić dodaje: “Mi bismo to danas rekli približno ovako: tek pravna država osigurava pojedinca i omogućava mu svestran razvitak ličnosti. Bez pravne države građani se pretvaraju u masu manipuliranih podanika”.

I ovom se knjigom L. Margetić potvrđuje kao vodeći hrvatski pravni povjesničar. Dokazuje upravo svojim primjerom osobitost: ako se želi postati znanstvenik ne mora se živjeti i raditi u hrvatskoj metropoli, tj. svojim primjerom pokazuje i dokazuje kako, zapravo, provincije prostorno nema; već može biti samo provincijskoga duha i provincijalizma u pojedinaca ili u skupinama ljudi, ali i u tobožnjoj metropoli i u tobožnjoj provinciji, svejedno.

Margetić je, dakako, dao niz prinosa pravnoj i drugoj povijesti i o našim krajevima u antičko doba. Tako je dao prinos boljemu poznavanju i grčkih kolonija na istočnome Jadranu, municipalnom uređenju općina, pa o gradu Krku, te o Nesactiu itd.

9.

U problematici dolaska Slavena na potonje hrvatske prostore, pa spomena prvih Hrvata Margetić je krenuo znatan korak dalje od drugih istraživača. Objavio je niz članaka, pa i cijelu jednu knjigu (istodobno na hrvatskome i na njemačkom jeziku) čiji je sadržaj posvetio samo problematici dolaska Slavena pa tako i Hrvata u potonje hrvatske prostore; to je izazvalo veliku pažnju znanstvenika. Tako je objavljen izbor Margetićevih radova, njih sedam, u časopisima i zbornicima u Hrvatskoj i Sloveniji od 1977. do 1995. godine.

U našoj i stranoj historiografiji, naime, zanemarila se činjenica za koju prof. Margetić kaže sljedeće: “Početkom sedamdesetih godina, proučavajući najstariju hrvatsku povijest, našu je pozornost privukla neobična okolnost da o Hrvatima u današnjoj Hrvatskoj nema nijedne suvremene vijesti sve do sredine 9. stoljeća. Čuđenje postaje to veće ako se uzme u obzir da o Langobardima, Avarima i Slavenima postoje brojne suvremene vijesti, još od vremena kad se ti narodi pojavljuju u širem području Podunavlja.” Isto tako, iz suvremenih vrela doznajemo o Bugarima i Mađarima čim su se pojavili. Stoga se L. Margetić prihvatio čitanja i temeljitoga proučavanja vrela, i to najprije znamenitih bilježaka bizantskoga cara Konstantina VII. Porfirogeneta, a potom se dohvatio i problema etnogeneze Hrvata. Naime, prema Porfirogenetu, kako je to zaključio dr. Margetić, Hrvati su došli u današnju Hrvatsku oko 794. godine. U vezi s analizom carevih vijesti, Margetić je ušao i u analizu stajališta nekih povjesničara, pa je tako posvetio pozornost i Hauptmannovoj i Grafenaurovoj analizi vijesti toga vladara, kao i analizama austrijskih autora. Kreće i u etimološka pitanja, pa, npr., svraća pozornost i na jednu zanimljivost: “Autori su se od XVIII. stoljeća dalje nerijetko vraćali na ‘neobičnu sličnost’ hrvatskog imena i imena protobugarskog vladara Kovrata”, pa je Margetić dao cijeli niz rezultata proučavanja i traženja odgovora na pitanje Krobata, Kotraga, Kovrata, Kuvera, Hrovata, Hobrata, Hubrata, Hrvata itd., koja imena u raznim vrelima Margetić svodi pod Kuvrat. A čovjek toga imena je u “drugoj četvrtini VII. stoljeća osnovao Veliku Bugarsku (...) na području (približno) od Dnjestra do Dona, (...) koja je uskoro nakon njegove smrti (...) između 650. i 670. (...) propala, a Asparuh je krenuo na zapad i postao osnivačem nove bugarske države”. I zaključuje: “Prema tome, graničari koji su se u doba Kuvrata-Kovrata smjestili na nekim osjetljivijim rubnim područjima avarske države i koji su se u čast svojega vladara nazvali Krovati-Hrvati, govorili su još u Kuvratovoj državi slavenski”. Autor zaključuje, uz ostalo, i sljedeće: “(...) Da je Kuvrat, osnivač Velike Bugarske, umro prije 668., a da njegovu akciju tjeranja avarskih posada, tj. oslobođenja od avarske vlasti, treba datirati s tridesetim godinama VII. stoljeća. (...) da je Kuvrat, oslobodivši Veliku Bugarsku od

avarske hegemonije, uspio nametnuti avarskoj državi vladara (kagana) orijentiranog ne samo prokuvratovski nego i – zbog Kuvratovog prijateljstva s Bizantom – ujedno probizantski. (...). Da se vladajući sloj u avarskoj državi u tom razdoblju najvjerojatnije nazvao u čast Kuvrata-Krobata, svojega velikog zaštitnika, ‘Krobatovci’ (Hrvati). Graničari u području današnje Poljske i današnje Like-Dalmacije u Hrvatskoj, a možda i u Karantaniji, kao dio vladajućeg sloja nad podređenim stanovništvom, nazvali su se također ‘Krobatovci’ (Hrvati). (...). Međutim, ubrzo nakon Kubratove smrti Velika Bugarska priznaje vlast Kazara, a u avarsku državu slijeva se veliki broj došljaka s istoka, koji se naseljavaju u središtu države, gdje se zbog toga gubi ime ‘Krobatovci’ za vladajući sloj. Taj novi istočnjački sloj naseljava i šire područje oko središta. I u tom širem graničarskom području pronađeni su arheološki nalazi koji nedvojbeno upućuju na njih. (...). Na graničarskim područjima, pošteđenima od naseljavanja novog istočnjačkog sloja, uspjelo se zbog toga sačuvati ime Hrvat, koje je u Dalmaciji postalo jednim od elemenata etnogeneze hrvatskog naroda tijekom IX. stoljeća”.

Nema sumnje u to da su rezultati profesorove analize brojnih vrela i postojeće naše i strane literature veoma uvjerljivi, te da su budućim istraživačima od iznimne vrijednosti kao poticaj za njihova promišljanja. Upravo takvi radovi i omogućuju plodan razvoj znanosti. A ovime smo došli na područje Hrvatske, u vrijeme Hrvata.

10.

Već je ranije rečeno kako L. Margetić čvrsto stoji na tome da su uporišta hrvatske povijesti o mnogočemu u antičkoj povijesti, napose u Rimu, što je i točno. Tako on kaže: “Razumijevanje starije povijesti hrvatskog društva i hrvatskog prava nezamislivo je bez vrlo dobrog poznavanja razvoja rimskog društva i rimskog prava od principata preko dominata, Justinijana i bizantskog društva i prava – koje nije drugo nego srednjovjekovni izravni nastavak rimskog prava – te pre-

ko ranosrednjovjekovnih država i tzv. barbarskog prava sve do značajne djelatnosti glosatora i konsilijatora (tzv. postglosatora)". Ovdje je, dakako, nemoguć detaljniji uvid u sve Margetičeve brojne radove iz ovoga područja, pa dajemo uvid u samo jednu njegovu knjigu, ali bitnoga sadržaja, i to samo u jedno – pravno polje, u *Stvarna prava*, kako glasi drugi dio naslova knjige, a prvi dio: *Srednjovjekovno hrvatsko pravo* (1983.).

Autor sam kaže da knjiga "nema za cilj da pruži sistematski pregled svih pravnih ustanova stvarnog prava, nego samo onih koje je autor smatrao najvažnijim za upoznavanje temelja na kojima je počivalo srednjovjekovno hrvatsko pravo". Zato je Margetić neka pitanja obradio opširnije, smatrajući da imaju širi europski kontekst (npr. Rižanski placit, "plemstvo 12 širih porodica hrvatskoga kraljevstva", agrarni odnosi u dalmatinskome pravnoj regiji). Naravno, u vezi s nekima od njih autor je ušao i u "žešću" diskusiju s pojedinim istraživačima. Knjiga je obogaćena i s više reprezentativnih ulomaka, na latinskome i u prijevodu.

Margetić je svoju knjigu podijelio u tri glavna dijela, osim *Predgovora*, pa ih je naslovio ovako: *Uvod. Teritorijalna i vremenska dioba hrvatskoga prava, Prvo razdoblje* (obuhvaća 11. i 12. stoljeće), *Drugo razdoblje* (obuhvaća period od 12. st. dalje). *A. Istarska pravna regija. B. Kvarnersko pravno područje. C. Dalmatinska pravna regija. D. Regija uže Hrvatske. E. Slavonska pravna regija.* Tu je i zaključak te kazala izvora, stvari, osoba, zemljopisnih imena i sažetak o autoru. Sadržaju drugoga dijela posvećuju osobitu pozornost. Tako, materiju najprije prikazuje – kako smo naveli – po većim pravnim hrvatskim regijama. Naime, autor smatra da bi se cjelovitom analizom jedne pravne ustanove na jednom mjestu zapravo stvorio "pričin jedinstvenog hrvatskog pravnog područja u prošlosti što bi uvelike štetilo boljem razumijevanju pojedine pravne ustanove, koja ima nerijetko drukčiji nastanak, evoluciju i sadržaj u pojedinoj regiji". Međutim, autor ipak smatra da ta područja i nisu toliko međusobno odijeljena, pa se "lako mogu nazrijeti mnogi elementi koji su zajednički svim regijama hrvatskog prava i koji pokazuju značajnu srodnost s pravom ostalih naših naroda i uopće evropskim srednjovjekovnim pravom". I dalje: "Istarsko pravo u svojoj unutrašnjoj bogatoj lokalnoj raznolikosti nadogradilo

je na postklasično rimsko pravo tipa Teodozijeve kodeksa utjecaje iz bizantskog, franačkog, franačko-langobardskog, mletačkog, slaven-skog i germanskog prava, a značajnu su ulogu odigrala i shvaćanja postglosatora. Dalmatinski su gradovi bili izloženi najprije snažnom i prevladavajućem utjecaju staroga hrvatskog prava, na koji se kasnije nadovezuje utjecaj Mletaka, postglosatora i prakse talijanskih gradova sa zapadne jadranske obale. Pravo uže Hrvatske i hrvatsko-ugarsko pravo Slavonije pod snažnim su utjecajem ugarskog prava, koje sa svoje strane predstavlja zamršenu simbiozu franačkih, slavenskih i bizantskih pravnih koncepcija”. Tako autor analizira posjed, vlasništvo, služnosti, založno pravo, agrarne odnose, pravo prvokupa i otkupa, nasljednu i stečenu imovinu, evoluciju stvarnih prava na hrvatsko-ugarskome pravnom području – itd.

Svakako, značajni su sadržaji i ostalih radova, pa tako i knjiga o obiteljskom i nasljednom (1996.) te obveznome pravu (1997.; za nju A. Cvitanić kaže da je to «najvrijednija pravno-povijesna knjiga ikad u nas objavljena»). Tu je i koautorska knjiga s M. Apostolovom Maršavelski (1990.), koja ima 87 vrela, od Rižanskoga placita iz 804. do Bribirskoga urbara iz 1700. godine. U svim tim radovima naglasak je na ranosrednjovjekovnoj hrvatskoj državi i od nje se kreće dalje, stalno uspoređujući s antičkim i postantičkim te srednjovjekovnim pravnim sustavima kojima je hrvatski prostor pripadao ili bio pod snažnim utjecajem. No, to je iscrpnije ocijenjeno i u kritici, pa sada ne ulazimo podrobnije u ovu tematiku. Samo spominjemo da je Margetić obradio niz tema koje su drugi usput uzimali u obzir, kao npr., kupoprodajne specifičnosti u zadarskome, rapskome, trogirskome i drugome pravu, brak na istarski način; dao je i nova tumačenja, npr., vlasništva nad zemljom “12 plemena Hrvatskog kraljevstva”, te je utvrdio je da su se na područjima pod utjecajem ugarskoga prava razvili i drukčiji pravni oblici, kao i da je pogrešna upotreba naziva *iločki statut*; a i tu je pravnu knjigu upravo Margetić prvi temeljito i proučio.

Iz izloženoga je razvidno da je ponajviše zahvaljujući prof. dr. Luji Margetiću Rijeka postala jedan od hrvatskih, odnosno tadašnjih jugoslavenskih viđenijih središta istraživanja i strane i naše pravne povijesti. To je, s obzirom na Rijeku, općepoznatu uglavnom kao veliki lučko-pomorski i industrijsko-trgovački centar, te na susjednu Istru, osobito značajno iz općepoznatih povijesnih, ali i aktualnih razloga (posizanje u Italiji i Sloveniji za hrvatskim krajevima). Upravo u tome smjeru dr. Margetić postigao je znatne uspjehe i u nas i na međunarodnome planu događanja. Takvu su njegovu knjigu – *Historica et Adriatica. Racolta di saggi storico-giudici e storici* (1983.) tri talijanska izdavača, dva naša i jedan u Italiji u sunakladništvu objavili na talijanskome jeziku.

Na vrlo pozitivan način već u predgovorima same knjige ocijenili su ju Pier Fausto Palumbo, sveučilišni profesor u Rimu, i Ante Cvitanić, sveučilišni profesor u Splitu, kao i u dnevnoj periodici Giacomo Scotti, inače Talijan iz Italije, ali naš književnik i povijesni publicist, koji živi i plodno radi u Rijeci. A radi se o opsežnome sadržaju, podijeljenome u dva dijela, o radovima koji su bili objavljeni u raznim zbornicima i časopisima, a sada, dijelom, dopunjenoga sadržaja. U prvoj cjelini deset raspravnih tekstova odnosi se na pravno-povijesnu i povijesnu problematiku te dva na druga pitanja Istre, dok drugo poglavlje – *Adriatica* – sadrži teme o Dalmaciji te o gradu Fulfinumu na o. Krku (nekada je postojao uz samo more, ispod Omišlja).

Od niza zanimljivosti te rezultata Margetićevih istraživanja i proučavanja, ovdje prenosimo samo jedan manji sažetak, o prvim vijestima o Slavenima koji se na hrvatskome prostoru spominju prvi put upravo u Istri. A potom su se iz tih Slavena profilirali ili u njih inkorporirali Hrvati – što se tiče hrvatskoga dijela Istarskoga poluotoka – i dali im ime. Evo što Margetić kaže o tim prvim, upravo kapitalnim podacima:

“O Slavenima u Istri prvi put čujemo u vijestima iz 599., 600. i 602. god. Čini se ipak da vijesti treba tumačiti ponešto drukčije nego li što se to do sada radilo.

Tako kada u pismu Grgura I. egzarhu Kaliniku čitamo o ‘vijestima o pobjedama nad Slavenima’, onda se to ne bi trebalo povezivati s vojevanjem Kalinika u Istri, kao što se to obično čini, već je vjerojatnije da su oružane jedinice Koprana i Novigradjana uspjele odbiti napadaje Slavena na njihove isturene položaje.

Isto, tako, kada u pismu istoga pape iz 600. god. čitamo da je papa zabrinut što Slaveni ‘per Histriae aditum iam ad Italiam intrare coeperunt’, onda se tu ne radi o nekakvim ‘istarskim vratima’, navodno Vipavskoj dolini, kroz koju su počeli Slaveni nadirati u Italiju, već o tome da su Slaveni došli u Istru, smjestili se u istočnoj i centralnoj Istri, i samim time započeli svoj pohod na Italiju. Naime, Istra je u to doba bila dio Italije, a vipavska dolina nije mogla biti nikakav istarski ‘prolaz’ kroz koji su Slaveni nadirali jer je nemoguće da bi se distrikt Trsta proširio i na Vipavsku dolinu, nakon što su 568. god. njome zavladao Langobardi, i to u doba kad su Bizantinci s mukom držali područja posve blizu morskoj obali. Ne smije se zaboraviti da su Bizantinci 602. izgubili čak i Padovu i Monselice premda su se ta mjesta nalazila mnogo bliže Raveni, tom centru bizantske vlasti u sjeveroistočnom dijelu Italije.

Konačno, kad Pavao Djakon javlja o tome da su 602. god. Langobardi, Avari i Slaveni ušli u Istru, onda to treba tumačiti na taj način, da je ofenziva protubizantskih saveznika obuhvatila čitavo područje od venecijskih otočića do Rovinja, jer je u to vrijeme pojam Istre obuhvaćao cijelo to vrlo izduženo područje na obali.

(...)

Linija nekropola koja se proteže od Novigrada i Vižinade preko Grožnjana, Velog Mluna i Buzeta svjedoči nam o bizantskoj obrambenoj liniji protiv Slavena, koji nadiru s istoka, a prostiranje prastarog čakavskog jezika upravo na istoku te linije kao da potvrđuje opseg slavenskih osvajanja u Istri u VII st.”.

Knjiga je u nas ocijenjena ovako: “Zbornik Margetićevih studija ‘Historica et Adriatica’ držim osobito važnim zbog iznimno uspjele artikulacije tekstova koji čitatelja izravno uvode, ne samo u područje njegova znanstvenoga zanimanja, već i autorov ‘procede’: na težnju za proučavanjem kontinuiteta neke pojave, problema ili instituta, ali i na distinkciju povijesti i prava, a zatim – u Margetićevim fascinantnim pravno-povijesnim radovima – i na njihovo prožimanje. (...). S mnogim od tih tema jedino se prof. Margetić svojom erudicijom i prodornim analitičkim duhom mogao uhvatiti u koštac.” (M. Bertoša, 2000.). Odavno je, naime, poznato da je hrvatski dio istarske povijesti, pa tako i njezina pravna povijest od talijanskih publicista pa i stručnjaka i znanstvenika zanemarena; a ako joj je i posvećena pozornost, onda je znatnim dijelom interpretirana na tendenciozni, velikotalijanski, nacionalistički (iredentistički) način. Stoga je u skupini hrvatskih povjesničara došlo vrijeme da se čuje i Margetićev glas s odgovorima na niz pitanja na koja su do tada u nas odgovori davani – najblaže rečeno – na neprihvatljiv način, dakle mahom nestručan i neznanstveni. U tom smislu osobito je važna i knjiga Margetićevih rasprava o kojoj smo govorili u prethodnome odlomku.

Dr. Margetić dao je i niz drugih radova o istarskoj povijesti, čak njih više desetaka, pa su znanstvenici posvetili tome pozornost i zasebno, utvrđujući da je do 1980. god. objavio čak preko 2000 stranica (!). Taj dio njegova opusa raznovrstan je i zanimljiv, znanstveno također izuzetno koristan.

Javljaju se, međutim, i drugi znanstveni i stručni problemi. Tako su, npr., slovenski znanstvenici tvrdili da su u Istru najprije došli Slaveni sa sjevera, dakle preteče su današnjih Slovenaca, a tek potom s istoka, tj. preteče su današnjih Hrvata. Talijanska je, pak, historiografija uglavnom dolazak i smještaj Slavena u Istru povezivala tek s potonjim franačkim nadiranjem i njihovim naseljavanjem Slavena kao svojih kolona. Oslanjajući se, međutim, strogo na znanstvena vrela, dr. Margetić dokazuje da su se prvi Slaveni smjestili u Istru zaista već potkraj VI. stoljeća (kako je to 599. god. zabilježeno u papinskoj kancelariji), ali to dolazeći preko Učke, dakle preko riječkoga područja (dakle preko potonjega kvarnerskog prostora), te da je riječ upravo o pretečama Hrvata.

Kao što je vidljivo iz do sada izloženoga, prof. Margetić nikada se nije odvojio od svojega primorskog tla kojemu je, eto, posvetio i svoje brojne tiskane, zasebne radove. Uz velik broj djela o Istri, a o nekima je već bilo riječi u ovoj našoj radnji, Margetić se u svojim radovima napose zadržao i na brojnim drugim jadranskim temama, pa tako i na onima koji se odnose na liburnijski dio Istre i na susjedni Vinodol. Uz ostalo, govor je o prostoru koji obuhvaća o. Rab i Senj na istoku, zatim, prostire se preko o. Krka i o. Cresa do Brseča u Istri i zahvaća vrh Riječkoga zaljeva sa zaleđem na Ćićariji, pa kreće Voloskom, Kastvom i Rijekom te se preko Vinodola vraća opet prema Senju. Tako se, uz ostalo, Margetić u velikoj mjeri založio da se osobito prošire i prodube naše spoznaje i o najznamenitijem hrvatskome spomeniku uopće, o *Bašćanskoj ploči*, a s njom u vezi i s glagoljskom problematikom, bilo općim sadržajima, ili zasebnim, pravno-povijesnim i drugim problemima.

O *Bašćanskoj ploči* iz Jurandvora na o. Krku postoji veoma opsežna literatura, čiji početci sežu u vrijeme kad je “pronađena” za znanstvenu a time i za širu hrvatsku javnost. Pa se svojim priložima i L. Margetić uvrstio u plejadu znamenitih i manje poznatijih znanstvenika, stručnjaka i publicista koji su dali priloge o tome spomeniku, od I. Kukuljevića Sakcinskoga, F. Račkoga i I. Črnčića u XIX. st. preko V. Štefanića, S. Ivšića, J. Hamma i N. Klaić u XX. do M. Moguš, M. Pavičić i drugih u XX. i XXI. stoljeću.

Margetić je svojim radovima ne samo znatno već i temeljito izmijenio dosadašnje znanje o ovome spomeniku. Naime, o njemu su pisali znanstvenici, stručnjaci, publicisti, novinari, znalci i neznalci problematike, profesionalni, neprofesionalni ili priučeni povjesničari, povjesničari književnosti i umjetnosti, književnici, teolozi, etnolozi, jezikoslovci i drugi, gledajući na *Ploču* svaki iz svojega polja ili područja zanimanja ili struke, ili su, pak, zalazili u druga područja itd. No, nikada sadržaj *Ploče* nije znanstveno obradio pravnik ili pravni povjesničar; iako su neki pisci govorili i o pravnome činu, o darovanju i – nema sumnje – primanju dara. A ipak se radi “samo” o nepokretnoj imovini, o “ledini” koju – jedan od

najpoznatijih hrvatskih vladara općenito, kralj Dmitar Zvonimir daruje benediktinskim redovnicima samostana sv. Lucije i sv. Mikule.

Ploča je nađena u (tada i danas grobljanskoj) crkvi sv. Lucije, u selu Jurandvor u Bašćanskoj dolini na istoku o. Krka; za sada sa sigurnošću nije utvrđeno gdje se nalazio Sv. Mikula. Crkva posvećena sv. Luciji nalazi se i danas između (sadašnjih) ostataka samostanskih prostorija te mjesnoga groblja (i danas u funkciji), a ispod nedalekoga klisurastog, strmog, krševitoga brda (s druge, morske strane gleda prema senjskome području). Do god. 2000., u povodu 900. godišnjice nastanka *Ploče* – do Margetića se pisalo da je nastala oko 1100. godine – cijelo je to područje ponovno, dosta temeljito arheološki istraženo, pa su pronađeni i novi ostatci samostanskih prostora, a okolica je temeljito sanirana. Održan je znanstveni skup, 23. rujna 2000., a svečanostima je bio nazočan pokrovitelj Stjepan Mesić, predsjednik Republike Hrvatske.

Kamena ploča, po mišljenju istraživača, bila je lijevi dio pregrade (plutej) pred oltarom (gledano s ulaznih vrata), koja je dijelila svećenike od vjernika, te se smatralo da je postojala i desna ploča u istoj pregradi. U nepoznato vrijeme stavljena je u pod crkve, a u drugoj polovici XIX. stoljeća, kad je otkrivena za izvanbašćansku odnosno izvanotočnu javnost i utvrđena njezina iznimna znanstvena i nacionalna vrijednost, podignuta je i postavljena u (jedinoj) kapelici Gospe od Ružarija, uza zid; poslije je stavljena i u staklenu “vetrinu”. Bila je veoma oštećena, pa je 30-ih godina 20. st. prenesena u Zagreb, gdje je dugo, temeljito sanirana i konzervirana. Stalno je izložena auli palače JAZU/HAZU kao – dugo vremena – jedini, ali najvrjedniji spomenik hrvatskoga naroda, pa se i danas nalazi ondje; u jurandvorskoj crkvi postavljena je replika.

Najveće joj značenje leži u jednoj jedinoj riječi: *hrvatski*. A ona je uklesana u kamen uz ime kralja Zvonimira kao hrvatskoga kralja. S obzirom na to da je tekst uklesan hrvatskim jezikom i pismom – glagoljicom, onda je taj tekst na *Bašćanskoj ploči* ujedno i prvi krsni list hrvatskoga naroda na hrvatskome jeziku i pismu. I još nešto: Englezi kao etnos u to doba ne postoje (!). Pa su se uvelike tome čudili kraljica Elizabeta i princ Filip stojeći u Akademijinoj auli pred izvornikom.

O sadržaju uklesanome u *Ploču*, imenima, toponimima itd. pisali su mnogi, svaki na svoj način, a L. Margetić kaže sljedeće: uz uobičajene formule itd., tu stoji da je opat Držiha ovo pisao o ledini koju je hrvatski kralj Zvonimir dao Sv. Luciji i Sv. Mikuli. Potvrđuju to Desila, krbavski župan i žrel u Luci te njegov brat Priba, poslanici u Vinodolu i na otoku. Dalje, opat Dobrovit s devetero braće zidao je ovu crkvu, u vrijeme kneza Kosmata koji je “vladao cijelom krajinom”. U to vrijeme Sv. Mikula i Sv. Lucija bili su u zajednici. Svega, dakle, 13 redaka teksta, ali predragocjenih. I što je dr. Margetić tako radikalno preokrenuo u znanju, do tada manje-više usuglašenoga sadržaja znanstvenika i stručnjaka – sve do pojave Margetićevih knjiga, prvoga izdanja u Krku 1997. i drugoga, dopunjenoga 2000. god. u Rijeci?

Autor je u dvjema knjigama (maloga formata, uz uvodna slova P. Strčića i M. Dujmovića) dao 13 cjelina – *Predgovor, Osnovne teze, Uvod, Datacija, Posli – čitanje 5. i 6. retka, Okolnosti nastanka Bašćanske ploče, Pojava novih slova u Bašćanskoj ploči, Krajina, Sv. Lucija kao domus formata, Struktura i poruka Bašćanske ploče, Nerazjašnjena pitanja, Prijedlog čitanja Bašćanske ploče* te – ova cjelina je u 2. izdanju – *Diskusija (Dodatak)*. Tu su i bilješke, riassunto, kazalo imena i mjesta, te – u 2. izdanju – i desetak fotografija. L. Margetić dokazuje da se uvodno, nakon simbolične invokacije (+), nalaze glagoljska slova koja označavaju – precizno – 1105. godinu. Zatim, da Desila i Priba “nisu puki svjedoci” darovnoga akta, kako se pisalo, već poslanici kralja Zvonimira. A Desila je “uveo samostan sv. Lucije u posjed i vlasništvo neobrađenog zemljišta (ledina)”. Taj Desila je župan Krbave i, “čini se, ‘žrel’, ubirač poreza u lučkoj županiji”, te “za samostan je najvažnija osoba u natpisu”, pa “Zbog toga je Desila na ploči veličinom slova, točkama između pojedinih slova njegova imena i osobito istaknutim položajem na ploči posebno istaknut kao za samostan najvažniji imenovani uglednik”. Zatim, autor dokazuje i vrijeme nastanka ploče – da i izrada predloška i klesanje *Ploče* “pada u najdramatičnije razdoblje ranije hrvatske povijesti”, između 1102., kada tadašnja Hrvatska priznaje ugarskoga kralja Kolomana za svojega kralja, i 1105. godine, kada toga Arpadovića priznaje i tadašnja Dalmacija, kojoj pripada i o. Krk, dakle, drugi

dio države međunarodno priznat od pape, oko 1060. godine, kao Kraljevstvo Hrvatske i Dalmacije. Margetić time dokazuje da “njezino političko značenje premašuje njezin paleografski i lingvistički aspekt”, jer “Krku, kao dio Dalmacije, preko Bašćanske ploče, daje na znanje da još uvijek priznaje regnum Croatiae et Dalmatiae, unatoč bizantskim, mletačkim i ugarskim pretenzijama i pritiscima”. Jer, upravo 1105. godine, “tj. u vrijeme klesanja Bašćanske ploče, neposredno nakon njezina predloška, došlo je do ugarske vojne nazočnosti na Krku”. Margetić dodaje – i stranih utjecaja, pa i u dotad glagoljskom samostanu sv. Lucije. Naime, u drugome dijelu *Ploče* već ima latiničkih slova, npr., M, O, T, N, V. No, Mađari su na Krku kratko vrijeme, pa zato latiničnih slova nema i na susjednoj ploči, od koje su ostali samo tzv. jurandvorski ulomci. Taj istraživač smatra da je crkva sv. Lucije građena odmah nakon smrti kralja Zvonimira, “najvjerojatnije do 1091. godine”. Na kraju, i zadnja rečenica u interpretaciji L. Margetića veoma je važna, također novost u dosadašnjim analizama teksta *Ploče*: u doba Dobrovita samostan sv. Lucije “imao je nedovoljan broj redovnika (samo devet!) da bi bio *domus formata*”, pa se tako opravdava postojanje opata Sv. Lucije i samostanske zajednice sa Sv. Mikulom; jer Dobrovit, inače, ne bi mogao biti opat. Naime, da bi samostanska zajednica mogla u to doba egzistirati s opatom na čelu trebala je imati 12 redovnika, te povíše trinaestoga – opata. Dakle, po najvišem uzoru – 12 apostola i trinaesti, Isus Krist.

Autor po svojem običaju, minuciozno i precizno, rekli bismo pravnički cizelirano, opovrgava cijeli niz ranijih mišljenja i stajališta, dokazujući neposredno rezultate svojih istraživanja i proučavanja. Tako, npr., opovrgava i čvrsto stajalište akademika Branka Fučića da uopće nema početka brojke godine na lijevome dijelu vrha i *Ploče*, već da je to obična klesareva pogreška. Uostalom, Margetić ističe da su i na (ostatku) susjedne, tzv. jurandvorske ploče (o kojoj je pisao upravo B. Fučić) vidljive brojke. A što se tiče, npr., isticanja Desile – to je u potpunome redu, jer je “na našoj obali bilo prihvaćeno upravo (...) rimsko pravno načelo”, pa se “i inače često spominje *investitio*, tj. uvođenje u posjed, jer je ona najvažniji element prijenosa vlasništva”.

I “krajina”, čiji je knez Kosmat, bila je osobitim predmetom mnogih razmišljanja i polemika, tiskanih radova (tako je, npr., M. Kostrenčić 1953. mišljenje M. Barade nazvao – čak – fantazijom). Međutim, *krajina* iz *Ploče* kao, npr., “pogranična vojnička jedinica” – nije postojala. Jer, onaj koji poznaje statutarno pravo u Primorskoj Hrvatskoj zna da se, npr., god. 1341. govori o *krajini* na o. Šolti, što se odnosi na zemljište nešto udaljenije “od obrađenih zemljišta”. A u mojoj rodnoj Dobrinjštini na o. Krku također se koriste riječi *okraj* za neobrađeni dio zemljišta, a *krajina* i *kraj* je susjedno o. Krku vinodolsko područje. Drugim riječima, knez Kosmat je “u vrijeme zidanja crkve imao punu vlast nad neobrađenim zemljištima na Krku”, a imao je i javnopravne ovlasti, dakle, bio je jedna od najmoćnijih osoba.

I ono što je također izvorna svojina otkrića L. Margetića, primjerice, u vezi s vremenom nastanka Ploče: “Dobiva se dojam da je BP neka vrsta labuđeg pijeve cjelovite samostalne hrvatske države, *regnum Croatiae et Damatiae*”. A to ulazi u politički aspekt pitanja *Ploče*, koji dosad nije obrađivan.

Autor je, naravno, dao i svoj “prijedlog čitanja BP”, u njezinoj cjelini, i to u tri verzije – doslovna transliteracija i, verzija s uvođenjem suvremenoga jezika i sl., te sljedeći, osuvremenjeni tekst:

1. + 1105. U ime Oca i Sina i Svetoga Duha. Ja,
2. opat Držiha, pisah ovo o ledini, koju je
3. dao Zvonimir, kralj hrvatski u
4. svoje doba sv. Luciji i sv. Mikuli.
5. Mi župan Desila u Krbavi i žrel u Lu-
6. ci, Priba, njegov brat poslanici u Vinodolu i na cijelom o-
7. toku. Ako tko to zaniječe neka ga prokune i Bog i 12 apostola i 4 e-
8. vandelisti i sv. Lucija, amen. A oni koji sada žive,
9. neka mole Boga za njih. Ja, opat Dobrovit, zi-
10. dah ovu crkvu sa svojih devetero
11. braće u vrijeme kneza Kosmata, koji je vladao
12. cjelokupnom krajinom. A bio je u to vrijeme M-
13. Mikula u Otočcu sa sv. Lucijom u zajednici.

Mons. dr. sc. Mile Bogović, povjesničar i stručnjak, npr., i za glagoljsku povijest, a koji je tada predavao na Teologiji u Rijeci zagrebačkoga Katoličkoga bogoslovskeg fakulteta, te sam ga primio i za predavača na Filozofskome fakultetu u Rijeci, prvi i sadašnji gospičko-senjski biskup, objavio je 1997. i 1998. svoje mišljenje, pa i kritiku Margetićevih rezultata istraživanja u prvoj njegovoj knjizi. Jer: “Vjerujem da je Margetić na više mjesta upravo zato zaoštrio svoje stavove da bi bocnuo druge na reakciju i iznošenje drukčijih mišljenja. Tako i ja činim u tumačenju zadnjih dvaju redaka BP”. Bogović nešto prihvaća od Margetićevih zaključaka, npr., godinu 1105, no, kaže i ovako: “Postavljenu konstrukciju trebalo bi jačim dokazima podbočiti da ona može stajati, a do tada moći ćemo reći kako imamo još jedno mišljenje o tumačenju BP”, te: “Teško je vjerovati da će se sve njegove tvrdnje uspjati održati (...)” (1998.).

Dr. Bogović napose se pozabavio pitanjem gdje je bio Sv. Mikula, te i dalje stoji iza starih mišljenja (do Štefanića) da je opatija sv. Nikole postojala na kopnu u “*ličkom* Otočcu”, jer je “poznata benediktinska praksa po kojoj su samostani osnivali svoje podružnice i na stotine kilometara udaljenosti”. Ali Margetić nalazi Sv. Mikulu znatno bliže, u poznatome samostanu također sa crkvom sv. Nikole na samome o. Krku, u Omišlju. Stoga je M. Bogović dao sljedeće svoje mišljenje: “Kralj Zvonimir proširio je svoju vlast na kvarnerske otoke i prema tadanjem običaju izdavao razne darovnice. Opatiji Sv. Nikole u Otočcu (župa Gacka) darovao je crkvicu Sv. Lucije u Bašćanskoj Dragi zajedno s jednom ledinom, tj. zemljištem kraj crkvice. Otočki opat Dobrovit je sa svoje devetero redovničke braće srušio manju crkvicu i sagradio veću. Potom se pristupilo izgradnji samostana na ledini. Samostan je bio najprije podružnica pod zajedničkim (otočkim) opatom, a onda se osamostalio i dobio svog opata Držiha koji je na dvije ploče dao zapisati kako je nastala opatija Sv. Lucije. O gradnji crkve zabilježeno je na prvoj ploči, a podaci o samostanu bili su na drugoj, samo što se ta, nažalost, nije sačuvala. Ipak se i na sačuvanim ulomcima može nazrijeti povezanost sa Zvonimirom (Ulomak I)” (1998.).

Na stranu što crkvica sv. Lucije nije podignuta u Bašćanskoj Dragi, kako piše dr. Bogović, već u susjednome naselju Jurandvor. Ali, Marge-

tić je našao druge, bitnije netočnosti u toj Bogovićevoj ocjeni, no, usprkos tome daje mu visoke komplimente kao povjesničaru, te npr., kaže da je “jedan od naših najkompetentnijih i najupućenijih na poljima crkvene povijesti i glagoljice” (2000.). No, ipak ga upozorava na neke podatke za koje bi dr. Bogović već tada morao znati; tako upozorava da Desilu kao svjedoka spominje, npr., već Ivan Črnčić (u XIX. stoljeću). Zatim, Bogović kaže da Margetić povezuje opata Dobrovita i devetero braće sa “spisom iz II. stoljeća kada uopće nije bilo samostana”; no, Margetić tvrdi: “Postoji veći broj spisa od II. stoljeća naovamo koji čvrsto zastupaju prastaro i trajno načelo po kojemu se ne može osnovati kršćansku zajednicu ako ona nema barem, 12 članova”, ali ako je broj članova bio “barem devet, onda se dopuštalo da se iz obližnje zajednice ‘posude’ članovi koji nedostaju”. To je načelo važilo i kasnije, napose u benediktinskim samostanima, pa je samostan tek tada postajao “pravna osoba”, tj. domus formata. Margetić kaže da pitanje gdje je bio samostan sv. Nikole, zapravo, “za raščlambe o BP posve je irelevantno”, te da ne misli – kako Bogović piše – da je taj samostan identičan s omišaljskim. Usto, Margetić nabroja niz verzija dosadašnjih istraživača o tome gdje bi mogao biti taj Sv. Mikula, u prostoru od o. Suska preko Vrbničkoga polja na o. Krku do uvale Ogrul blizu bašćanskoga područja na istome otoku. Zatim, kaže da će Bogović vrlo teško dokazati svoju tezu da Zvonimirov prethodnik kralj Petar Krešimir nije posjedovao Kvarnerske otoke, te “da su sve vijesti o vlasti ranijih hrvatskih kraljeva nad kvarnerskim otocima nevjerodostojne”. Margetić je taj svoj odgovor prenio, nešto skraćeno, i u svoju drugu knjigu o *Ploči*.

L. Margetić je u međuvremenu objavio i druge tekstove o istoj temi te nastavio diskusiju. Između ostaloga i o tome da crkva sv. Lucije nije sagrađena 1100. godine, da je podignuta 1300., te da je *Ploča* u nju prenesena iz neke druge crkve ili da je tada, čak, i klesana. Margetić prihvaća da je crkva građena 1300., ali ne i to da je natpis na *Ploči* nastao te godine. Margetić se slaže s ranijim mišljenjima da je *Ploča* mogla stajati na pročelju crkve (2001.).

Već je i samo dijelom svojega opsežnoga tiskanog opusa Margetić temeljito uzdrmao gotovo sva dosadašnja mišljenja i stajališta o *Bašćanskoj*

ploči, koja su u desetinama i desetinama dosad objavljenih knjiga, rasprava i članaka znanstvene i stručne te od opće publicističke i druge vrijednosti, počevši od one čuvene vijesti Pavela Josefa Šafařika 1853. godine – *Dostavky a opravy*; bilo je tu tek osam ali kapitalnih redaka ubačenih u posljednji tren na prvu praznu stranicu njegove knjige koja je bila pred izlaskom iz tiska, a govori o obavijesti koju je dobio od Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Sasvim nova se povijesna slika pred nama razvija kao rezultat minucioznih analiza i interpretacija Margetićevih istraživanja. Pritom on stalno poziva na raspravu o svojim interpretacijama, ali – osim spomenutoga dr. M. Bogovića koji 1998. god. nije uspio dokazati svoje postavke i tvrdnje – još uvijek nema drugih diskutanata/oponenata. No, nadamo se da će javiti jer – kako L. Margetić mnogo puta ističe – i diskusija znatno unapređuje znanost. Ali – kao da znanstvenici i stručnjaci nemaju što reći, tj. kao da smatraju da Margetić zaista ima pravo.

13.

Prof. Margetić najviše je zaslužen što je u novije doba pridana velika pozornost i *Vinodolskome zakonu*. Između ostaloga i zato što se na veoma svečan, ali i radni način proslavila 700. godišnjica toga znamenita dokumenta europskoga značenja, pa se profesoru priznanje daje i javno, već u vrijeme održavanja svečanosti; i u tiskanome obliku dali su ga i najviši predstavnici vlasti gradova/općina Crikvenica i Rijeke – rekli su: da nije bilo prof. Margetića i tada objavljenoga drugoga izdanja njegove knjige *Vinodolski zakon* (i na engleskome, talijanskome i njemačkom, a sada još i na francuskome jeziku) “cijela (bi) akcija valorizacije ovog značajnog kulturno-povijesnog i pravnog spomenika bila mnogo skromnija”. Tako je u drugome izdanju dodao i francuski prijevod Zakona koji je 1896. god. učinio francuski pravni povjesničar Jules Preux. Konačno, 1998. god. objavljeno je grafički raskošno, novo izdanje, koje, pored *Uvodne riječi* akademika Hodimira Sirotkovića, te autorova *Predgovora* i *Uvoda*, ima tri oveće cjeline, i to: *Vinodolski zakon – tekst s prijenosom na suvremeni hrvatski jezik*, *Kratak pregled problematike* i *Raščlambe*.

Dio sadržaja čine izvorne ili dopunjene autorove objavljene rasprave i članci. Tako autor govori o vinodolskoj prošlosti u doba Avara, Slavena i Frankopana, o društvenome uređenju, o samome Vinodolskom zakonu – načinu donošenja, o obveznom i kaznenome pravu te dokaznome postupku u njemu, o izdanjima Zakona i najvažnijoj literaturi, o Zakonu i hrvatskome narodu. U posljednjoj cjelini autor piše o prostornome opsegu Vinodola, o zakonu – pravnim običajima – *consuetudo*, o pravnome temelju knezova Krčkih, o ostvarenju prava upravljanja Vinodolom – dioba upravljanja i ubranih kazna, “učeste” (uz čl. 34.) i o opskrbi kneževe obitelji, o podrijetlu vinodolske općine i kmetovima te o Trsatskome zakonu (statutu) kao daljnjemu stupnju razvoja Vinodolskoga zakona. Dalje, riječ je o postupku – pokretanju, dokaznome sustava, priči i pristavu, “prozivu”, prijedlogu čitanja čl. 47., o kaznenome pravu – dolozno i kulpozno ubojstvo, kazneni sustav Zakona, o imovinskome pravu – obvezno i nasljedno, te prvokup i otkup. Na kraju autor daje popis citiranih vrela i literature te kratice. Prigodom transliteracije, međutim, nije se držao diplomatskih i kritičkih običaja, jer prvi otežava “udobno praćenje teksta”, a drugi “često znatno udaljuje tekst od njegova izvornog oblika”, kaže autor.

Ocjenjuje: Vinodolski zakon – “(...) djelo malih vinodolskih kmetova i njihovih satnika, prvada i glagoljaških popova kao nekim čudom uspio je bez teškoća osvojiti značajno mjesto među tadašnjim vrhunskim djelima europske kulture i civilizacije (...)”. Taj znamenit dokument napisan je i izdan na glagoljici u Novome gradu, tj. u Novome Vinodolskom 6. siječnja 1288. godine. Prisutan je knez Krčki i Modruški Leonard, a i u ime svoje braće Fedriga, Ivana, Duima, Bartola i Vida (iz vladajuće loze Vidovaca), te u prisustvu Črne, dvornika svega Vinodola i knezova. Tu su i predstavnici devet tadašnjih vinodolskih gradova, redom kako su navedeni: Novi Vinodolski – spomenuti Črna, pa plovani Petar, satnik Vlkona Pribogna, Janas Saražin i Bogdan Vlčinić; Ledenice – pravad Ratko, pop Radoslav i satnik Dobroša; Bribir - arhipravad Dragoslav, pop Bogdan, satnik Zlonomer, Jurislav Gradenić; Grižane – popovi Luban i Petar, satnik Domian, Dunat, Dragolub i Vidomir Vlčić; Drivenik – satnik Dragolub, Mikula, Dragolub i Pribinig; Hreljin – plovani Raden, satnik Ivanac, sudac Živan i

Kliman Nedal; Bakar – plovani Krstiha, pop Grubina, satnik Ivan, Derga Vlčina i Nedrag; Trsat – plovani Vazmina, satnik Nedrag, sudac Dominik, Vieka; Grobnik – plovani Kirin, satnik Slavan, Komian Kirinović, Paval i Slavina Vukodružić.

Zakon nije sačuvan u izvornome obliku, već je do nas stigao u glagoljčnome prijepisu iz druge polovice XVI. stoljeća. Prvi ga je 1843. god. objavio Antun Mažuranić, i sâm Novljanin, u *Kolu*, zagrebačkome časopisu Matice ilirske. Tek 1880. god. opet ga je objavio Vatroslav Jagić, istodobno i na ruskome jeziku. Prema akademiku H. Sirotkoviću, “Vinodolski zakon (je) najljepši primjer kulture i prava u starijoj hrvatskoj povijesti (...)”, on je “biser hrvatske prošlosti (...)”, a “odavno je predmetom istraživanja ne samo naših autora, nego i drugih europskih znanstvenika”; no, njegovo se proučavanje još “ne može smatrati zaključenim”. H. Sirotković, i sâm vrstan pravni povjesničar, upravo na nekoliko primjera Margetićevih rezultata istraživanja s pravom utvrđuje kako se u mnogome mijenja naše znanje o davnim događanjima. Tako, npr., sa svećeničkim nazivom “arhiprvad” i mjesta imenom Bribir, Margetić je s uspjehom “dokazao kontinuitet s antikom u Vinodolu”, a upravo “Bribir kao najstarije središte vlasti” u tome primorskome kraju.

Značajno je upozoriti i na čl. 1., u kojemu se ističe riječ *hrvatski*, i to ovako: “Žakan pak koji služi iza biskupa u istoj crkvi – zove se hrvatski malik, a vlaški macarol”. Poznato je da naziv “zakon” ulazi u skupinu prastarih hrvatskih riječi/termina za “pravni običaj”, ali Margetić je njime utvrdio i prastare temelje hrvatskoga prava, kao i društva u cjelini. Osim toga, pitanje “kmeta” u Vinodolu odavno je intrigiralo znanstvenike, a Margetić dokazuje da je kmet zapravo slobodni seljak, te da ima “vrlo stvarno pravo na zemlju koju obrađuje” itd.

Margetić smatra – suprotno drugima, napose M. Kostrenčiću, M. Baradi i N. Klaić – te dokazuje da se ne može povezivati situacija antičkoga grčkoga polisa sa srednjovjekovnim vinodolskim općinama, da je Bizant već u VII. st. izgubio vlast u Vinodolu, da vinodolska općina ima “daleki izvor” u “vojnoj organizaciji Slavena”, kasnije i Hrvata, koji su osvojivši ove krajeve dodjeljivali područje jednog “grada” četi u veličini načelno od 100

do 120 vojnika, zapravo satniji, na čelu sa satnikom. Kaže: "Zakon je plod prilika ranoga feudalizma kada je feudalcu bilo u interesu odobriti stanovništvu određenu autonomiju i time omogućiti lakši nadzor nad podanicima i jednostavnije ubirati određena podavanja (...)" ; a takvo je mišljenje sve prisutnije u europskoj pravnopovijesnoj znanosti. Štoviše, dok u drugim sredinama feudalac odobrava slične statute, pa Margetić upozorava na primjer statuta grada Pordenonea, najstarijega u Furlaniji, koji je do nas došao sačuvan, a god. 1291. odobrava ga vojvoda Austrije i Štajerske Albert Habsburški, svega tri godine ranije u Novome Vinodolskom događa se nešto drugo: "Već same uvodne riječi Vinodolskog zakona izražavaju začuđujuće otvoreno naglašavanje da Vinodolci sami pišu svoje zakone i da ne traže ni od koga da mu te zakone potvrdi. Oni doduše obzirno i mudro priznavaju da se zakon sastavlja 'u doba kralja Ladislava' i 'u vrijeme Fridrika, Ivana, Leonarda, Dujma, Bartola i Vida, knezova krčkih, vinodolskih i modruških', oni podvlače i ne bježe od toga da se njihova skupština koju su odobrili, održava 'u prisutnosti toga istoga kneza Leonarda', ali – oni otvoreno i tvrdo objavljuju da je sastavljanje zakona isključivo stvar naroda. Oni kažu: 'svi vinodolski ljudi (...) narediše i naložiše zapovjednim načinom da izabrani predstavnici iz svih vinodolskih gradova zapišu dobre stare prokušane zakone vinodolske'. Pri tome se ne govori ni o kneževom odobrenju da se pristupi sastavljanju ni o njegovom naknadnom davanju suglasnosti na tekst zakona. To nije i ne može biti slučajno, jer se na kraju Vinodolskog zakona ta ista okolnost ponovno naglašava: 'te dakle gore popisane zakone svi izabrani od rečenih vinodolskih općina iskazali su i potvrdili'. I još 'ta ista općina vinodolska naredila da se zakon sastavi napismeno i da se po jedan primjerak pohrani u svakom gradu'. Dakle, ne samo sastavljanje, nego čak i objavljivanje Vinodolskog zakona smatra se isključivo nadležnošću samoga naroda". L. Margetić dalje govori: "I to nije sve. Prvih 5-6 odredaba Vinodolskog zakona sastavljeni su tako da se njima izričito ograničava prava biskupa i kneza. (...). Ukratko, Vinodolski zakon u svojim početnim odredbama i, još više, svojim uvodom daje knezu na znanje da su vinodolski pučani slobodni ljudi i da oni dozvoljavaju knezu i crkvenim vlastima samo (podcrtao L. Margetić, op. P. S.) ona ograničenja

svoje slobode koje su nužne zbog reda, mira i sigurnosti. I neposredni nastavak Vinodolskog zakona u istom je tonu, samo što feudalčevo prisustvo postaje sve vidljivije i jače.” (1988.).

Kmetovi u Vinodolskome zakonu, ali i svima drugim primorskim statutima, dakle, neočekivano – nisu kmetovi u klasičnome smislu toga povijesnoga pojma, oni su zaista seljaci koji obrađuju tuđu zemlju, no, sa specifičnošću: “na njoj imaju jako stvarno pravo”. Prema Margetiću, Vinodolci su slobodni seljaci koji su nazivani kmetovi, a “bili su otvoreni prema svemu onome što je dolazilo do njih, radilo se o slavenskim, talijanskim ili njemačkim utjecajima. Kao da su znali da svaka zatvorenost vodi stagnaciji. A ipak, zadržali su svoju narodnu samobitnost i obdarili svoj narod i svijet originalnim narodnim djelom u kojem su svi vanjski elementi dobili svoje pravo mjesto i nov sadržaj. Oni nisu sebe smatrali ni boljim ni lošijim od drugih, a poštujući druge, najbolje su sačuvali vlastito dostojanstvo. Feudalni je gospodar mogao imati vlast, ali su ga nerad i neskromnost osudili na to da nestane i da konačno pobijedi mali kmet jer je u srcu imao napisane riječi: pravda, pravo, skromnost i rad. Nije li to i za nas poruka naših predaka i njihova Vinodolskog zakona i njegove stotinu godina mlađe braće, Krčkoga i Senjskoga statuta?” – pita se L. Margetić 1998. godine.

Prof. L. Margetić u svojim radovima o Zakonu, zapravo, potvrdio je i svojevrсну vještinu knezova Krčkih, jedinih feudalaca na Jadranu koji su se in continuo održali od 12. do 17. stoljeća. Jer, rano su utvrdili da kmetske i druge obveze i njima, feudalcima samo nanose veliku materijalnu štetu. Znači, vrijedi pravodobno popustiti – ne budite kmetovi već slobodnjaci, ali, prihoda nama mora biti!

14.

Prof. Margetić pisao je i o drugim zanimljivim pitanjima povijesne i pravnopovijesne problematike iz srednjega vijeka područja od Brseča u Liburnijskoj Istri do Senja, uključivši i susjedne Kvarnerske otoke. Tako je objavio knjige, rasprave i transliterane izvore o Mošćeničkome i Riječkome statutu, o Rapskome protostatutu, Kastavskome i Veprinačkome zakonu. Daje nove spoznaje o (latinskome) Senjskome i (glagoljskome) Krčkome

statutu iz 1388., te o Trsatskome zakonu iz 1640. godine. Tu su, npr., i uvidi u sudske materijale Veprinca, a tu je još i notarijat, kao i neka zasebna pitanja, npr., o braku u tadašnjoj Rijeci, o torturi i Božjem sudu na Rabu.

Potrebno je upozoriti i na pravnopovijesne priloge L. Margetića o gospodarskoj povijesti ovoga primorskoga dijela Hrvatske. Tako je i o urbarrima izdao kritičke tekstove (Grobnički, Hreljinski, Bribirski, Novljanski, Grižanski, Munsko-žejanski itd.). (1977., 1981.-82., 1988., 1993., 1996.).

Pri svemu tome, dakako, tu je i (tadašnji) grad Rijeka uz desnu obalu Rječine u središtu Margetićeve znanstvene pozornosti. Tako nije slučajno što ima objavljenu i knjigu *Rijeka-Vinodol-Istra* te knjigu *Trsatski zakon*, o prostoru na istočnoj strani Rječine. U mnogim svojim knjigama i člancima, Margetić rado uzima primjere za svoje teze upravo iz riječke povijesti i prava te najbliže okolice. A i u njegovim i koautorskim knjigama o hrvatskome srednjovjekovnom pravu općenito, kao i u drugima, uvršteno je niz tekstova sa sadržajem o drugim dijelovima obale Riječkoga zaljeva, odnosno Kvarnerskoga primorja i Liburnijske Istre, ili u cijelosti o tome prostoru (npr. 1983., 1989., 1990.).

Oko ovoga dijela zanimanja L. Margetića slažemo se sa zaključkom da je njegov doprinos proučavanju srednjovjekovne povijesti Kvarnera i Liburnije “nezaobilazan, a u nekim slučajevima i osnova za daljnje rasvjetljavanje pravno-povijesne problematike spomenutog područja. Njegovi su radovi značajni ne samo za povijest razvoja prava na području Kvarnerskog zaljeva i njegovih otoka, nego isto tako i za povijest prava hrvatskoga srednjovjekovlja, te naravno i njegovih veza s pravnim uzusima i sistemima susjednih zemalja. Istovremeno, to vrijedi i u odnosu na pravno naslijeđe vezano uz istraživanje i rasvjetljavanje povijesti prava, ne treba zanemariti i njegova nova rješenja političke, gospodarske pa i kulturološke povijesti” – zaključuje 2001. ocjenitelj.

15.

Dio svojih radova L. Margetić preobjavljivao je više puta, pa i u knjigama. I to zato što su ih izdavači smatrali zanimljivim ili iznimno vrijednim, zato što je autor ponešto ili bitno mijenjao, ili je još temeljitije proširivao

radove. I to zato jer je na temelju novih istraživanja, proučavanja i analiza vrela i relevantne literature dolazio do novih saznanja, kao što je to i uobičajeno posvuda u znanosti.

16.

Ovdje ćemo još dati, što zbog vrijednosti, što zanimljivosti radi, uvid u prva dva objavljena rada (1962.) i u dvije studije (2005.), kao i u prvu tiskanu knjigu L. Margetića (1978. i 2005. godine). Naime, već s prvim objavljenim tekstom uopće, Margetić je – rekosmo – odmah ušao u znanost, i to zahvaćajući pravno-povijesna ali i književno-povijesna područja. Jedan od prva dva Margetićeva rada govori o epu *Poslovi i dani* koji je Hesiod – i prema Margetiću – vjerojatno sastavio polovicom VIII. st. pr. Krista. Autor je Helen, tvorac toga didaktičkoga te genealoškoga epa *Postanak bogova*. Živio je u gradu Askri, u Beotiji, gdje mu je otac stigao iz Kime u Maloj Aziji. Sadržaj toga epa, za koji se najprije zanimao L. Margetić, veoma je značajan za bolje razumijevanje i starogrčke pravne povijesti, ali i za socijalni i privredni život Beotije u Hesiodovo doba, a time i za Atiku u cjelini. Govor je i o samostalnim seljacima, “među kojima ekonomska diferencijacija nije dostigla skrajne granice. Imućni seljaci imaju izvjestan broj robova, ali se nisu odvojili od fizičkoga rada, već i oni i njihove žene rade zajedno s robovima”. Postoje i samostalni obrti, no, Hesiod ne voli veletrgovinu, jer je ona “skopčana s morskim putovanjima i raznim opasnostima”, ali zato ona “dobavlja robove s inostranih tržišta”. Stoga je Hesiod o seljačkim poslovima dao 234 stiha, a o pomorstvu svega 76 stihova. Ne voli vlast, a nju predstavljaju “kraljevi koji žderu darove”; to su zapravo plemići.

Margetić govori o materijalno-pravnim institutima u Hesioda – o posudbi, darovanju i zajmovima, obvezama (“vjerojatno iz zajmova”), kupnji naslijeđenih nekretnina, nasljednome i bračnom pravu, te o općim načelima. Kao zanimljivost iz bračnoga prava ističemo: “Najprije (tj. steci) kuću, ženu i oračeg vola. Ženu kupljenu, a ne ženjenu, koja bi i volove slijedila”, tj. kod oranja. Margetić analizira sedam pravnih instituta, te ističe da je

“za Grka važna volja stranaka, bez obzira na koji način oba bila izražena, premda preporuča da se ugovara uz prisutnost svjedoka, jer se boji poteškoća oko dokazivanja da li je pravni posao uopće sklopljen i kakva mu je sadržina”. Dalje, dr. Margetić govori/analizira položaj i ulogu stranaca, pa suđenje koje je “oduvijek strastveno privlačilo Grke”. Zanimljivo je i to da se u Homerovoj *Ilijadi* i *Odiseji* ne spominju svjedoci, “već jedino bogovi, u ime kojih se zakletva polaže”, pa se prvi put uopće svjedoci spominju upravo u Hesioda.

L. Margetić veoma podrobno traži odgovor na pitanje: “Tko je zapravo sudio u Hesiodovo doba?”. Pritom je sklon tumačenju koje izvire iz sâmoga Homera – “skup odličnika kojima predsjedava kralj kao primus inter pares”. Margetić zaključuje s primjerima sudovanja, pa kaže da se “jasno ukazuje da sudovanje u Hesiodovo vrijeme nije bio cilj ‘dijeljenje pravde’ (makar šta u vezi toga priželjkivali i Homer i Hesiod i ostali grčki pjesnici i filozofi) već držanje socijalnog mira. Vlastodršci su se malo brinuli za sprovođenje i oživotvorenje neke apstraktne pravde. Sporovi oko komada zemlje, ili oko skrivenih mana kupljenoga roba, mogli su da izazovu samovoljno ostvarenje navodnih prava sa strane pojedinca, anarhiju i konačnom redu raspad društva koje bi priznavalo samopomoć u punome opsegu, dok s druge strane i najteže nepravde nisu mogle da uzdrmaju temeljima društva, već jedino da izazovu nemoćni gnjev pjesnika”. Možemo reći – kao da su knezovi Krčki kod donošenja Vinodolskoga zakona 1288. god. imali u vidu Hesiodovo razdoblje helenskoga života (!).

U istoj je 1962. godini dr. Margetić objavio još jednu studiju o grčko-me pravu. U dva poglavlja govori također o jednome zanimljivom pitanju. Tako, najprije upozorava da se ne može mehanički prenositi rimski načini mišljenja “na grčki pravni ambijent”; a zatim govori o logografu, “koji je po narudžbi tužitelja ili tuženoga sastavljao” govor pred sudom, ali ga nije čitao. No, ti su govori zanimljiviji za psihologa masa, a manje za pravnoga povjesničara, jer su antički sudovi bili sastavljeni od nekoliko stotina pa i nekoliko tisuća građana, uglavnom iz nižih slojeva, koji su znali i živjeti samo od sudjelovanja na takvim sudovima; pa su se pred sudovima služili

i sofizmima, lažima; nastojala se stvoriti i zbrka u glavama neukih sudaca. No, upravo takvi su govori “glavni izvor za upoznavanje atičkog prava” – konstatira prof. Margetić.

Parnica o kojoj je ovdje riječ vodila se između Aristodema i Leohara, koji su rođaci (Margetić rekonstruirao i dio genealoške tablice); umjesto Aristodema govor drži njegov sin. Radi se o lažnome Leoharovome svjedočenju u ostavinskoj raspravi, tj. da je izjavio “diamartiriju” kojom je obustavljen postupak, jer “ostavitelj ima zakonite descente”; a ovdje se radilo o adopciji i poništavanju usvojenja. Autor veoma podrobno pronalazi razne mogućnosti u tadašnjem pravosudnom sustavu i pravu; Margetić smatra da je “sama diamartirija, kao što smo to htjeli i dokazati, kao institut isključivo nasljednog prava”.

A sada prelazimo na prikaz posljednjih dviju spomenutih, također zanimljivih studija.

17.

Etnogenezom Slavena bavili su se mnogi istraživači, naši i strani, raznih specijalnosti pa tako i povjesničari. Tema je iz raznih, napose nacionalnopolitičkih razloga, veoma aktualna i danas, pa tako i u Hrvatskoj, jer se posljednjih godina naglo pojavila brojna literatura, ali uglavnom opće publicističke vrijednosti, čiji autori nastoje potvrditi starije, izolirane teze o tome da Hrvati nisu Slaveni. Margetić je posvetio pozornost tome objavljujući i već navedenu knjigu na hrvatskome i talijanskome jeziku, govoreći o tome tko su Hrvati (njoj smo već posvetili posebno poglavlje). No, Margetić je u zasebnoj, opsežnoj studiji analizirao pisane izvore, koristeći se i rezultatima jezikoslovnih i arheoloških istraživanja stranih autora. Koristio se i prvim vijestima – u Prokopija (sredina IV. st.) i Jordanesa (596/507. god.), pa utvrđuje da su se Slaveni kao “etnijska definitivno afirmirali”. Držeći se niza drugih pisaca, stiže, npr., do *Chronicom Pashale* iz prve polovice VII. stoljeća. Autor podrobno odgovara na niz pitanja, tražeći potvrdu o pojavi Slavena; npr. 550. Prokopije spominje da su Slaveni prešli Dunav, no, oni se spominju već i prije, npr., 548. godine.

Margetić analizira i vijesti o naravi Slavena – da su kao ratnici okrutni. Zasebno posvećuje pozornost njihovoj ulozi u hunskoj državi, pa smatra da “nema razloga ne prihvatiti tezu da je slavenska podunavska država početkom 6. stoljeća izravni slavizirani produžetak Dincikove hunske države”. Odnosno – da su Huni Slavene primili čak u svojstvu “etnije upravitelja” te da su se oni čak integrirali u potpunosti u hunsku vladajuću elitu. Osvrće se i na jezik Slavena, za koji kaže da “nema razloga ne prihvatiti tezu da nastanak praslavenskog treba povezati s prodorom Huna u Europu u drugoj polovici 4. stoljeća”. Ukratko, Margetić smatra da se Slaveni “razmjerno pouzdano” spominju u IV. stoljeću, tako da bi se to moglo tumačiti kao pojavu Protoslavena koji su se odvojili od “baltoslavenske plemenske zajednice”, te da se kao etnija formiraju do prve polovice VI. stoljeća, i to u vezi s kretanjima Huna, u kojih su Slaveni našli utočište pred Gotima. No, postupno su se Slaveni u hunskoj sredini pretvorili u “etniju upravitelja”, odnosno u cijeloj su hunskoj golemoj državi, dakle, povlašteni sloj, što je pripomoglo naglome širenju slavenskoga jezika na područje sjeverne, istočne i jugoistočne Europe. Da je to tako, Margetiću govori i etimologija riječi Slaven, tj. “čini se, potječe iz hunsko-turske riječi *saqla* – koja znači ‘nadzirati’”.

Kad je ovo bilo napisano, smatrali smo – gotovo je. Dakle, može se završiti s pisanjem i ove naše radnje. No, odmah iza toga objavljena je još jedna Margetićeva rasprava, tako da sada slijedi i kraći odlomak o njoj. Radi se o Bosni, o kojoj je Margetić objavio radnju ove iste godine. No, sada se radi o opsežnijoj studiji, čiji je istoimeni sažetiji dio već objavio (2005.), a oba se teksta oslanjaju na predavanje u okviru skupa “Fenomen ‘krstjani’ u srednjovjekovnoj Bosni i Humu” (Zagreb, 23. - 24. listopada 2003.). Radi se o pitanju jesu li bosansko-humski krstjani bili arijanci, bogumili, katari, manihejci ili patareni koji su tražili svoj put u zapadnome kršćanstvu, zahvaljujući pretjeranoj strogoći papinske kurije i u njezinu oklijevanju da provede reforme u Bosni, u samosvjesnosti njezinih banova, u utjecaju heterodoskija s istoka i krivovjeraca iz dalmatinskih gradova. A voditelji bosanskoga “bratstva kristjana” 8. travnja 2003. god. dali su izjavu da oni nisu raskolnici te da će slijediti nauk Rima; tu

“abjuraciju” dali su pred papinim legatom Giovannijem de Casamarisom i gospodarom Bosne banom Kulinom. U načelu oni su bili umjereni dualisti, jer su vjerovali u jednoga Boga, koji nije upravljao, već je tu dužnost predao jednome od pobunjenih anđela – Sotoni; ali privremeno, samo do sudnjega dana.

L. Margetić posvetio je pozornost tomu veoma kompleksnome i zanimljivome religijskom i povijesnom problemu, dajući uvid u opće probleme, zatim raščlanjujući najvažnije dijelove/odredbe abjuracije, kao što su: “Bezuvjetna pokornost Rimskoj crkvi”, “Odnos prema manihejcima”, “Invokacija”, “Problem Apostolske crkve”, “Poštivanje prijašnjih odredaba”, “Konačišta zajednica bosanskih krstjana”, “Zajednice bosanskih krstjana – redovničke zajednice” itd. Usto, istražuje “Podrijetlo arijanske heterodoksije u invokaciji abjuracije”, “Podrijetlo novih heterodoksija” itd. U biti profesor smatra da je problem u tome što strana vrela govore o krstjanskoj sličnosti s bogumilima i patarenima, dakle, ovi su krivovjerci, dok domaći izvori tako ne govore. Tako jedni autori smatraju njihov nauk u osnovi pravoslavnim, drugi da su katolici s pravoslavnim obredom, treći da su to benediktinci-glagoljaši, dakle dio katoličke zajednice, a četvrti da su zaista povezani s bogumilima te da su heterodoksni. No, u domaćim vrelima ima mjesta i za ortodoksiju i za heterodoksiju, pa Margetić to povezuje s vrlo teškim vremenima u kojima su se nalazili krstjani, koji su u borbi čak i za život morali tajiti i na dvosmislen način izražavati svoja uvjerenja (“Uostalom, lomače su gorjele i u Bosni već u 13. stoljeću”, kaže Margetić). A što se tiče samoga akta abjuracije, koji je vjerojatno napisan na narodnome jeziku, a potom preveden na latinski, Margetić je pažljivim iščitavanjem utvrdio da je spomenuti papin legat G. de Casamaris nastojao na svaki način pridobiti krstjane, o čemu govori i nevjerojatna stvar: u invokaciji se spominje samo Bog-Otac, a ne i Bog-Sin i Duh Sveti, dakle, nema glavnog temelja – Presvetoga Trojstva. Usto, ne spominje se ni Apostolska crkva, a toga je svega bilo u dokumentima kada se radilo o drugim europskim slučajevima. Margetić je jedan od rijetkih pravnika koji je proučio tu abjuraciju i utvrdio da je teološki i pravno veoma vješto sastavljena, tako da obje strane budu zadovoljne.

Prelazimo sada na prikaz knjiga.

O prvoj Margetičevoj knjizi nećemo ovdje govoriti, jer se radi o Vinodolskome zakonu, kojemu smo ranije posvetili cijelo jedno poglavlje. Stoga odmah prelazimo na posljednju objavljenu knjigu, u doba kada je tiskana bila navedena knjiga. Kao što prva knjiga nije opsežna, pa vanjskim izgledom više djeluje kao brošura (ima svega 22 stranice), tako je posljednja objavljena knjiga još manja (ima svega 17 tiskanih stranica); a ranije smo navodili kako neke Margetičeve knjige imaju i veoma velik broj stranica. Ali, broj stranica nerijetko nije bitan za vrijednost sadržaja pa su i obje ove brojem stranica malene knjige bitan dio autorova opusa. Sadržaj te posljednje knjige/brošurice proistekao je iz predavanja koje je 11. svibnja 2005. god. održao u HAZU, u Zagrebu, u organizaciji njezinoga Razreda za društvene znanosti. Govori o vrlo aktualnoj pravnoj tematici, s kojom se L. Margetić ipak susretao; ali, iako se samo poziva na daleku povijest, zapravo oslanja na svoje bogato stečeno iskustvo u proučavanju rimskoga i srednjovjekovnoga prava, sadržaj je ove posljednje knjige veoma, veoma rijedak u njegovu opusu. To je bilo drugo predavanje u okviru Razreda za društvene djelatnosti HAZU na sličnu temu. Naime, radi se o aktualnim nastojanjima da Republika Hrvatska uđe u Europsku uniju i o teškoćama koje stoje pred njom. Margetić govori o budućnosti koja je već započela, pa upozorava “na približavanje dvaju vladajućih svjetskih pravnih sustava, koje uvjetno i ne sasvim precizno možemo nazvati s jedne strane kontinentalnim (misli se, europskim), a s druge strane angloameričkim pristupom”. Uspoređuje “pojam krivnje” u njemačkome, engleskome i američkome shvaćanju, koji su različiti, ali ima i sličnosti; no, ipak je u međunarodnoj zajednici trebao veliki napor da se dođe “do kako tako zadovoljavajućega kompromisa” u pogledu Rimskoga statuta Međunarodnoga kaznenog prava. Dalje, Margetić daje uvid i u pristup našega Kaznenog zakona. Tako je, npr., preveo “mens rea” kao “kažnjivi naum”, ali sâm ističe da se u tome nalazi “mnogo više”: “Naime *mens* je zapravo psiha pojedinca u svom totalitetu, tj. psiha onoga koji je počinio kažnjivo djelo. S pojmom *mens rea* se nedvojbeno želi istaći da društvo ne odobrava psihičko stanje pojedinca, koje je dovelo do ostvarenja kaznenog djela.” Govoreći o prijevodu

Rimskoga statuta na hrvatski jezik upozorava, npr., na to da je prevoditelj “material elements” i “circumstance” iz čl. 30. preveo istoznačno: “posebna obilježja kaznenog djela”; ili “awavers”, tj. svijest, na jednom mjestu prevodi se kao “predviđanje”, a na drugome kao “spoznaja”, što nije istoznačan pojam. Na kraju je dao sažete skice i natuknice razvoja kaznenoga prava, zatim uvid u bitne elemente našega Kaznenoga zakona, čl. 39., u njemački kazneni zakon, u Common Law, u model Penal Codea u SAD-u, te u Rimski statut.

Sadržajem ove analize aktualnoga pravnoga sustava u nekoliko vladajućih svjetskih sredina L. Margetić pokazao je da pažljivo prati i sadašnje svjetske trendove, da se nije izolirao u znamenito i općepoznato antičko i srednjoeuropsko pravo. Štoviše, da mu višedesetljetno uronjavanje u problematiku pravne povijesti dobro dolazi da s lakoćom uroni i u sadašnje pravne probleme koji opterećuju svjetski sustav. Smatramo da će ova kratka, ali precizna analiza koristiti našim pravnicima u nastojanju da što lakše usklade naše pravne propise s onima u Europskoj uniji, kojoj se Republika Hrvatska pridružuje.

18.

Potrebno je istaknuti još jednu veoma zanimljivu značajku u znanstvenome i stručnome djelovanju akademika Luje Margetića, dakle u drugome razdoblju njegova života. Radi se o tome da je on – kao rijetko tko u hrvatskoj historiografiji – vatreni pristalica znanstvenih polemika, kojih, inače, u nas gotovo i nema. Naime, ako ih uopće i ima, one se nerijetko odvijaju na veoma prizemnoj razini “razgovora”, i to u načelu s osobnim, ideološkim, političkim, politikanskim i drugim obračunima (osobito u zadnjih dvadesetak godina), čiji sadržaji nemaju veze s početkom polemike ili se ti sadržaji polemike namjerno izaberu kako bi se “uništilo” polemičara kao osobu uopće. Stoga ima veoma malo primjera koristi od polemika, čak ni u obliku dijela onako oštrih, ali korisnih što ih je svojedobno (zaista burno!) vodila prof. dr. Nada Klaić, inače vrlo zaslužna u hrvatskoj historiografiji. Svojim je polemikama ta znanstvenica ipak uspijevala uzdrmati “ustaja-

le vode” i upravo natjerati “povrijeđene” da se ozbiljno prihvate traženja rješenja nekoga problema te da joj odgovore ili znanstveno ili stručno. A u slučaju L. Margetića – posebno upozoravamo na korektnost u diskusijama oko tuđih stajališta. Tako, u načelu, u njegovim se rasprama ne osjeća neugodan žalac, napose ne politički ili politikanski, niti osobna polemička nota; sadržaj njegovih raspri gotovo uvijek je usmjeren na znanstveno istraživanje i pronalaženje što čistije istine, dakako, približne povijesne istine. Jer, naravno, nerijetko apsolutnu povijesnu istinu zaista ćemo rijetko naći, pa je toga svjestan i Margetić.

Ovaj riječki i općehrvatski znanstvenik ne samo što je odgovarao u načelu smireno te svoja stajališta branio znanstvenom metodom, iako ponekad i veoma vatreno, već je nerijetko pronalazio i riječi pohvale za svojega oponenta; štoviše, njega je uvijek smatrao svojim sugovornikom, a ne i protivnikom. Čak je isticao da je i najneugodnija diskusija ipak korisnija od ignoriranja rezultata znanstvenih i stručnih istraživanja i proučavanja. Naime, u svojim je radovima L. Margetić redovito hvalio i napor i trud drugih istraživača; a tek onda kreće u kritiku, nerijetko i “razarajuću”, dokazujući praktično u čemu su drugi pogriješili, no, u načelu to ne predbacujući tim istraživačima. Te svoje ocjene objavio je u brojnim radovima, u okviru, knjiga, rasprava i članaka, ali i zasebno, kao recenzije i prikaze. Objavio je i posebnu knjigu o toj problematici, te u njoj dao i kazalo čak preko stotinu hrvatskih i stranih autora s kojima polemizira i diskutira, i to onih odavno mrtvih i onih koji su živi te i danas rade. Tako se navode imena u rasponu – abecedno – od Barade, Benussija, Dabinovića, Grafenaurea, Farlatija, Inchiostrija, Jagića, Jirečeka, Miklošića, Prage, Šišića, Šufflaja (itd.) do suvremenika – Bratoža, Goldsteina, Matijević-Sokol, Munića, Rendića Miočevića, Žagara (itd.). Uz njihova je imena dao i kazalo: “Teme diskusija s autorima”, koje znatno pomaže čitatelju.

Već smo ranije spomenuli komplimente koje je udijelio mons. dr. Mili Bogoviću, i to u vezi s njegovom gotovo negativnom kritikom prve Margetićeve knjige o Bašćanskoj ploči; ali, komplimenti koje je dao tome znanstveniku i ordinariju nisu ga spriječili da upozori na očite pogreške koje su promakle tomu inače istaknutome povjesničaru. Osim te kritike,

o kojoj smo već ranije govorili, ovdje ćemo dati podrobniji uvid samo u jednu Margetićevu kritiku, kako bismo pokazali način Margetićeva rada.

Među takvima, veoma oštrim Margetićevim kritikama nalazi se i ona prva zasebna, izvan neke rasprave ili članka ili knjige; radi se o kritici koja je bila upućena akademiku i zagrebačkome redovitome profesoru Pravnoga fakulteta dr. Ferdi Čulinoviću, veoma uglednome i zaslužnom hrvatskom historiografu i pravnome povjesničaru. I to u vezi, po Margetiću, s netočnostima u njegovu poznatome djelu *Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja*; objavljena je 1961. god. u seriji *Udžbenici Zagrebačkoga sveučilišta*, a u nakladi zagrebačke *Školske knjige*. Margetić je najprije upozorio na to da u vodećim hrvatskim časopisima za to područje, u *Zborniku Pravnoga fakulteta* i u *Historijskome zborniku* Povijesnoga društva Hrvatske, na tu Čulinovićevu knjigu “nije bilo kritičkog osvrta (...) iako se upravo to trebalo očekivati s obzirom na visoki znanstveni nivo ovih periodika s jedne i činjenice da se radi o važnijoj publikaciji na području pravne povijesti i povijesti uopće s druge strane”.

Ne znam zašto nisu pravni povjesničari recenzirali djelo pravnoga povjesničara dr. Čulinovića; možda i zato – kako tumači Margetić jer je prvo, kraće izdanje prve knjige objavljeno već 1953. godine. Znameniti i veoma ugledni Marko Kostrenčić, koji je bio i profesor toga istoga zagrebačkog Pravnog fakulteta, u njegovu *Zborniku* objavio je ocjenu koja je “zaista laskava”, kaže Margetić; pa se nije smatralo potrebnim (a možda ni oportunističkim!) da negiraju tu ocjenu akademika i profesora toga istoga fakulteta. Dakle, i svojega profesora i kolege, i to apsolutno pohvalnu ocjenu također akademika i kolege profesora s istoga fakulteta. No, što se tiče *Historijskoga zbornika* – poznato mi je da njegov glavni urednik prof. dr. Jaroslav Šidak, u načelu, nije objavljivao ocjenu, prikaz, osvrt ili bilješku o djelu za koje je smatrao da nije znanstveno pa ni stručno te da je ovo – također u načelu – u kategoriji opće publicistike. Što se tiče toga da ni drugdje nema ni pozitivnih ni negativnih kritika knjige prof. Čulinovića – smatram to oportunističkom pravni povjesničara i historiografa koji se nisu htjeli zamjeriti tada tako uglednome (a i u političkome životu moćnome!) sveučilišnome profesoru i akademiku, kakav je bio dr. F. Čulinović.

Pa i usprkos tome što, koliko je barem meni poznato iz brojnih osobnih kontakata s prof. Čulinovićem, on uopće nije bio uskogrudan čovjek ni kao znanstvenik, ni kao sveučilišni nastavnik, a nije bio ni osvetoljubiv (o tome svjedočim rado i osobno, jer je bio voditelj Akademijina Instituta u Rijeci kad sam u njemu bio asistent).

U ovome slučaju, međutim, dr. Margetić ima pravo. Pa je – očekujući objavljivanje novih izdanja te Čulinovićeve knjige/udžbenika, ali ipak obogaćenih novim saznanjima, smatrao: “Upravo zato nameće se potreba da se autora upozori na neke netočnosti i propuste, koji, najbliže rečeno, graniče s nemarom, a koji se odnose na prikazivanje pravne povijesti Istre i Hrvatskog primorja.” Zatim, veoma oštro dodaje: “(...) ovo nije iscrpna recenzija, već samo upozorenje na nedopustiv odnos prema pravnoj povijesti našeg kraja, nedopustiv pogotovo zato što se radi o akademiku i sveučilišnom profesoru, čiji bi radovi trebali predstavljati najviši domet znanstvene misli i odgoju generacije naše humanističke inteligencije”. Tako, npr., upozorava na Čulinovićevu tvrdnju da je I. Kukuljević Sakcinski 1886. god. u svojem “Arkivu” objavio Krčki statut iz 1388. god. na hrvatskome i latinskome jeziku; no, taj časopis objavljen je 1852., što bi mogla biti i tiskarska pogreška, ali statut nije objavljen i na latinskom jeziku. Štoviše, Margetić upozorava i na to da je upravo Čulinović još 1952. god. objavio da je taj Krčki statut bio napisan na latinskome jeziku, a 1934. god. da je pisan na narodnom jeziku, što zaista i jest. Zatim, u tekstu o Trsatskome statutu i Vinodolskom zakonu, o dokaznome postupku, donosi komponente koje nisu u vezi s tim pravnim elementima. Isto tako, prof. Čulinović krivo tvrdi da je Istarski razvod kao listina napisan 25. ožujka 1275. godine, te da je autentična listina, pa se krivo poziva na druge autore. U nastavku L. Margetić piše: “Bilo bi to samo zamaranje čitaoca kad bi se nastavilo nizati ovakve i slične Čulinovićeve tvrdnje koje se odnose na pravnu povijest Istre i Hrvatskog primorja.” Dodaje i to da je “vrlo neobično što ni u Jadranskom zborniku za svih godina njegova izlaženja nije bilo osvrta ni ocjene Čulinovićeve rada ukoliko se odnosi na naše primorske krajeve. U svakom slučaju nije zgodno da se generacije studenata otiskuju u život duševno nahranjene ovakvom vrsti znanstvenih radova”. Sve je to Marge-

tić povezao i s tadašnjom negativnom nacionalno-političkom situacijom u Hrvatskoj, na prijelazu iz 60-ih u 70-te godine, jer Čulinovićeve stajališta u knjizi idu na ruku tadašnjim političkim protivnicima SR Hrvatske (u SFR Jugoslaviji), dakle, u znamenitome „hrvatskom proljeću“, koje je podržao prof. Margetić.

I, dalje, osvrćući se 2001. na uobičajeni način opsežno na jednu knjigu zadarskoga i potonjega istodobno riječkoga sveučilišnog prof. dr. Ive Rendića Miočevića, Margetić kaže: “Diskusija u hrvatskoj pravno-povijesnoj znanosti jedva da postoji, tako da članci i knjige ostaju na razini monologa, a time je onemogućen stvarni napredak spoznaja, do kojeg dolazi u prvom redu upravo diskusijom. Istina je, doduše, da postoji realna opasnost da se diskusija pretvori u polemiku, u kojoj često prevladava neargumentirana borba ličnosti, umjesto zastupanja različitih stajališta na osnovi pertinentnih argumenata, ali nam se čini da je od dviju golemih opasnosti u znanstvenom radu – grobna šutnja s jedne i svadljiva polemika s druge strane – ipak neusporedivo opasnija prva”. Tako Margetić za Rendićevo djelo kaže da je “inspirativna knjiga”. Naime, Rendić se zalaže za to da se ranija hrvatska povijest proučava interdisciplinarno, da se u obzir uzmu sociološki, psihološki, etnopsihološki, arheološki i kulturološki elementi, kako bi se rekonstruirao prvobitni hrvatski matriks. To je Margetić prihvatio. No, dalje, detaljno analizirajući niz komponenata u Rendićevim stajalištima, zaključio je da, ipak, “autor ne vlada problematikom onoga što s pravom naziva jezgrom povijesti”. A onda proučava i pitanje izvora o čemu piše sljedeće: “Vrelo može biti prvorazredno, ali to još ne znači da su sve vijesti iz njega vjerodostojne, a istraživanje se još više komplicira postojanjem velikog broja neautentičnih vrela: neke vijesti u tim vrelima treba odbaciti, ali neke su zbog raznih razloga prihvatljivije”. No, Margetić zaključuje, uz ostalo, o Rendiću i ovako: “Autor je uložio veliki napor u prikupljanje i interpretaciju vrela o dva matriksa starije hrvatske povijesti pa njegovi rezultati, unatoč primjedbama koje smo u ovome radu dali, ne bi smjeli proći nezapaženi u našoj historiografiji. (...). Nikako se ne bi smjelo da ovako inspirativnu knjigu dočeka grobna tišina i da se autorov trud pretvori u puki monolog (...). Za sebe kažemo da nam je diskusija o autorovim tezama bila

od velike koristi u prvom redu zato što smo neka naša shvaćanja, za koja smo mislili da su evidentna, tek sada podrobnije uobličili.”

Na završetku jedne raspre s tada već uglednim mladim slovenskim znanstvenicima Margetić kaže: “Naša diskusija s tezama što su ih predložili Bratož i Štih ukazala je na pozitivnu osobinu njihova znanstvenoga rada, tj. na iznošenje vlastitih pogleda na osnovi kontinuiranog i izravnog rada s vrelima. Ako je ova naša diskusija od izvjesne koristi, onda je to dobrim dijelom zasluga načina rada spomenutih autora.” A odgovor na tekst glasovite i zaslužne hrvatske znanstvenice, povjesničarke prof. dr. Nade Klaić, poznate i kao veoma, veoma neugodne polemičarke, Margetić je, pak, smireno zaključio ovako: “Članak N. Klaić (...) smatramo vrlo korisnim i vrijednim pažnje. Ako se nismo mogli složiti s nekim tvrdnjama (...) to nikako ne znači da ga ne smatramo poticajnim u svakom pogledu. Neumorni rad (...) Račkoga u starije, Šišića i Barade u srednje, N. Klaić i Lučića u novije vrijeme – da spomenemo samo neke od njih – urodio je bogatom žetvom! (...)”.

Ima samo lijepe riječi za djela kulturnoga profesora *Rimskoga prava* na Pravnome fakultetu u Zagrebu M. Horvata; ali, npr., o njemu piše i ovako: “Horvatov se udžbenik nije u biti mnogo promijenio nakon drugog izdanja iz 1952. god. Horvat je u bilješkama dao dragocjena zapažanja o osnovnoj problematici u vrijeme pisanja udžbenika”. No, dalje, Margetić ide u diskretnu, no, veoma snažnu kritiku: “ali treba uzeti u obzir da je romanistika u drugoj polovici XX. stoljeća umnogome napredovala”. Za A. Romca, Horvatova nasljednika na katedri, čak i koautora Margetićevih knjiga, pak, kaže da je “izvanredno dobro shvatio da je postklasično doba rimskog prava odlučujuće za dalji razvoj rimskog prava kao europskog fenomena pa nije nimalo slučajno da je svoje najznačajnije članke posvetio upravo toj problematici”, te dodaje: “Ne manja je važna njegova djelatnost na području izdavanja vrela rimskog prava.”, ali: “Dodali bismo da po našem mišljenju neki Romčevi prijevodi nisu prihvatljivi”, te nabraja čitav niz primjera. Ipak još dodaje: “Diskusijom oko Romčevih prijevoda ne umanjuje se njegove zasluge već obratno”. Ili, primjerice, pozitivno ocjenjujući pojavu prvoga sveska dodatka znamenitoj Smičiklasovoj seriji “Codex

diplomaticus” i njegovih nastavljača, koji je u 18 svezaka objavljivan od 1904. do 1990., ali u njemu nisu bile objavljene sve listine do 1399. godine, Margetić je našao više pogrešaka i u registima. Tako, upozorava i na to da se na jednome mjestu, npr., ne radi o “daći”, da nisu “zakonski zastupnici” već da su to “obični punomoćnici”, da se ne radi o “zastari” već o “dosjelošti”, da se radi o “zajmu” a ne o “posudbi”. Pritom elegantno “izvlači” priređivače: “Ponegdje je zabunom uporabljena nehrvatska terminologija (npr. br. 22, str. 61 i br. 51, str. 91: *krivični* umjesto kazneni” (vjerojatno smatra riječ “krivični” srpskom riječju). No, svejedno ta “Supplementa” ocjenjuje da su “od neprocjenjive vrijednosti za budući rad, općih, pravnih, ekonomskih itd. povjesnika, da o ostalima (lingvisti itd.) i ne govorimo”.

Tako i treba pravi znanstvenik i stručnjak postupati u znanstvenim i stručnim polemikama. Nerijetko se događa da Margetićev oponent nema što odgovoriti pa se već i na prvu kritiku ni ne odaziva.

19.

Prof. Margetić stalno je radio na izdavanju rezultata svojih proučavanja u sve brojnijim znanstvenim knjigama, raspravama i člancima, i to sve uz redovita predavanja na fakultetu i ispite iz spomenuta tri predmeta, te druga zaduženja. Tako je, primjerice, bio predsjednik Odbora za bizantologiju HAZU i komisije Primorsko-goranske županije za izradu njezina prvoga i do sada jedinoga grba (prihvaćen je), te član slične komisije za Grad Rijeku (predloženi grb nije prihvaćen, već je prihvaćen ubilački grb koji je dodijelio vladar Leopold I.), tajnik Društva sveučilišnih nastavnika u Rijeci. Godinama je bio glavnim i odgovornim urednikom Međunarodnoga savjetodavnog odbora *Zbornika* Pravnoga fakulteta u Rijeci, stručni urednik *Opće povijesti države i prava* u Pravnoj enciklopediji u Zagrebu, te do preminuća član uredništva zbornika *Problemi sjevernog Jadrana* Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci s Podružnicom u Puli, te *Zbornika* Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru. Bio je član uredništva *Rada HAZU* te *Zbornika* radova Akademijina Zavoda za povijesne znanosti u Zadru.

Tome svemu treba još pribrojiti i predavanja u inozemstvu, u Europi i SAD-u (npr., L'Aquila, Beč, Pariz/Sorbonne, Spoleto, Trst, Washington itd.) te u Hrvatskoj i u drugim mjestima tadašnje SFR Jugoslavije (npr., Beograd, Klana, Ljubljana, Novi Sad, Rijeka, Split, Zadar, Zagreb itd.). Osobitu pozornost zaslužuju brojna predavanja širom Zapadne Hrvatske i Južne Slovenije, čija je povijesna sudbina nerijetko zajednička, a napose u kvarnerskome i u istarskome području, napose u samoj Rijeci. Bio je i glavni organizator ili je sudjelovao u priređivanju niza znanstvenih i stručnih skupova, primjerice, Savjetovanja pravnih povjesničara pravnih fakulteta SFR Jugoslavije (Rijeka, 1982.).

20.

Zanimljivo je da ovako plodan i zaslužan znanstvenik u ranijem razdoblju svojega života i djelovanja, nije bio dobitnik nekih poznatijih nagrada i priznanja, što govori dosta i o relativno mirnome odvijanju Margetićeva rada, barem što se tiče šire javnosti (spominjali smo njegove zaista polemične, pa i „izazivačke“ tekstove ali u znanstvenoj i stručnoj javnosti!). Doduše, riječka je znanstvena sredina, do 80-ih godina bila dosta zatvorena u svoj krug. Ipak s poštovanjem je počela, ali veoma postupno uzvraćati na Margetićevu pažnju i zanimanje za kraj svojih predaka. No, rekosmo tek od 70-ih godina, što se pokazalo i njegovim konačnim prijemom za nastavnika na riječki fakultet. Naime, ta riječka znanstvena sredina bila je uglavnom formirana od došljaka u Rijeku i tek tada se počela „ustaljavati“ u njoj. Jednom prigodom čak se pomišljalo na to da mu se dodijeli Nagrada Grada Rijeke; no, od zamisli nije se pošlo dalje, te tada nije ostvorena.

Uz to, možda se na prvi pogled čini čudnim što čovjek takvih dokazanih organizacijskih sposobnosti u privrednome životu tadašnjega društva, i k tomu još uspješan, nije nikada zauzimaao niti jedno rukovodeće mjesto ni u gospodarstvu u svome prvome razdoblju radnoga vijeka, kada je djelovao u neposrednoj gospodarskoj praksi, ali ni kasnije, u obrazovanju, kulturi i znanosti. Pa ipak ta mala zagonetka rješava se sama po sebi ako se uzme u obzir da nije bio član KP/SKH. Tek jednom prigodom pomišljalo

se na njega kao direktora, Historijskoga (danas Državnog) arhiva u Rijeci; ali, zaista srećom za znanost i visokoškolsko obrazovanje – odustalo se od toga.

21.

Ima još jedna osobita komponenta u životu i djelu prof. Margetića, koja također nije česta u drugih znanstvenika i stručnjaka. Naime, jedan od razloga zašto su njegova predavanja – na fakultetu, pred znanstvenicima, stručnjacima i pred širom publikom, uvijek rado slušana jest činjenica da su uvijek bila zanimljiva i nisu suhoparna. Osim toga, slušatelji su iz njih mnogo toga naučili i ujedno prisustvovali i duhovitim, ali uvijek pertinentnim dubokim zapažanjima i mislima – što je, inače, rijetkost u predavača ne samo u području povijesti.

22.

U životu i djelu čovjeka nerijetko igraju znatnu ulogu, pozitivnu i negativnu, i druge ličnosti. Već smo spominjali koliko su divno na početni razvoj L. Margetića utjecali roditelji i kako je prerano završio životni put njegova otca upravo u traganju za svojim jedincem u ratnome nevremenu u Sušaku. U drugome, dugom razdoblju života bitnu je ulogu do njegova preminuća imala njegova supruga, Anelise rođ. Braut, koja je po ocu podrijetlom s o. Krka, a mama joj je Švicarka; obje gospođe majke do kraja života stanovale su kod A. i L. Margetić u Rijeci, veoma uzorno i pažljivo njegovane i poštovane. Gospođa A. Margetić vrstan je poliglot, pa je i neposredno sudjelovala u izradi nekih njegovih djela, te je u bibliografijama i naznačena kao koautorica. U više navrata javlja se i kao prevoditeljica muževljevih radova na strani jezik. Gospođa A. Margetić sve je suprugove radove prepisivala, kolacionirala i redigirala. Prof. Margetić je javno zahvaljivao svojoj gospođi i na znanstvenim i drugim skupovima, što je u nas neuobičajeno, a, zapravo, divno.

Akademik Lujo Margetić u Rijeci je preminuo 17. svibnja 2010. godine. Uz ispraćajne govore istaknutih znanstvenih, kulturnih i vjerskih

djelatnika te u prisutstvu velikoga broja pojedinaca iz brojnih segmenata života iz svih krajeva Hrvatske, pokopan je na trsatskome groblju u Rijeci 21. svibnja. Uz druge, komemorirao je i P. Strčić. U međuvremenu je u Razredu za društvene znanosti njegov tajnik akademik Tomislav Raukar 19. V. 2010. održao o komemorativni govor. Zatim, Grad Rijeka i Pravni fakultet u Rijeci komemoraciju su imali 7. VI., a riječi su izrekli tadašnji dekan Fakulteta prof. dr. sc. Miomir Matulović, gradonačelnik Rijeke mr. sc. Vojko Obersnel i akademik P. Strčić. Konačno – kao što je odavno uobičajeno u Akademiji, godinu dana poslije preminuća, Razred za društvene znanosti HAZU – čiji je redoviti član bio akademik Lujo Margetić – održao je komemorativni skup koji je vodio tajnik Razreda akademik T. Raukar, a o akademikovu životu i djelu govorili su akademici P. Strčić i Franjo Šanjek.

23.

Rekosmo da su prof. Margetiću kolege u Skoplju, Zagrebu, Beogradu i Bruxellesu prvi odali priznanje već i samim time što su mu objavili prve radove u 60-im godinama XX. stoljeća, a visoko je priznanje bilo i primanje na Pravni fakultet u Rijeci te ubrzano napredovanje u zvanjima sveučilišnoga nastavnika i primanje u Akademijin sastav renomiranih znanstvenika, umjetnika i političara. No, službene su ga nagrade ipak dugo mimoilazile. Ali, zato prvo i jedino državno priznanje SFRJ, sa znakovitim nazivom, zaista je došlo u prave ruke: *Orden rada*. Potom je 1988. dobio koautorsku nagradu – s akademikom H. Sirotkovićem – *Službenog lista SFRJ* za najbolju knjigu godine u Jugoslaviji. Serija nagrada uslijedila je tek 90-ih godina, ali zaista najviših, i to za životno djelo: Nagrada Grada Rijeke 1990., pa državna Republike Hrvatske 1998., Primorsko-goranske županije 2000., grobničke općine Općine Čavle 2001. godine te 2006. *Povelja Mošćenica – živoga grada muzeja*. Godine 1995. dobio je prvi počasni doktorat Sveučilišta u Rijeci (kao jedan od dvojice), 1996. postao je profesor emeritus Sveučilišta u Rijeci, a god. 2004. god. prvi počasni član Povijesnoga društva Rijeke.

Akademik Lujo Margetić, redovito se isticao slobodarskim duhom, hrvatskim domoljubljem i rodoljubljem. Stalno je bio veoma plodan znanstvenik držeći se svoje povijesne i pravno-povijesne “zadace” u multidisciplinarnome duhu i praksi, dajući studiozne analize i interpretacije društvenih, gospodarskih i drugih prilika u znanstvenome i stručnome vrijednosnome rasponu, rekosmo, od povijesti i pravne povijesti preko uvida u pojedine pomoćne povijesne znanosti i arheologije do filoloških osobitosti u više jezika i pisama, njegujući pri tome i kritiku – osnovicu napretka svake znanosti. Krenuo je u znanstveni život kao pravni praktičar, postao je pravni povjesničar, te i inače u svojim analizama nerijetko kreće s pravnim vrelom u rukama. Ali, za druge nerijetko suhoparni, pravni se instituti u Margetićevu djelu automatski prožimaju s ostalim dijelovima ne samo pravne već i druge povijesti, društvene, gospodarske, političke, crkvene itd., pa su i čitljivi, što u nizu drugih autora nije slučaj. Jer, jedan od najznačajnijih europskih medievalista u novije doba, Jacques Le Goff, rekao je 1985. godine sljedeće: “Najveći je grijeh povjesničara u odnosu na pravnu povijest – njihovo neznanje”.

S obzirom na to da je prof. dr. L. Margetić najveći dio svojega plodnog znanstvenoistraživačkoga i izdavačkoga vijeka posvetio povijesti istočne obale Jadrana, a napose njezinu sjeverozapadnome dijelu, s obzirom na to da se Slaveni prvi put na potonjemu cjelokupnome hrvatskom prostoru spominju 599. god. upravo u Istri, da su i Hrvati odabrali istočnu obalu Jadrana kao svoju konačnu domovinu, s obzirom na to da je taj zemljopisni prostor tisućljećima bio zanimljiv, a i danas je raznim moćnicima, pojedincima, skupinama, upravnim i državnim zajednicama, da oni nerijetko posežu i za poviješću, onda su razumni i objektivni sadržaji brojnih objavljenih knjiga, rasprava i članaka akademika Luje Margetića više nego dobrodošli. Sa svim tim još je L. Margetić znatno obogatio ne samo jadransku, već – napose – u okviru nje i hrvatsku, i slovensku, i talijansku, a time i europsku historiografiju uopće. Na jednome je mjestu kratko i enciklopedijski precizno ocijenjen veći dio životnoga puta i djela L. Margetića

te je rečeno da je “izvanredno plodan pisac velike erudicije i znanstv. zna-
tiželje; u mnogim djelima podvrgnuo je kritici ustaljena historiografska
gledišta, pa je neprijeporna njegova zasluga za razvoj pov. disciplina u nas.
(...). Definirao je hrv pravna područja u srednjem vijeku i sustavno obradio
gotovo sve pravne grane u njima. (...)”.

BIBLIOGRAFIJA
AKADEMIKA LUJE MARGETIĆA
(od 1962. do 2010.)

Snježana MARČEC, prof.
Dr. sc. Maja POLIĆ
Akademik Petar STRČIĆ

Kratice:

- AA "Archeologia adriatica", Zadar
- AG "Archivio giuridico Filippo Serafini", Modena
- AH "Acta Histriae", Kopar
- ARV "Arheološki vestnik", Ljubljana
- AV "Arhivski vjesnik", Zagreb
- AN "Aquileia nostra", Aquileia
- Anali "Anali Pravnog fakulteta", Beograd
- Ann. "Annales de l'Institut français de Zagreb", Zagreb
- AR "Arheološki radovi i rasprave", Zagreb
- Atti "Atti", Centro di ricerche storiche, Rovinj
- BK "Akten" XVI. Internationaler Byzantinistenkongress, Beč 1981.
- BZ "Buzetski zbornik", Buzet
- CCP "Croatica Christiana Periodica", Zagreb
- CL "Otočki zbornik Cres-Lošinj", Mali Lošinj
- CM "Colloquia Maruliana", Split
- ČPZH "Časopis za povijest Zapadne Hrvatske", Rijeka
- D "Dometi", Rijeka
- DAR "Državni arhiv u Rijeci"
- Fl "Fluminensia", Rijeka
- GPFS "Godišnjak Pravnog fakulteta", Sarajevo
- GSANU "Glas" Srpske akademije nauka i umjetnosti, Beograd
- GZ "Grobnički zbornik", Rijeka
- HA "Historica antiqua", Pula
- HAZU Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- HH "Historia historica", Pula
- HZ "Historijski zbornik", Zagreb
- I "Istra", Pula
- ICR Izdavački centar, Rijeka
- JAZU Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
- JIČ "Jugoslovenski istorijski časopis", Beograd
- JZ "Jadranski zbornik", Rijeka-Pula
- KN "Krčke novine", Krk

- KV "Kvarner", Zagreb-Krk
 KZ "Krčki zbornik", Krk
 LT "Liburnijske teme", Opatija
 M "Matica", Zagreb
 MBU "MBU novosti", Zagreb
 MO "Mogućnosti", Split
 NL "Novi list", Rijeka
 NZ "Novljanski zbornik", Novi Vinodolski
 PEJ "Pravna enciklopedija Jugoslavije", Zagreb
 PSJ "Problemi sjevernog Jadrana", Zbornik radova Zavoda za povijesne i društvene znanosti JAZU/HAZU, Rijeka
 PV "Pravni vijesnik", Osijek
 R "Rad" HAZU, Zagreb
 Ra "Radovi" Zavoda za hrvatsku povijest, Zagreb
 RB "Rapski zbornik", Zagreb
 REB "Revue des études byzantines", Paris
 RI "Rijeka", Rijeka
 RIDA "Revue internationale des Droits de l'Antiquité", Bruxelles
 RSBS "Rivista di Studi Bizantini e Slavi", Bologna
 RTČ "Riječki teološki časopis", Rijeka
 SAB "Studi in onore di Arnaldo Biscardi", Milano
 SM "Studi medievali", Spoleto
 SS "Sociologija sela", Zagreb
 ST "Starine" JAZU/HAZU, Zagreb
 SV "Studi veneziani", Firenca
 Svid "Sveti Vid. Zbornik", Rijeka
 SZ "Senjski zbornik", Senj
 ŠK "Školske novine", Zagreb
 VAHD "Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku", Split
 VHARP "Vjesnik" Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu
 VIA "Vjesnik Istarskog arhiva", Pazin
 V "Vijenac" Zagreb
 VPAR "Vjesnik Povijesnog arhiva", Rijeka
 VDAR "Vjesnik Državnog arhiva Rijeka", Rijeka
 ZČ "Zgodovinski časopis", Ljubljana
 ZHZ "Zbornik Historijskog zavoda" JAZU, Zagreb
 ZK "Zbornik Kastavštine", Kastav
 ZN "Zbornik Nezakcij od prapovijesti do srednjeg vijeka", Pula
 ZP "Zbornik Praputnjak", Praputnjak
 ZPFR "Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta", Rijeka

ZPFS "Zbornik Pravnog fakulteta", Split
ZPFZ "Zbornik Pravnog fakulteta", Zagreb
ZPM "Pazinski memorijal", Pazin
ZRNS "Zbornik radova Pravnog fakulteta", Novi Sad
ZRVI "Zbornik radova Vizantološkog instituta", Beograd
ZV "Zbornik radova posvećen Albertu Vajsu", Beograd
ZZPZ "Zbornik Zavoda za povijesne znanosti HAZU, Zadar
ŽA "Živa antika", Skoplje

1. KNJIGE

1978.

1. *O nekim novijim rezultatima proučavanja Vinodolskog zakona. (U povodu 690. obljetnice donošenja i 135. godina proučavanja Vinodolskoga zakona). Uvodni referat za znanstveni skup, Novi Vinodolski 9. rujna 1978.* - Zagreb, 22 str.

1980.

2. *Rimsko pravo.* - Zagreb, str. I-XXIV, 1-309 str., koaut. M. Boras, 1. izd.
3. *Iz vinodolske prošlosti. Pravni izvori i rasprave.* - Rijeka, 284 str. + 17 fksml.

1983.

4. *Srednjovjekovno hrvatsko pravo. Stvarna prava.* - Zagreb, Rijeka, Čakovec, str. I-XXII+184. str.
5. *Opća povijest države i prava.* - Rijeka, 106 str., 1. izd.
6. *Histrica et Adriatica. Raccolta di saggi storico – giudici e storici.* - Trst, Rovinj, Rijeka, 334 str., 1 fgt.
7. *The Statute of Vinodol (1288).* - Čakovec, 37 str., fksml.

1985.

8. *Opća povijest države i prava.* - Rijeka, 104 str., 2. izd.

1986.

9. *Rimsko pravo.* - Zagreb, I-XXIV, 309 str., koaut. M. Boras, 2. izd.

1987.

10. *Vinodolski zakon. 1288-1988. Novi Vinodolski. Bakar. Bribir. Drivenik. Grižane. Grobnik. Hreljin. Ledenice. Trsat. The Statute of Vinodol. La legge del Vinodol. Das Gesetze von Vinodol.* - Novi Vinodolski, 129. str., s fksml.
11. *Senjski statut iz 1388.* - Senj, 1985-87, 100 str., koaut. P. Strčić.

1988.

12. *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije.* - Zagreb, 414 str., koaut. H. Sirotković, 1. izd.

13. *Nacrt povijesti države i prava naroda SFRJ do konca XVIII. stoljeća.* - Rijeka, 116 str.
  14. *700. obljetnica Vinodolskog zakona i 600. obljetnica Krčkoga i Senjskoga statuta.* - Zagreb, 23. str.
  15. *Krčki (vrbański) statut iz 1388.* - Krk, str. 173 + fksml 78, koaut. P. Strčić.
- 1989.**
16. *Vinodolski zakon / The Vinodol Law / Das Gesetz von Vinodol / La Legge del Vinodol / La Loi du Vinodol.* - Rijeka, Novi Vinodolski, str. I-XI+149 str., 2. proš. izd.
- 1990.**
17. *Hrvatsko srednjovjekovno pravo. Vrela s komentarom.* - Zagreb, str. V-XI + 1-240, koaut. M. Apostolova-Maršavelski.
  18. *Povijest države i prava naroda SFR Jugoslavije.* - Zagreb, 414 str., koaut. H. Sirotković, 2. izd.
  19. *Rijeka, Vinodol, Istra. Studije.* - Rijeka, 204. str., s fksml.
- 1991.**
20. *Zakon Trsatski.* - Rijeka, 226 str., s fksml. i zemlj. kartama, koaut. M. Moguš. 1992.
  21. *Koperski statut (porečko-puljski rukopis).* - Kopar, LX + 420 str. 193.
  22. *Statut koperskega komuna iz leta 1423 z dodatki do leta 1668. Lo statuto del comune di Capodistria del 1423 con le aggiunte fino al 1668.* - Kopar, Rovinj, 421 str.
- 1995.**
23. *Antika i srednji vijek. Studije.* - Rijeka, 267 str., s ftg.
  24. *Rijeka. Vinodol. Istra. Studije.* Zagreb, Rijeka, 201 str., s fksml.
  25. *(Glagoljicom: Vinodolski zakon). Vinodolski zakon / The Vinodol Law / Das Gesetz von Vinodol.* - Zagreb, 144 str., s fksml.
  26. *Grobnički urbari.* - Grobnik, 112 str.
- 1996.**
27. *Hrvatsko srednjovjekovno obiteljsko i nasljedno pravo.* - Zagreb, 379 str.
  28. *Makso Pelosa i Mune.* - Mune, 127 str., s ftg., fksml. i zemlj. kartama.
  29. *Istra i Kvarner. Izbor studija.* - Rijeka, 463 str., s ftg.
- 1997.**
30. *Rimsko pravo kao europski fenomen i hrvatska pravna povijest.* - Rijeka, 37 str.
  31. *Iz ranije hrvatske povijesti. Odabrane studije.* - Split, 511 str.

32. *Srednjovjekovno hrvatsko pravo. Obvezno pravo.* - Zagreb, Rijeka, 423 str.
33. *O Bašćanskoj ploči.* - Krk, 102 str., 1. izd.
34. *Veprinački sudski zapisnici. (Volčičev prijepis).* - Opatija, 163 str., s fig. i fksml.
- 1998.**
35. *Opća povijest prava i države.* - Rijeka, 190 str.
36. *Rimsko pravo.* - Rijeka, str. I-IX, 333 str., koaut. M. Boras, 3. dop. izd.
37. *Isto.* - Isto, I-X, 332 str., 4. izd.
38. *Vinodolski zakon / La Legge del Vinodol / Das Gesetz von Vinodol / The Vinodol Law.* - Rijeka, 221 str., s fksml.
- 1999.**
39. *Rimsko pravo. Izabrane studije.* - Rijeka, 502. str.
40. *Hrvatsko srednjovjekovno pravo. (Vrela s komentarom).* - Zagreb, str. I-X + 1-324, koaut. M. Apostolova-Maršavelski, 2. dop. izd.
- 2000.**
41. *Bašćanska ploča.* - Rijeka, 71 str., 2. dop. izd., s 10 fig.
42. *Hrvatska i crkva u srednjem vijeku. Pravnopovijesne i povijesne studije.* - Rijeka, 534 str.
43. *Zagreb i Slavonija. Izbor studija.* - Rijeka, 399 str.
- 2001.**
44. *Lo statuto di Arbe.* - Trst, Rovinj, 221 str.
45. *“Dolazak” Hrvata. “Ankunft der Kroaten”.* - Split, 337 str.
- 2002.**
46. *Prikazi i diskusije.* - Split, 531 str.
- 2004.**
47. *Statut rapske komune iz 14. stoljeća / Statut communis Arbae.* - Rab, Rijeka, 317 str., s fig. i fksml., koaut. P. Strčić.
- 2005.**
48. *Holistički pristup današnjoj globalizaciji prava.* - Zagreb, 18 str.
49. *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu.* - Zagreb, 104 str., koaut. I. Beuc, D. Čepulo.
- 2006.**
50. *Mošćenički zakoni i statuti. Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru, knj. 1.* - Rijeka, 233 str. + fksml. 50

51. *Hrvatska pravna povijest u europskom kontekstu.* - Zagreb, 264 str., koaut. I. Beuc, D. Čepulo.
  52. *O etnogenezi Slavena.* - Zagreb, 18 str.
- 2007.
53. *Veprinac, Kastav, Trsat. Srednjovjekovni statuti i opći akti na Kvarneru, knj. 2.* - Rijeka, 326 str.
  54. *Statut grada Bala.* - Rijeka, 379 str.
  55. *Grobnik, Bakar, Hreljin, Grižane, Bribir, Vinodol. Srednjovjekovni statuti i opći akti na Kvarneru, knj. 3.* - Rijeka, 439 str.
  56. *O etnogenezi Hrvata i Slavena.* - Split, 483 str.
- 2008.
57. *Vinodolski zakon (La Legge itd.), II. izd.* - Rijeka, Zagreb, 231 str.
  58. *Krčki (vrbanški) statut iz 1388., II. izd.* - Krčki zbornik, 62, posebno izdanje 52, Krk, 173 str. + faksimili, koaut. P. Strčić.

2. SKRIPTA

- 1976.
1. *Kratki pregled rimskoga privatnog prava.* - Rijeka, 92 str., koaut. M. Boras.
- 1984.
2. *Nacrt predavanja iz povijesti prava i države jugoslavenskih naroda (do konca XVI-II. stoljeća).* - Rijeka, 115 str., 1. izd.
  3. *Isto.* - Isto, 2. izd.
- 1989.
4. *Vrela iz pravne povijesti naroda SFR Jugoslavije.* - Rijeka, 173 str., koaut. H. Sirotković, Ž. Bartulović, 1. izd.
- 1990.
5. *Vrela iz pravne povijesti naroda SFR Jugoslavije.* - Rijeka, koaut. H. Sirotković, Ž. Bartulović, 2. izd.

3. RASPRAVE I ČLANCI

- 1962.
1. *Pravo u Hesiodovu epu Erga kai hmerai.* - ŽA, XII, 1, str. 39-49, p. o.
  2. *Pseudodemostenov govor protiv Leohara i diamartirija.* - ZPFZ, XII, 3-4, str. 260-272, p. o.
- 1964.
3. *Dik-e eks'oiüles i eksag-og-e u atičkom pravu.* - ŽA, XIII-XIV, str. 39-65, p. o.

4. *“Vindicatio in servitute i vindicatio servi” u gortinskom pravu.*- Anali, XII, str. 424-431.

1965.

5. *The judge-affixer in the judicial procedure of Athens.* - RIDA, niz 3, t. XII, str. 149-155, p. o.

1966.

6. *L' eis emfan-on katastasin nel diritto attico.* - ŽA, XV, 2, str. 371-379, p. o.

7. *Pokušaj pravne interpretacije sudske scene na Abilovu štitu.* - ZV, str. 51-57, p. o.

1967.

8. *Vindicatio in libertatem kod Platona i u atičkom pravu.* - GSANU, CCLXVIII, 13, str. 51-62, p. o.

1970.

9. *Brak na istarski način.* - VHARP, XV, str. 279-309, p. o.

10. *Do sinteze. Novi zadaci hrvatske pravne historiografije.* - D, III, 8, str. 70-75.

1971.

11. *Psefizma o osnivanju grčke kolonije na otoku Korčuli.* - ŽA, XXI, 1, str. 189-204.

12. *Pravo prvokupa i otkupa u srednjovjekovnoj Istri.* - VHARP, XVI, str. 169-212, p.o.

13. *Bračno imovinsko pravo prema Krčkom statutu na latinskom jeziku.* - KZ, 2, str. 145-177, p. o.

14. *Funkcija i porijeklo službe egzaminatora u srednjovjekovnim komunama Hrvatskog primorja i Dalmacije.* - ST, 55, str. 191-210, p. o.

15. *Neki pravni problemi u vezi s dopisom podbana Mihajla Živkovića od 5. XI. 1459.* - HZ, XXIII-XXIV, 1970-71, str. 265-286, p. o.

1972.

16. *Neoporučno nasljedno pravo u srednjovjekovnoj Istri.* - VHARP, XVII, str. 159-176, p. o.

17. *Darovanje i protudarovanje u baščanskim ispravama 14. i 15. stoljeća.* - KZ, 5, str. 129-141, p. o.

18. *Nasljedno pravo descendenata po srednjovjekovnim statutima Šibenika, Paga, Brača i Hvara.* - ZPFZ, XXII, 3, str. 339-366, p. o.

19. *Aliquid in contentu et benedictione istarskih statuta.* - JZ, VIII, str. 185-213, p. o.

1973.

20. *O starogrčkom nasljednom pravu (Prilog upoznavanju organizacije starogrčke obitelji i društva).* - ŽA, XXIII, 1, str. 109-139, p. o.

21. *Neka pitanja iz najstarijeg društvenog i političkog uređenja Rima.* - ZPFS, X, str. 163-175, p. o.
22. *O starom hrvatskom nasljednom pravu descendenata.* - HZ, XXV-XXVI, 1, 1972-73, str. 273-279, p. o.
23. *O javnoj vjeri i dispozitivnosti srednjovjekovnih isprava s osobitim obzirom na hrvatske primorske krajeve.* - Ra, 4, str. 5-79, p. o.
24. *Preferiranje djeteta po krčkom, rapskom i drugim primorskim statutima.* - VHARP, XVIII, str. 215-247, p. o. - Isto, u: *Prikazi i diskusije*, str. 229-235.

1974.

25. *Neka pitanja razvitka srednjovjekovnih liburnijskih općina.* - D, VII, 6, str. 5-24.
26. *Isto.* - LT, 1, str. 95-115.

1975.

27. *Rimsko i bizantsko municipalno uređenje i srednjovjekovne općine u našim primorskim krajevima.* - GPFS, XXIII, str. 103-111.
28. *Creske općine u sjetlu isprave od 5. listopada 1283. i pitanje kontinuiteta dalmatinskih gradskih općina.* - Ra, 7, str. 5-80, p. o.
29. *Dioba općinskog zemljišta u nekim srednjovjekovnim dalmatinskim općinama.* - ST, 56, str. 5-36, p. o.
30. *Tribuni u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama.* - ZRVI, XVI, str. 25-52, p. o. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 236-240.
31. *Neka pitanja društvene diferencijacije i pravnog formiranja vezanih imovinskih masa u vrijeme kasnorimskog carstva.* - ZPFZ, XXV, str. 15-37.
32. *Neodložni zadaci istarske pravne historiografije.* - NL, 18. XII., str. 17.

1976.

33. *Značenje i porijeklo riječi tepčija i dad.* - ZRVI, XVII, str. 55-64, p. o. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 255-264.
34. *Dokazna sredstva u sudskom postupku na frankapanskim primorskim posjedima.* - KZ, 7, str. 205-222, p. o.

1977.

35. *Neki aspekti razvoja organa sudjenja u hrvatskim primorskim krajevima u XII i XIII stoljeću.* - HZ, XXIX-XXX, 1976-77, str. 87-100, p. o.
36. *Brak na istarski način.* - I, XV, 8-9, str. 25-33, p. o.
37. *Hreljinski urbar iz 1700. godine.* - VHARP, XXI, str. 197-242, p. o.
38. *Konstantin Porfirogenet i vrijeme dolaska Hrvata.* - ZHZ, 8, str. 5-88, p. o.
39. *"Il jus italicum" delle comunità liburniche.* - ŽA, XXVII, 2, str. 401-409.

1978.

40. *Najstarije vijesti o borbi krčkih i creskih pučana za očuvanje svojih prava.* - JIČ, 1-4, str. 54-68.
41. *Ugovori Petra Zrinskog s Grobničanima i Bakranima od 1642. godine i njihova dopuna iz 1686. godine.* - VHARP, XXII, str. 119-161, p. o.
42. *Bizantsko bračno imovinsko pravo u svjetlu Novele XX Lava Mudroga (s osobitim obzirom na razvoj bračnog imovinskog prava u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama).* - ZRVI, XVII, str. 19-50.
43. *O napadačima iz prvog čuda legende o Sv. Krištoforu.* - JZ, X, 1976-78, str. 103-118.
44. *Neobjavljena glagoljska isprava od 11. studenoga 1614. godine.* - Isto, str. 403-412 + 2 fksml., p. o.

1979.

45. *Pristinum-pistrinum.* - HZ, XXXI-XXXII, 1978-79, str. 321-324.
46. *Plinio e le comunitr della Liburnia.* - Atti, IX, 1978-79, str. 301-358, 631-633, 643-644.
47. *Gregorio I - papa politico.* - ŽA, XXIX, 2, str. 269-274.
48. *Neka pitanja iz naše ranije povijesti i rimsko pravo.* - ZPFS, XVI, str. 69-77.
49. *Razvod između Kastva i Gotnika 1541.* - I, XVII, 7, str. 83-97.
50. *Riflessioni sull'iscrizione di Curicum CIL III 13295 = Dessau ILS II 5322.* - AN, L, str. 153-174.

1980.

51. *Prekapitalistički oblici vlasništva po Marksovim Grundrissima.* - ZČ, 34, str. 157-174.
52. *Vjerodostojnost vijesti Andrije Dandola o Dalmaciji u XI. st.* - ZRVI, XIX, str. 117-146, p. o.
53. *Accenni ai confini augustei del territorio tergestino.* - Atti, X, 1979-80, str. 75-101, 420, 428-429.
54. *Neke pojave društvene diferencijacije u prošlosti našega sela.* - SS, 17, str. 53-59.
55. *Ekloga iz 726. godine i njezina važnost za našu pravnu povijest.* - ZPFR, I, str. 53-78.
56. *Knapi frankapanskih (i zrinskih) primorskih posjeda.* - ST, 58, str. 177-191, p. o.
57. *Odnosi Petra Krešimira i pape prema Korčulanskom kodeksu.* - VAHD, XXIV, str. 219-238.

1981.

58. *Venezia, Bisanzio e l'occupazione di Zara nel 1062.* - SV, n. s. IV (1980) 1981, str. 279-290.

59. *Naše najstarije oporuke i rimsko-bizantsko pravo.* - ZPFZ, XXXI, str. 424-436.
60. *Il sistema giuridico delle città nelle province bizantine con speciale riguardo alla costa orientale adriatica (Dalmazia e Istria).* - BK, II, 2, str. 391-398.
61. *Neka pitanja društvenog uređenja i obiteljskog prava u starih Hebreja.* - ZPFR, 2, str. 9-38.
62. *Novo tumačenje nekih odredaba Vinodolskog zakona.* - JZ, XI, 1979-81, str. 51-59.
63. *Sopalske zemlje i sopaljščina.* - Isto, str. 255-264.
64. *Nekoliko riječi o zemljišnoj zajednici Praputnjak.* - ZP, str. 167-175.

1982.

65. *La Legge del Vinodol (1288) e l'Urbario di Grobnico (1700).* - Atti, XII, 1981-82, str. 173-202, p. o.
66. *Zemljoradnički zakon ("Nomos georgikos").* - ZPFR, 3, str. 85-122.
67. *Vijesti Andrije Dandola o Dalmaciji u XII stoljeću i njegovi izvori.* - HZ, XXXV, str. 209-258.
68. *Neka pitanja u vezi s Istrom (I-VII stoljeće).* - ŽA, 32, str. 53-82.
69. *Kekaumenos Dobronja - ein kroatischer Herrscher des XI. Jahrhunderts.* - ZRVI, XXI, str. 39-46.
70. *L' esecutore testamentario nei più antichi testamenti dalmati.* - SAB, III, str. 511-534, p. o.
71. *"Histria" u dvije vijesti iz prve polovice VII stoljeća.* - ŽA, 32, str. 171-176.
72. *"Per manupreso i mediator" Supetarskog kartulara.* - ZPFS, XI, str. 49-58.

1983.

73. *Il diritto medievale croato – Diritti reali, Parte prima.* - Atti, XIII, 1982-83, str. 139-214 i kao separat.
74. *Iz pazinske prošlosti. (U povodu tisućljeća prvog spomena Pazina).* - I, XXI, 5, str. 80-90.
75. *Porijeklo načela paterna paternis u srednjovjekovnim pravnim sustavima na jadranskoj obali.* - ZPFZ, XXXIII, str. 131-140.
76. *Uzmac Bizanta na Krku sredinom XI. stoljeća.* - ZPFR, 4, str. 79-97.
77. *Tarsatica. Izvori za pravnu povijest Rijeke.* - Isto, str. 435-458.
78. *Res publica Nesactiensium.* - ŽA, 33, str. 195-200.
79. *Marginalije uz rad V. Koščaka "Pripadnost istočne obale...".* - HZ, XXXVI, 1, str. 255-286.
80. *Novo tumačenje nekih odredaba Vinodolskog zakona.* - JZ, 11, 1981-82, str. 51-60.

81. *Prisutnost dalmatinskih biskupa na II. nicejskom saboru 787. god.* - HZ, XXXVI, str. 261-264. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 279-282.
82. *Položaj Hrvatske u drugoj polovici IX. st.* - Isto, str. 270-275. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 282-288.

1984.

83. *Općinsko uređenje Cresa u rimsko doba.* - CL, 5, str. 243-250.
84. *Marginalije uz novopronađenu glagoljsku ispravu od 17. travnja 1567. godine.* -D, XVII, 1-3, str. 63-72.
85. *Il diritto medievale croato. Diritti reali. Parte seconda.* - Atti, XIV, 1983-84, 77-151, p. o.
86. *Pravni i povijesni aspekti pohoda mletačkog dužda Petra II. Orseola u Dalmaciju u 1000. godini.* - ZPFR, 5, str. 145-156.
87. *Pravna osnova crkvene desetine na hrvatskim pravnim područjima.* - ZPFS, XX-XXI, 1983-84, str. 57-83, p. o.
88. *Bizantsko pravo prvokupa i otkupa i njegov utjecaj na hrvatsko pravo.* - ST, 59, str. 1-41.
89. *Prilog diskusiji o Marxovom shvaćanju antičkog tipa zemljišnog vlasništva.* - ZPFZ, XXXV, str. 425-434.

1985.

90. *Neki pravni problemi kolonata u kasnom rimskom carstvu.* - Anali, XXXIV, 4, str. 285-308.
91. *O nastanku i razvoju službe defensor civitatis.* - ŽA, 35, str. 95-116.
92. *Proposta per una nuova interpretazione del PSI VI 648.* - Isto, str. 87-93.
93. *Još o dolasku Hrvata.* - HZ, XXXVIII, str. 227-240.
94. *Odgovornost kurijala za ubiranje poreza u kasnom rimskom carstvu.* - ZPFZ, XXXV, str. 419-428.
95. *Međunarodni položaj Hrvatske oko 1075. godine (Petar Krešimir IV i Amico).* - ZPFR, 6, str. 97-110.
96. *Događaji u Hrvatskoj i Dalmaciji (1092-1094) u svjetlu do sada neiskorištene viješti o Rabu.* - JZ, 12, 1982-85, str. 225-252.
97. *La "pace provinciale" tra gli Istriani e il margravio W.* - Atti, XV, 1984-85, str. 49-60.
98. *Isprava o zemaljskom miru između istarskog stanovništva i markgrofa W.* - PSJ, 5, str. 33-49. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 298-314.
99. *Pretkapitalističke formacije u Marxovim Grundrissima.* - ZPFR, 6, str. 197-222.
100. *Accenni ad alcuni istituti del diritto privato sulle due sponde adriatiche nell'Alto medio evo.* - "Le relazioni tra le due sponde adriatiche", Rim-Spoleto, str. 35-54.

1986.

101. *Što je TARSA [...] u CIL 14579.* - ZPFZ, XXXVI, str. 585-590.
102. *Trgovački odnosi između dvije jadranske obale u ranom srednjem vijeku i uloga mediatora.* - ZPFR, 7, str. 81-97.
103. *Bilješke o starijoj povijesti Zagreba.* - HZ, XXXIX, str. 243-252.
104. *Toparque, tep'ci (topotčrčćs) et dad en Croatie au 11ème siècle.* - REB, 44, str. 257-262.

1987.

105. *Osnove istarskoga srednjovjekovnog obveznog prava.* - R, 433, str. 1-64.
106. *Senjski statut iz 1388.* - SZ, 12, str. 1-100, koaut. P. Strčić.
107. *Neiskorištene vijesti o krčkom knezu Dujmu II.* - ST, 60, str. 45-51.
108. *Ususret 700. obljetnici Vinodolskog zakona.* - ZPFR, 8, str. 1-20, p. o.
109. *Seljačke općine po Koparskom statutu iz 1423. godine.* - Isto, str. 119-127, p. o.
110. *O natpisu o gradnji krčkih gradskih bedema sredinom 1. st. pr. n. e.* - AR, 10, str. 171-183.
111. *Litidenuncijacija ranoga postklasičnog doba.* - ZPFZ, XXXVII, str. 679-695.
112. *Le droit croate au moyen age - principes, textes, pratiques.* - Ann., str. 211-236.
113. *Povijesno-pravni aspekti staroga Lovrana.* - LT, 6, str. 55-57.
114. *Pozadina prvoga ugarskog napada na Rab (1071).* - HZ, XL, str. 75-119.
115. *Iz starije pravne povijesti Raba.* - RZ, str. 199-211.
116. *Osnove istarskoga srednjovjekovnog obveznog prava.* - R, 433, str. 1-64.

1988.

117. *Krčki (vrbanški) statut iz 1388.* - KZ, 10, str. 11-173 + fksml. 78, koaut. P. Strčić.
118. *Matko Laginja o Kastavskom statutu i Vinodolskom zakonu.* - ZPM, XII, knj. 6, sv. 1, str. 75-82.
119. *Noviji pogledi na stariju povijest Vinodola, Krka i Senja.* - ZPFR, 9, str. 1-19.
120. *Neka pitanja starijega mletačkog porodičnog prava.* - Isto, str. 107-116.
121. *Još o pitanju vremena dolaska Hrvata.* - ZČ, 42, str. 234-240.
122. *Grobnički urbar iz 1700. godine.* - GZ, 1, str. 25-39.
123. *Nekoliko riječi o Senjskom statutu iz 1388.* - SZ, 13, str. 3-14.
124. *Ugovor Mletaka i italskih gradova "contra generationes Sclavorum" (840.).* - HZ, XLI, str. 217-235. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 315-321.
125. *Iz starije bužetske pravne prošlosti.* - BZ, 12, str. 55-61.
126. *Quelques aspects du Plaid de Rižana.* - REB, 46, str. 125-134. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 163-164.
127. *Note ai "Miracula s. Demetrii".* - SM, ser. 3, XXIX, str. 755-760.

128. *Pravni položaj Istre u doba rimske vlasti*. - *Relationes Polenses*, Zagreb, str. 93-103.
129. *Rijeka, Vinodol, Istra*. - D, 12, VI, str. 731-788.
130. *Najstariji glagoljicom pisani vinodolski urbar (1544)*. - *VHARP*, XXX, str. 63-78.
131. *Vinodolski zakon, "Prošlost i baština Vinodola"*. - Zagreb, str. 29-39, hrv. i engl.
132. *O Krčkom statutu*. - *KN*, VI, 56, rujan, str. 13.
133. (*Pozdravna riječ u ime JAZU*). - U: Sabor Vinodolski 6. siječnja 1988. Prilog dokumentariju proslave 700. obljetnice Vinodolskog zakona, Novi Vinodolski, str. 19.
134. (*Predavanje o Vinodolskom zakonu*). - Isto, str. 20-27.
- 1989.**
135. *Mletačka repromissa, "dar u ponedjeljak" i grosina (pellicia vidualis)*. - *ZPFZ*, XXXIX, str. 163-172.
136. *Pravnopovijesni korijeni ranosrednjovjekovna mletačkog vadimonium comprobandi s mediatorom*. - *Anali*, XXXVII, str. 461-473.
137. *La Legge Agraria*. - *RSBS* (1985), str. 103-135.
138. *Osnove obveznog prava na kvarnerskom području u srednjem vijeku*. - R, 445, str. 73-134, p. o.
139. *Isprava kralja Milutina za manastir Sv. Georgija - prilog poznavanju društva u srpskoj državi XIV. stoljeća*. - *HZ*, XLII, str. 71-76.
140. *O nekim vrelima hrvatske povijesti XI. stoljeća (s osobitim obzirom na Osor)*. - Isto, str. 111-135.
- 1990.**
141. *Branimirov natpis iz 888. i međunarodni položaj Hrvatske*. - *ZPFZ*, XL, str. 17-37.
142. *Porijeklo i osnovne značajke srpske pronije*. - *Anali*, XXXVIII, str. 419-435.
143. *O nekim pitanjima naše ranosrednjovjekovne povijesti*. - *ZČ*, 44, str. 119-124.
144. *Cetinski sabori 1527*. - *SZ*, 17, str. 35-44.
145. *Prijelaz od božjeg suda na torturu prema neobjavljenoj rapskoj ispravi iz 1281*. - *VHAR*, 32, str. 103-109.
146. *Nekoliko napomena o etnogenezi jugoslavenskih naroda*. - R, 451, str. 1-11.
147. *Počeci prošteništa i Franjevačkog samostana na Trsatu*. - *CCP*, XIV, 25, str. 66-67.
148. *Gli aspetti principali del diritto delle obbligazioni nell'Istria medioevale*. - *Atti*, XX, 1989-90, str. 11-83.
149. *Sjećanja na prof. dr. Jaroslava Šidaka*. - *HZ*, XLIII, str. 3-4.

1991.

150. "Provincijalni arhonti" Taktikona Uspenskog (s osobitim obzirom na arhonta Dalmacije). - ZRVI, XXIX-XXX, str. 45-59, p. o.
151. Bilješke o meropsima, sokalnicima i otrocima. - ZRNS, XXV, str. 91-115. - Isto, U: Prikazi i diskusije, str. 339-354.
152. "Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine". - ZPFZ, XLI, str. 106-108. - Isto, U: Prikazi i diskusije, str. 71-74.
153. Neka pitanja crkvene desetine u Dalmaciji. - CCP, XV, 27, str. 175-181. - Isto, U: Prikazi i diskusije, str. 55-61.
154. Tragedija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj. - Fl, III, 1-2, str. 48-52.
155. O dalmatinskim servima (osobito agrarnim). - R, 459, str. 59-103.
156. Trsatski zakon i Crkva. - D, 24, str. 97-104.
157. U povodu novog izdanja Dubrovačkog statuta. - HZ, XLIV, str. 177-184. - Isto, U: prikazi i diskusije, str. 62-70.

1992.

158. Tradicija bitke s Tatarima (1242. god.). - GZ, 2, str. 11-17.
159. Izvještaj Ivana Tomašića o grobničkoj bici. - Isto, str. 28-34.
160. Vijesti iz vjerodostojnih i krivotvorenih isprava o provali Tatara u hrvatske primorske krajeve (1242). - RZH, 25, str. 5-14, separat.
161. La "litisdenuntiatio" del primo periodo postclassico. - AG, CCXII, 4, str. 485-513.
162. O katernama zagrebačkog Gradeca. (U povodu 750. obljetnice Zlatne bule Bele IV.). - ZPFZ, XLII, str. 123-139.
163. Neka pitanja u svezi sa Zlatnom bulom Bele IV. (1242). - U: Zagrebački Gradec 1242 – 1858, Zagreb, 1994, str. 61-73.
164. O posjedovnim katernama zagrebačkog Gradeca. - ZPFZ, XLII, str. 123-139.
165. O popisu kurija zagrebačkog Gradeca iz 1368. god. - Isto, str. 489-504.
166. O novijim tumačenjima naziva Zagreb. - HZ, XLV, str. 195-200.
167. Osnove obveznog prava na području srednjovjekovne Slavonije. - R, 461, str. 25-68.
168. Osnove obveznog prava srednjovjekovne uže Hrvatske. - Isto, str. 69-93.
169. Istra 751.-791. - CCP, XVI, 30, str. 1-10.
170. Neka pitanja boravka Langobarda u Sloveniji. - ARV, 43, str. 149-173.
171. Il diritto. - U: Storia di Venezia, I, Rim, str. 677-692.
172. "Provincijski arhonti" Taktikona Uspenskog (s osobitim obzirom na arhonta Dalmacije). - ZPPZ, 34, str. 53-73, separat.
173. Državnost Hrvatske u srednjem vijeku. - Hrvatska: zadanosti i usmjerenja, str. 13-15.

174. *Vjekovne spone hrvatske državnosti*. - NL, 30.V., str. 8-9.

1993.

175. *Odnosi Liburnije i Istre u antici i ranom srednjem vijeku*. - ZPZ, 35, str. 37-61.

176. *O nekim pitanjima Rižanskog placita*. - ZPFZ, XLIII, str. 407-438. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 355-362.

177. *Neka pitanja u svezi s pet isprava iz Pule (X.-IX. stoljeće) objavljenih u Codice diplomatico istriano*. - D, XXVI, 1-2, str. 29-31.

178. *Bilješke uz Trpimirovu ispravu (CD I, 3-8)*. - ZPFS, XXX, 1, str. 47-51.

179. *Grižanski urbar iz 1700. godine*. - VPAR, XXXIII-XXXIV, str. 25-57, koaut. Anelise Margetić.

180. *Zagrebački monasterij*. - CCP, XVII, 31, str. 1-10.

181. *Neka pitanja tzv. Zagrebačke kronike i Popisa biskupa*. - Isto, 32, str. 1-16.

182. *Osnove srednjovjekovnog obveznog prava u Dalmaciji*. - R, 465, str. 17-114.

183. *O vjerodostojnosti isprava unesenih u potvrđnice pape Grgura IX. iz 1227. godine*. - Ra, 26, str. 7-16.

184. *Pogibija Petra Zrinskog i Frane Krste Frankopana (30.IV.1671.)*. - "Ivan Matetić Ronjgov", Zbornik, 2, Rijeka, str. 221-224.

185. *Iz starije sušačke prošlosti*. - Zbornik radova s dvodnevnog znanstvenog skupa uz 365. godinu osnutka Gimnazije. "Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci 1627.-1992.", Rijeka, str. 1-5.

360. obljetnica visokoškolske nastave u Rijeci. - ZPFR, 14, str. 1-10.

186. *Doprinos Danila Klana pravno-povijesnoj znanosti*. - U: Život i djelo dr. Danila Klana, Posebna izdanja Historijskoga arhiva, 11, str. 43-50. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 90-98.

187. *Riječko hrvatstvo je pravo čudo*. - NL, 29.V., str. 4-5.

1994.

188. *Još o vijestima Konstantina Porfirogeneta o dolasku Hrvata*. - ZPZ, 36, str. 7-23.

189. *O posjedovnim katernama zagrebačkog Gradeca*. - Zbornik "Zagrebački Gradec 1242-1850", str. 103-107.

190. *Neka pitanja u svezi sa Zlatnom bulom Bele IV. (1242.)*. - Isto, str. 61-73.

191. *Iločka pravna knjiga (tzv. Iločki statut)*. - ZPFZ, XLIV, 1-2, str. 93-116.

192. *Kada je Hrvatskoj oteta Brseština*. - LT, 8, str. 31-38.

193. *Zakon grada Kastva iz 1400.* - ZPZ, 36, str. 283-308.

194. *Knjige riječkih notara - nezaobilazno vrelo riječke pravne povijesti*. - ZPFR, 13, 5, str. 1-13.

195. *Grobničani u notarskoj knjizi Antuna de Renno de Mutina (sredina XV. stoljeća)*. - GZ, 3, str. 11-19.

196. *Neka pitanja prijelaza vlasti nad Istrom od Bizanta na Franke.* - AH, II, str. 5-24.
197. *Hrvatski pravni običaji.* - AV, 37, str. 147-159.
198. *Antička Tarsatica i počeci Rijeke.* - RI, I, 1, str. 29-34.
199. *Kastavski zakon na njemačkom jeziku (XVIII. stoljeće).* - VPAR, 35-36, str. 21-41.
200. *Iz starije povijesti Kraljevice.* - Isto, str. 145-156, p. o.
201. *Pitanja iz najstarije povijesti zagrebačke biskupije i Slavonije.* - CCP, XVIII, 34, str. 1-51.
202. *O nekim podacima iz novoobjavljenih vrela za stariju povijest Krka.* - VIA, 2-3, str. 15-40, p. o.
203. *Položaj Barbana i Planje 1199. godine.* - Isto, str. 41-48.
204. *Historia Salonitana i Historia Salonitana Maior - neka pitanja.* - HZ, XLVII, str. 1-36.
205. *Uvodna riječ znanstvenom skupu "Hrvatska Rijeka".* - R, I, 1, str. 10.

1995.

206. *O vjerodostojnosti darovanja krčkoga biskupa po ispravama iz 1186. i 1188. godine.* - RTČ, III, 1, str. 75-84.
207. *Rijeka u drugoj polovici XIV. stoljeća.* - Svid, I, str. 11-20.
208. *Srednjovjekovna Slavonija do osnivanja zagrebačke biskupije.* - Vjesnik HAZU, 1-3, str. 51-59.
209. *Kritička raščlamba vrela najstarije povijesti Zagrebačke biskupije.* - Zbornik Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094-1994, Zagreb, str. 97-101.
210. *Zagrebačka biskupija prema Arpadovićima i Anžuvincima.* - Isto, str. 163-168.
211. *O Kartularu samostana sv. Krševana u Zadru.* - ZPZ, 37, str. 147-181, p. o.
212. *Bula "Ad decorum" pape Nikole V. (1447.).* - CCP, XIX, 35, str. 85-92.
213. *Dva glavna vrela starije novljanske povijesti.* - NZ, III, str. 69-88.
214. *Državnopravni položaj Hrvatske u doba krbavske bitke.* - R, 471, str. 5-22.
215. *O sudskom postupku u zagrebačkom Gradecu u XIII. i XIV. stoljeću.* - Isto, str. 23-52, p. o.
216. *Veprinački zakon iz 1507.* - ZPZ, 37, str. 341-367.
217. *Pogibija Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana.* - D, 1-6, str. 61-66.
218. *Neka pitanja etnogeneze Hrvata.* - RZH, 28, str. 19-56.
219. *La data dell'incoronazione di Zvonimiro, re di Croazia e Dalmazia.* - ZPFR, 16, 2, str. 231-239.
220. *Mošćenički statut na njemačkom jeziku.* - VPAR, XXXVII, str. 23-65.

221. *O novopronađenom rukopisu Mošćeničkog statuta*. - Annales, 6, str. 215-218. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 108-114.
222. *Srednjovjekovna Slavonija - jedno od vrela hrvatske državnosti*. - ZPFZ, XLV, str. 137-158. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 408-424.
223. *Bilješke u vezi s nastankom hrvatske države u 9. stoljeću*. - Etnogeneza Hrvata. Ethnogeny of the Croat, str. 144-147.

1996.

224. *Numizmatika i arheologija - nezaobilazni elementi povijesne spoznaje*. - Zbornik radova I. međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj, 12.-15. X. 1995., Opatija, str. 65-70.
225. *O nekim pitanjima pravnog položaja liburnskih općina u doba principata*. - ZZPZ, 38, str. 1-12.
226. *Međunarodni položaj Zadra u XII. stoljeću*. - R, 473, str. 47-66.
227. *O sjeverozapadnoj granici Hrvatske prema Istri u doba hrvatskih narodnih vlada-ra*. - "Spomenica Lj. Bobanu", str. 49-59.
228. *Pravni položaj rimskoga Nezakcija*. - HA, 2, str. 143-146.
229. *O nekim osobitostima privilegija za Križevce (1252. god.)*. - HZ, XLIX, str. 49-57.
230. *"Regnum Croatiae et Dalmatiae" u doba Stjepana II.* - RZH, 29, str. 11-20.
231. *Rapski protostatut iz 1234. godine*. - VPAR, XXXVIII, str. 105-117.
232. *Iz starije grobničke povijesti*. - GZ, 4, str. 11-29.
233. *Nacrt starije povijesti Grobništine*. - Isto, str. 22-30.
234. *Prijevod 24 isprava (840.-1527.)*. - U: *Biljezi hrvatske državnosti 840.-1990.*, ur. A. Glibota, Zagreb. - Isto, CD.
235. *Makso Pelosa i Mune*. - LT, 10, str. 1-127, s ftg, fksml i zemlj. kartama.
236. *Il libro terzo (il diritto penale) di un'inedita versione italiana dello Statuto di Fiume*. - Atti, XXVI, str. 207-242.
237. *Gli inizi dell'ordinamento statutario a Arbe*. - ZPFR, XVII, str. 233-242.
238. *Zapovijed ("preceptum") - nedovoljno poznata kaznena ustanova našega starijeg prava*. - ZPFZ, XLVI, str. 343-355.
239. *O Šufflayevu radu Die dalmatinische Privaturkunde*. - HZ, XLIX, str. 33-40. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 125-132.
240. *Pregled časopisa i zbornika iz kojih su preuzeti članci*, U: *Istra i Kvarner. Izbor studija*. Rijeka.

1997.

241. *Roman law as a european phenomenon and croatian legal history*. - Croatian Critical Law Review, vol. 2, br. 3, str. 205-250.

242. *Bilješke o međunarodnom položaju Zvonimirove Hrvatske.* - Zvonimir kralj hrvatski. Zbornik radova, str. 11-26.
243. *Napomene uz prijepis Riječkoga statuta i njegov prijevod na talijanski iz sredine XIX. stoljeća.* - ZPFR, 18, 2, str. 291-298.
244. *Dalmacija u drugoj polovici VI. stoljeća i Justinijan.* - ZPFZ, XLVII, str. 205-215.
245. *Matko Laginja o Kastavskom statutu.* - Zbornik "Ivan Matetić Ronjgov", V, str. 55-65.
246. *O novijim radovima na zakonima Kastavske gospoštije.* - Isto, 357-365.
247. *Nekoliko zapažanja o hrvatskom kralju Zvonimiru.* - Ljetopis 75 godina srednje škole u Krku, Krk, str. 136-140.
248. *Hrvatska država u doba narodnih vladara.* - Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, I, Srednji vijek, (VII.-XII. stoljeće), Rano doba hrvatske kulture, Zagreb, str. 197-214.
249. *Iz povijesne problematike nekih hagiografskih vrela.* - CCP, XXII, 40, str. 19-26. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 143-150.
250. *O nekim osnovnim značajkama pokretanja kaznenog postupka u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama.* - R, 475, str. 5-53.
251. *Vjerodostojnost šibenskih povlastica (1167.-1322.).* - ZZPZ, 39, str. 17-36. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 483-494.
252. *Pravnopovijesne, povijesne, diplomatske i druge raščlambe - preduvjet daljnjeg napretka hrvatske historiografije.* - CCP, XXI, 39, str. 89-94.
253. *Državnopravni položaj Hrvatske u doba Krbavske bitke.* - "Krbavska bitka i njezine posljedice", Novi Vinodolski, 22.-24. X. 1993., str. 28-35.
254. *O nastavi pravnopovijesnih predmeta u novim uvjetima.* - ZPFZ, XLVII, 6, str. 677-684.
255. *Marcellinus – "scolasticus i proconsul Dalmatiae".* - HZ, L, str. 1-8.
256. *Marcellinus scolasticus e proconsul Dalmatiae.* - Atti, XXVII, str. 471-481.
257. *O najstarijim riječkim notarskim knjigama.* - Svid, II, str. 45-52.
258. *Neka pitanja ranosrednjovjekovne povijesti Zadra (U povodu tisućgodišnjice ustupanja prava ribarenja samostanu sv. Krševana).* - Tisuću godina prvoga spomena ribarstva u Hrvata, Zagreb, str. 25-37.
259. *Neobjavljeni rukopis Mošćeničkog zakona.* - Fontes, 3, Zagreb, str. 99-113.
260. *Veprinački sudski zapisnici iz XVI. i XVII. stoljeća (Volčićev prijepis).* - LT, 12, Opatija, str.

1998.

261. *Poruka i datacija tzv. Ljetopisa popa Dukljanina.* - CCP, XXII, 41, str. 1-30.

262. *O nekim osnovnim značajkama pokretanja kaznenog postupka u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama.* - Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, V, 1, str. 393-449.
263. *O tzv. Lex Romana Curiensis-Utinensis.* - ZPFZ, XLVIII, 5, str. 499-509.
264. *Proziv' na ,tri, šest i devet gradi'.* - GZ, 5, str. 271-278.
265. *Neka državnopravna pitanja odnosa Hrvatske prema Splitu u ranom srednjem vijeku.* - VAHD, 87-89, str. 269-287.
266. *700. obljetnica Vinodolskoga zakona.* - Vinodolski zakon 1288. g., Studijski materijal i tekst, Osijek, str. 2-24.
267. *Prilog diskusiji o Bašćanskoj ploči.* - CCP, XXII, 42, str. 247-248. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 161-162.
268. *Zagonetka prezimena (o porijeklu Julija Klovića).* - NL, 15. IV., str. 25.
269. *Pojam "grada" u starijoj grobničkoj (vinodolskoj) povijesti.* - GZ, V, 16-17, Grobnik, str. 28.
- 1999.**
270. *O pravnoj naravi zablude u klasičnom rimskom pravu.* - ZPFZ, XLIX, 2, str. 167-178.
271. *"Andautonia" (preteča Zagreba) u svjetlu "lex Irnitana".* - Isto, 5, str. 557-581.
272. *Some Notes on the Farmer's Law, an Important Link in the Evolution of Roman-Byzantine Law.* - Isto, 2, str. 227-232.
273. *O municipiju "Andautonia".* - R, 478, str. 5-24.
274. *Brak na riječki način.* - Svid, IV, str. 9-20.
275. *Marulićeva oporuka.* - ZPFR, 20, 1, str. 1-14.
276. *Hrvati, glagoljica i slavenski apostoli.* - D, IX, 7-12, str. 51-56.
277. *O trsatskom zakonu.* - U: Malo nepresušno vrelo. 180. godina Osnovne škole "Trsat", Rijeka, str. 11-15.
- 2000.**
278. *O interpretaciji nekih vrela hrvatske pravne povijesti devetog stoljeća.* - ZPFZ, L, 1-2, str. 183-205. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 178-198.
279. *Neka pitanja glagoljice i glagoljanja.* - R, 480, str. 5-16.
280. *"Liber Methodius" i pitanje vrela devete glave Ljetopisa Popa Dukljanina.* - CCP, XXIV, 46, str. 1-9.
281. *L'Istria bizantina ed alcuni problemi del Placito di Risano.* - Slovenija in sosedne dežele med antiko in karolinško doba, Ljubljana, str. 81-95.
282. *O nekim pitanjima starije hrvatske povijesti.* - ST, 61, str. 1-20. - Isto, U: *prikazi i diskusije*, str. 503-518.

283. *Zakoni, pravni običaji, statuti, privilegiji*. - Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost, sv. II, Srednji vijek i renesansa (XIII.-XVI. stoljeće), Zagreb, str. 149-166.
284. *Lo Statuto d'Arbe*. - Atti, XXX, Trst-Rovinj, str. 9-221.
285. *Uzori i izvori "Zlatne bule" za zagrebački Gradec*. - CCP, XXIV, 46, str. 10-20.
286. *Kastavski zakon na njemačkom jeziku (XVIII. st.)*. - ZK, 8, str. 259-281.
287. *Zakon grada Kastva iz 1400*. - Isto, str. 283-310.
288. *Gotnik i Klana*. - VDAR, XLI-XLII, str. 85-96.
289. *Marulićeva oporuka*. - Radovi međunarodnog skupa Marko Marulić, hrvatski pjesnik i katolički humanist: Prijedlog za Europu trećeg tisućljeća, KKS, Colloquia Maruliana IX, Split, str. 279-285.
290. *Kulturno-povijesno značenje Bašćanske ploče*. - MBU, 7, str. 11-13.
291. *Godinu dana poslije ("Sjećanje na Branka Fučića")*. - Sušačka revija, 29, str. 91-92.
- 2001.**
292. *Iz povijesti Klane i glagoljice. (U povodu 560. obljetnice Klanjskog natpisa 1439.-1999.)*. - Zbornik Društva za povjesnicu Klana, 6, str. 11-19.
293. *Glagoljica u Rijeci*. - Svid, VI, str. 27-34.
294. *Iz starije hrvatske povijesti*. - ZPZZ, 43, str. 1-11, separat.
295. *Perspektive daljnjeg rada na srednjovjekovnim statutima*. - R, 482, str. 1-53.
296. *Primarna funkcija Bašćanske ploče*. - RI, VI, 1, str. 7-15.
297. *Još o ...Cinus Dinii (CIL III. 14579)*. - Isto, 2, str. 145-152.
298. *Neka pitanja ranije hrvatske povijesti. (U povodu knjige I. Rendića Miočevića U potrazi za hrvatskom kolijevkom)*. - ZPFR, 22, 2, str. 509-535. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 199-226.
299. *Neka pitanja iz starije povijesti sjevernog Jadrana*. - CCP, XXV, 47, str. 1-54.
300. *Alcune note concernenti lo Statuto di Dignano*. - Atti, XXXI, str. 363-370.
301. *Kastavski "ekskuzati"*. - ZK, 9, str. 11-15.
- 2002.**
302. *Društvo, elita, mit – kaznenopravni aspekt (primjer Dekaloga)*. - ZPFZ, LII, 1, str. 27-43., koaut. V. Grozdanić, p. o.
303. *O povezanosti rimskoga klasičnog prava s grčkom filozofijom i retorikom*. - Isto, 5, str. 933-982.
304. *Društveni slojevi u Tarsatici i Rijeci*. - Svid, VII, str. 29-40.
305. *Jeronimov "Oppidum Stridonis"*. - CCP, XXVI, 50, str. 1-9.
306. *Najnovija literatura o tzv. seobi Hrvata*. - R, 485, str. 77-128.

307. *La posizione giuridica delle comunità istriane e liburniche durante il principato.* - Atti dell'Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti, t. CLX. (2001-2002), Classe di scienze morali, lettere ed arti, Venecija, str. 167-193.
308. *Nekoliko napomena o dva važna dokumenta iz veprinačke prošlosti.* - VDAR, XLIII-XLIV, str. 197-205.
309. *Kažnjavanje ubojstva u zagrebačkom Gradecu (Bilješke uz: Tkalčić, MCZ, V, 6-7).* - Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 9, br. 1, Zagreb, str. 117-130.
310. *Il carattere della spedizione Orseoliana in Dalmazia. Venezia e la Dalmazia anno mille - Secoli di vicende comuni.* - Atti del Convegno di studio, Venecija, str. 53-61.
311. *Vinodolska općina i vinodolski "kmeti".* - R, 485, str. 129-169.
312. *Loreto i Trsat.* - CCP, XXVI, 49, str. 77-125.
313. *Pomorski ugovor (societas) sklopljen u Rijeci 15. svibnja 1449. (Iz života uglednoga riječkoga građanina Ivana Babića "de Grobinico").* - ZPFR, suppl. 2, str. 1-9.
314. *O privremenom boravku Svete kuće na Trsatu 1291.-1294. god.* - RTČ, X, 2 (20), str. 433-440.
315. *Zaštita povlaštenog položaja elite.* - Mogućnosti, 4-6, Split, str. 151-159.
316. *Specifične značajke trsatske općine.* - Tarsatika, III, 6, Rijeka, str. 15-18.

2003.

317. *Povezanost strukture hrvatskog društva i političkih odnosa u srednjem vijeku (do pojave staleža).* - R, 487, str. 1-150.
318. *Ugovor "soceda" po primorskim statutima te statutima Istre, Kvarnera i Dalmacije.* - ZPFR, Suppl. 3, str. 25-33.
319. *Neke napomene o hrvatsko-ugarskom pravu.* - ZPFZ, LIII, 5, str. 1091-1114.
320. *Prva zabilježena hodočašća na području današnjega grada Rijeke.* - Svid, VIII, str. 65-72.
321. *Političke osnove pravnih sustava.* - Hrvatska i Europa, kultura, znanost i umjetnost, svezak III., Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće), Zagreb, str. 141-150.

2004.

322. *O nekim pitanjima najstarije hrvatske povijesti.* - R, 489, knj. 42, str. 19-99.
323. *O Borni, vojvodi Gačana.* - Zbornik biskupa Mile Bogovića, Rijeka, str. 87-102.
324. *Iz starije pravne povijesti Mošćenica.* - Mošćenički zbornik, I, 1, str. 11-24.
325. *"Rijeka" prije Rijeke.* - Svid, IX, str. 11-20.
326. *Neka pitanja abjuracije iz 1203. godine.* - Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, 46, Zadar, str. 85-92.

327. *Vidljive i manje vidljive poruke Tomine "Historia Salonitana"*. - Toma Arhiđakon i njegovo doba, Zbornik radova, Split, str. 13-19.
328. *Krsni list Hrvatske (Trpimirova darovnica) i međunarodni položaj Hrvatske države narodnih vladara*. - ST, 62, str. 1-42.
329. *Iločka pravna knjiga – važan dokument naše pravne povijesti*. - ZPFR, 25, 2, str. 623-632.
330. *Pojam grada u starijoj grobničkoj povijesti*. - GZ, VI, str. 11-17.
331. *Nekoliko zapažanja u povodu najstarijega glagoljskog natpisa u Grobniku*. - Isto, str. 19-20.

2005.

332. *Etnogeneza Slavena*. - R, 492, Društvene znanosti, XLIII, str. 89-143.
333. *Odnosi Hrvata i Mađara u ranije doba (U povodu 900. obljetnice hrvatskog priznanja ugarskog kralja Kolomana za hrvatskog kralja)*. - ST, 63, str. 1-90.
334. *O srednjovjekovnom pristavu*. - ZPFZ, LV, 2, str. 271-324.
335. *Marulićeva oporuka*. - Colloquia Maruliana XIII, Split, str. 5-71.
336. *Tarsatica i Alarik*. - Svid, X, str. 27-33.
337. *Brak na bosanski način ("si sibi placuit")*. - ZPFZ, LV, 3-4, str. 717-731.
338. *Neka pitanja abjuracije iz 1203. godine*. - Zbornik radova *Fenomen "Krstjani" u srednjovjekovnoj Bosni i Humu*, Institut za istoriju u Sarajevu i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Sarajevo, str. 27-103.
339. *Neka pitanja abjuracije iz 1203. godine*. - Hrvatska misao, IX, Sarajevo, 34/35, n. s., str. 163-169.
340. *Pravni aspekti Rižanskog placita*. - ZPFR, XXVI, 2, str. 627-656.
341. *Riječ na predavljanju knjige Đ. Milovića Kaznena prava šest sjevernokvarnerskih statuta, Mošćenice, 2005. godine*. - Rijeka, X, 1, str. 99-102.
342. *Gli aspetti giuridici del Placito di Risano*. - AH, XIII, 1, str. 79-86.
343. *Holistički pristup današnjoj globalizaciji prava*. - Predavanja održana u HAZU, 75, Zagreb, str. 5-17.
344. *Novo objavljeni rukopisi Mošćeničkog zakona – važno vrelo za gospodarsku i pravnu povijest*. - Raukarov zbornik, Zagreb, str. 361-380.

2006.

345. *Frankopansko-Zrinski Patrimonium*. - GZ, IX, 7, 2005/I., str. 11-14.
346. *Knjiga prihoda i rashoda Brašćine sv. Marije Tepačke (u povodu predstojeće objavljene knjige dr. Irvina Lukežića)*. - Isto, str. 87-102.
347. *Grobniština i druge vinodolske općine*. - Isto, str. 171-176.
348. *Neka pitanja abjuracije iz 1203. godine*. - HM, 39-40/28, str. 171-231.

349. *Moja suradnja s akademikom Petrom Strčićem.* - ČPZH, I/1, str. 79-86.
 350. *Moja suradnja s akademikom Petrom Strčićem.* - RI, XI, 2, str. 79-86.
 351. *Perspektive znanstvenog istraživanja pravno povijesnih tema.* - ZPFS, 43, 3-4, str. 323-330.
 352. *Dobronja – zadarski dužnosnik ili hrvatski kralj?.* - CCP, XXX, 58, str. 1-52.
 353. *Habsburzi prema Rijeci.* - Svid, XI, str. 25-32.
 354. *O tzv. aktualiziranju istraživanja rimskog prava.* - ZPFR, 27, 2, str. 637-653.
 355. *Neka pitanja ranije bosanske pravne povijesti.* - ZPFZ, 56/6, str. 1741-1750.

2007.

356. *O pravnoj povijesti zagrebačkog Gradeca.* - ZPFZ, 57, 4-5, str. 711-725.
 357. *Senjski statut iz 1388.* - Senjsko muzejsko društvo-Gradski muzej Senj, 34, str. 5-160.
 358. *Srednjovjekovni pojam grada.* - ZPFR, 28, 2, str. 897-904.
 359. *Habsburgovci prema Europi, Hrvatskoj i Rijeci.* - Svid, XII, str. 11-18.
 360. *O nekim osnovnim problemima Bašćanske ploče.* - CCP, 60, 2, str. 1-15.
 361. *La nozione del termine medievale „città“.* - Atti, XXXVII, str. 113-120.

2008.

362. *Njemački rukopis Mošćeničkog statuta iz 1616.* - Zbornik „Decennium Moztanicensis“, Rijeka, str. 19-33.
 363. *Novigradski Urbar iz 1576. godine.* - VDAR, 49, str. 9-48.
 364. *Peter Swarovski: „Indeficienter“ nema nikakve veze s Habsburgovcima.* - Svid, XIII, str. 11-16.
 365. *Sveti Pavao i Karl Marx – dva velikana svjetske povijesti.* - R, 500, 46, str. 109-145.
 366. *Utjecaj Račkoga na hrvatsku historiografiju.* - PSJ, 9, str. 27-40.
 367. *La regola paterna paternis nell'Istria medievale.* - Atti, XXXVIII, str. 115-126.
 368. *Neka pitanja povljanske listine.* - AA, 2, str. 611-621.

2009.

369. *Rechskontinuität in der Spätantike und im Mittelalter (mit besonderes berücksichtigung Dalmatinse.* - Književni krug, Zbornik Dioklecijan, tetrahija i Dioklecijanova palača. O 1700. obljetnici postojanja, Split, str. 541-551.

2011.

370. *Razvod između Kastva i Gotnika 1541.* - Zbornik Društva za povjesnicu Klana, 8, str. 441-448.
 371. *Gotnik i Klana.* - Isto, str. 429-438.

4. OCJENE I PRIKAZI

1971.

1. *Žilave zablude. Državnopravna historija jugoslavenskih zemalja akademika prof. univ. dr. F. Čulinovića i naši primorski krajevi.*- D, IV, 3, str. 81-83. - Isto u: *Prikazi i diskusije*, str. 29-32.

1981.

2. *Naše primorje u djelima Nade Klaić.* - ZPFR, 2, str. 281-283.
3. *Sima Avramović, Rano grčko pravo i Gortinski zakonik, Beograd, 1977.* - Isto, 284.
4. *A. Romac, Rimsko pravo, Zagreb 1981.* - ZPFZ, XXXI, 2, str. 273-274.
5. *Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa; Serie A, Lateinische Namen bis 900; Serie B, Griechische Namen bis 1025, Wiesbaden 1981.* - ZPFR, 2, str. 275-276.

1983.

6. *R. Bratož, Severinus von Noricum und seine Zeit.* - ŽA, 33, str. 234-235.
7. *R. Bratož, Severinus von Noricum und seine Zeit, Wien 1983.* - ZPFR, 4, str. 461-464.

1984.

8. *Vesna Radovčić, Pravna problematika i razvitak instituta darovanja, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, Čakovec, 1983, str. 149-152.* - ZPFR, 5, str. 237-238.
9. *Srđan Šarkić, Pravne i političke ideje u Istočnom Rimskom Carstvu od početka Konstantinove do kraja Justinijanove vladavine, Beograd 1984.* - Isto, str. 238.

1986.

10. *Djelo profesora Josipe Čaval.* - ZPFR, 7, str. 1-5.
11. *I. P. Medvedev, E. E. Lipšic, E. K. Piotrovskaia, Vizantijski zemledel'českij zakon. Leningrad 1984.* - Isto, str. 220-221. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 37-38.
12. *Mr. Darinko Munić, Kastav u srednjem vijeku.* - Isto, str. 22. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 40-41.
13. *Prof. dr. Magdalena Apostolova Maršavelski, Zagrebački Gradec - iura possessionaria, Zagreb, 1986.* - Isto, str. 219-220. Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 35-36.
14. *G. Škrivanić, Monumenta cartografica Jugoslaviae, II, 1979.* - Isto, str. 221-222. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 39.

1987.

15. *Šefko Kurtović, Opća historija države i prava, I. dio, Zagreb, 1987.* - ZPFR, 8, str. 153.

16. *Ljubomirka Krkljuš i Srđan Šarkić, Opšta istorija države i prava, Beograd 1988.* - Isto, str. 152.
17. *Antun Cvitanić, Korčulanski statut, Zagreb 1987.* - Isto, str. 154. Isto, u: *Prikazi i diskusije*, str. 42-43.
- 1988.
18. *Kuntić-Makvić Bruna, Ivan Lučić, O Kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske, Zagreb 1986.* - ZPFR, 9, str. 191.
19. *Pahor Miroslav i Šumrada Janez, Statut piranskega komuna od 13. do 17. stoletja, Ljubljana 1987.* - Isto, str. 182.
20. *Spomenica prof. dru Anti Romcu.* - PV, 4, str. 319.
21. *Nada Klaić, Vinodol od antičkih vremena do knezova krčkih i Vinodolskog zakona, Pazin-Rijeka 1988.* - HZ, XLI, str. 345-349. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 46-50.
- 1989.
22. *Ante Romac, Ulpijan, Knjiga regula, Zagreb, 1987.* - PV, 5, str. 165.
23. *Mr. Žika Bujuklić: Pravno uređenje srednjovjekovne budvanske komune.* - ZPFZ, XXXIX, 2, str. 253-254.
- 1990.
24. *Temelji moderne demokratije: izbor deklaracija i povelja o ljudskim pravima (1215-1989).* - ZPFZ, XL, 2, str. 249-250.
- 1992.
25. *Ivo Goldstein, Bizant na Jadranu.* - HZ, XLV, str. 306-312. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 81-89.
26. *N. Klaić, Povijest Hrvata u srednjem vijeku, Zagreb, 1990.* - Isto, str. 272-276. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 75-80.
- 1993.
27. *Prof. dr. Antun Cvitanić, U povodu objavljivanja Statuta otoka Lastova.* - Ra, 26, str. 323-326. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 104-107.
28. *Jaroslav Šašel, Opera selecta, Ljubljana, 1992.* - CCP, XVII, 32, str. 182-186. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 99-103.
- 1995.
29. *Einige zusätzliche Bemerkungen (zu H. Köpstein, Thessaloniki - Wiege des Nomos Georgikos?).* - Symposio Byzantine Makedonia 324-1430, 23.-31. X. 1992., Thessalonike, str. 162-164. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 115-118.
30. *I. Goldstein, Hrvatski rani srednji vijek.* - HZ, XLVIII, str. 213-231.

1996.

31. *Grafenauerov zbornik, Ljubljana 1996, 703 str.* - CCP, XX, 38, str. 201-203.
32. *Westillyricum und Norditalien in der spätrömischen Zeit, Ljubljana, 1996, 407 str.* - Isto, str. 203-204.
33. *Zlatna knjiga grada Splita I (Izd. V. Gligo et al., Književni krug, Split, 1996, 743 str.)*. - ZPFZ, XLVI, str. 548-549. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 133-134.

1997.

34. *J. Marević, Hrvatsko-latinski rječnik, Školska knjiga, Zagreb, 1996, 669 str.* - ZPFZ, XLVII, str. 199-200. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 142.
35. *Croatian Critical Law Review, Zagreb, 1996, vol. 1, br. 1 i 2-3.* - Isto, str. 323-327. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 119-124.
36. *Zadarski statut sa svim reformacijama odnosno uredbama donesenim do godine 1563., sada ponovno izdali, kritičkim aparatom opskrbili te kazalom osoba, mjesta i stvari obogatili i na hrvatski jezik preveli Josip Kolanović i Mate Križman, Zadar 1997. Nakladnici: Ogranak Matice hrvatske, Zadar i Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 764 str.* - HZ, L, str. 293-297. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 135-139.
37. *M. i P. Strčić, Život i djelo dr. Ivana Črnčića (1830.-1897.), Krk-Dobrinj.* - Isto, str. 306-307.
38. *Mateo Žagar, Kako je tkan tekst Bašćanske ploče.* - Isto, str. 297-298. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 140-141.
39. *Roman Law as a European Phenomenon and Croatian Legal History.* - Croatian Critical Law Review, vol. 2, br. 3, str. 205-250.
40. *Romčev doprinos romanistici.* - Rimsko pravo kao europski fenomen i hrvatska pravna povijest, Rijeka, str. 29-30. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 151-152.

1998.

41. *M. Petrak, Pravna narav zablude u rimskom i hrvatskom ugovornom pravu.* - ZPFZ, XLVIII, str. 577-594.
42. *A. Cvitanić, Statut grada Splita – Splitsko srednjovjekovno pravo.* - Mogućnosti, 10/12, Split, str. 246-255.
43. *A. Cvitanić, Statut grada Splita – Splitsko srednjovjekovno pravo, treće izdanje, Književni krug Split, 1998, str. 1078.* - ZPFZ, XLVIII, 5, str. 499-509. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 173-177.
44. *O pravnopovijesnim radovima akademika Vladimira Bayera.* - Pravni fakultet u Zagrebu III, Nastavnici fakulteta, sv. 3, Zagreb, str. 157-165.
45. *Željko Horvatić: Povijest hrvatskoga materijalnog kaznenog prava (u knjizi: Željko Horvatić, Novo hrvatsko kazneno pravo, Zagreb, 1997.)*. - ZPFZ, XLVIII, 1-2, str. 221-228. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 165-172.

46. R. Bratož, *Grška zgodovina, Zbirka zgodovinskega časopisa 18, Ljubljana, 1997.*, 264. str. - CCP, XXII, 42, str. 138-139. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 153-154.
47. *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije – Dodaci, Supplementa, sv. I. listine godina 1020.-1270., ur. H. Sirotković i J. Kolanović, priredili J. Barbarić i J. Marković. 411. str.* - Isto, str. 139-141. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 155-157.
48. *Magdalena Apostolova Maršavelski, Iz pravne prošlosti Zagreba (13. do 16. stoljeće), Školska knjiga, Zagreb, 1998.*, 283. str. - Isto, str. 141-144. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 158-160.
49. *U povodu knjige Mirjane i Petra Strčića "Hrvatski istarski trolist. Laginja–Spinčić–Mandić". Uvodno izlaganje na kulturno-znanstvenom skupu Društva za povjesnicu Klana "Dani Matka Laginje" 1997.* - Zbornik Društva za povjesnicu Klana, 4, Klana, str. 217-222.

1999.

50. *Darinko Munić, Kastav u srednjem vijeku, II. dopunjeno izdanje.* - RI, IV, 1-2, 1998-99, str. 138-144.
51. *V. Radovčić, Pravna problematika i razvitak instituta darovanja, 1983.* - Rimsko pravo – izabrane studije, str. 457-459. - Isto, U: *Prikazi i diskusije*, str. 33-34.

2001.

52. *O. Karataj, Hirvat Ulusunum Olusumu, Erken Ortaca'g'da Türk – Hirvat Iliskileri (Formiranje hrvatske nacije, Tursko-hrvatski odnosi u radnom srednjem vijeku) Assam, Ankara, 2000.*, 2000., XVII+221 str., *Turski povjesničar o Hrvatima.* - ZZPZ, 43, str. 479-482.
53. *Turski povjesničar o Hrvatima.* - Isto, str. 479-482.
54. *R. Bratož, Il cristianesimo aquileiese prima di Costantino fra Aquileia e Poetovia, Udine, Istituto Pio Paschini, Gorizia – Istituto di storia sociale e religiosa – Ricerche per la storia della chiesa in Friuli, 2, 1990, IV + 535.* - CCP, XXV, 47, str. 271-272.
55. *Statut pulske općine (Statuta Communis Polae), Povijesni muzej Istre, Pula, 2000.*, izd. M. Križman. - Isto, 48, str. 155-159.
56. *Slovenija in sosedne dežele med antiko in karoliško dobo – začetki slovenske etnogeneze (Slowenien und die Nachbarländer zwischen Antike und Karolingischer Epoche), I-II, Ljubljana, 2000.*, ur. R. Bratož. - Isto, str. 159-162.

2002.

57. *Statutum terrae Fluminis anno MDXXX; Zlatko Herkov, Statut grada Rijeke iz godine 1530.; Silvino Gigante, Statuti concessi al Comune di Fiume da Ferdinando I nel MDXXX; Edit - Izdavački centar, Rijeka, Rijeka-Fiume, 2001.*, 387 str. - RI, VII, 1-2, str. 119-121.

2003.

58. *Doprinos Antuna Cvitanića hrvatskoj znanosti i kulturi (u povodu objavljivanja knjige Iz dalmatinske pravne povijesti, Književni krug Split, Split 2002. - MO, 7/9), str. 141-146.*
59. *Franjo Šanjek: Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13.-15. st.), Barbat, Zagreb, 2003. - Forum, 7-9, str. 1102-1110.*
60. *A. Šoljić – Z. Šundrica – I. Veselić, Statut grada Dubrovnika, Dubrovnik 2002. - CCP, XXVII, 52, str. 203-206.*
61. *H. D. Kahl, Der Staat der Karantanen – Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum, Ljubljana, 2002. - Isto, str. 206-208.*

2005.

62. *Đ. Milović, Kaznena prava šest sjevernokvarnerskih statuta, Mošćenice, 1, 2005. godine. - RI, X, 1, str. 132-134.*

2006.

63. *Antun Cvitanić: Srednjovjekovni statut Bračke komune iz godine 1305. - ZPFS, 43, 3-4, str. 579-580.*

2007.

64. *Budislav Vukas ml., Osimski sporazum i hrvatsko-talijanski odnosi, Pravnopovijesni pogled. - ZPFZ, 57, 4-5, str. 881-882.*
65. *Tomislav Raukar, Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku. - ZPFR, 28, 2, str. 1423-1424.*
66. *Jakov Jelinčić, Nella Lonza, Statuta communis Duorum Castrorum, Statut Dvigradske općine. - ZPFR, 28, 2, str. 1425-1426.*

2010.

67. *Zrinko Mičetić, Praputnjak i Vinodolski zakon, Kulturno društvena udruga „Praputnjak“, Rijeka, 2009., str. 309. - ZPFR, XXXI, 1, Rijeka, 2010, str. 477.*

5. INTERVJUI

1998.

1. *Bašćanska je ploča napisana iz političkih razloga. - KV, II, 5 (14), svibanj, str. 6-7, 20.*
2. *Što zapravo piše na Bašćanskoj ploči?. - M, 10, Zagreb, listopad, str. 10-13.*
3. *Bez izvora nema povijesti. Vrednovanje doba narodnih vladara. - V, VI, 123, 8. X., str. 6-7.*

IZBOR LITERATURE O AKADEMIKU LUJI MARGETIĆU

- BARTULOVIĆ Željko, *Akademik Lujo Margetić, profesor emeritus.* - Dometi, XX, 1-2, Rijeka, 2010, str. 103-106.
- BERTOŠA Miroslav, *Istra u djelu akademika Luje Margetića.* - Rijeka, VI, 1, Rijeka, 2001, str. 37-45.
- Bibliografija akademika Luje Margetića 1990-1996. (nastavak na bibliografiju objavljenu u Historijskom zborniku, XLIII, 1990, str. 455-463).* - Historijski zbornik, XLIII, Zagreb, 1990, str. 283-286.
- CVITANIĆ Antun, *Znanstveni doprinos akademika Luje Margetića (U povodu 80 godina života).* - Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, *Supplement*, 1, Rijeka, 2001, str. 1-14.
- GROZDANIĆ Velinka, *Bibliografija akademika Luje Margetića.* - Zbornik Pravnoga fakulteta u Rijeci, *Supplement*, 1, Rijeka, 2001, str. XXI-XXXVI.
- http://mahazu.hazu.hr/Akademici/LMargetic_bio.html, str. 1-16.
- <http://www.hazu.hr/Akademici/LMargetic.html>, str. 1-2.
- KAMPUŠ Ivan, *Uz sedamdeset godišnjicu profesora Luje Margetića. Godišnjice zaslužnih povjesničara.* - Historijski zbornik, XLIII, Zagreb, 1990, str. 455-463.
- KAMPUŠ Ivan, *Bibliografija akademika Luje Margetića 1990-1996. (nastavak na bibliografiju objavljenu u Historijskom zborniku XLIII, 1990, 455-463).* - Historijski zbornik, 49, Zagreb, 1996, str. 283-286.
- Ljetopis JAZU/HAZU*, 90-114, Zagreb, 1986.-2011.
- MARGETIĆ Lujo, *Kratice – izvori – literatura.* - U: *Iz vinodolske prošlosti. Pravni izvori i rasprave*, Rijeka, 1980, str. 263-273.
- MARGETIĆ Lujo, *Kratice i literatura.* - U: *Srednjovjekovno hrvatsko pravo. Stvarna prava*, Zagreb, Rijeka, Čakovec, 1983, str. XI-XXII.
- MARGETIĆ Lujo, *Abbreviazioni delle fonti e della letteratura. Bibliografia (oltre lavori menzionati nelle Abbreviazioni delle fonti e della letteratura).* - U: *Historica et adriatica. Raccolta di saggi storico – giuridici e storici*, Rijeka, Trst, Rovinj, 1983, str. 291-308, 309-312.
- MARGETIĆ Lujo, *Izvori i literatura*, U: *Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije*, Zagreb, 1988, str. 13, 25, 44, 75, 97. Koaut. Hodimir SIROTKOVIĆ.
- MARGETIĆ Lujo, *Hrvatsko srednjovjekovno pravo. Vrela s komentarom*, Zagreb, 1990, str. 232. Koaut. Magdalena APOSTOLOVA-MARŠAVELSKI.
- MARGETIĆ Lujo, *Vrela (s kraticama). Literatura (s kraticama).* - U: *Srednjovjekovno hrvatsko pravo. Obvezno pravo*, Zagreb – Rijeka, 1997, str. 393-402.

- MARGETIĆ Lujo, *Literatura*. - U: *Opća povijest prava i države*, Rijeka, 1998, str. 179-186.
- MARGETIĆ Lujo, *Uvod*. - U: *Rimsko pravo. Izabrane studije*, Rijeka, 1999, str. 36.
- MARGETIĆ Lujo, *Citirana vrela i literatura – kratice*. - U: *Zagreb i Slavonija. Izbor studija*, Zagreb-Rijeka, 2000, str. 365-378.
- MARGETIĆ Lujo, *Literatura*. - U: *Hrvatska i crkva u srednjem vijeku. Pravnopovijesne i povijesne studije*, Rijeka, 2000, str. 487-505.
- MARGETIĆ Lujo, *Prikazi i diskusije*, Split, 2002, str. 5-9.
- MIJOVIĆ KOČAN Stijepo, *Bašćanska ploča konačno pročitana! Lujo Margetić, O Bašćanskoj ploči (...)*. - Školske novine, XLV, 12, Zagreb, 24. III. 1998, str. 1, 9.
- MUNIĆ Darinko, *Liburnija i Vinodol u djelu akademika Luje Margetića*. - Rijeka, VI, 1, Rijeka, 2001, str. 25-36.
- PETRANOVIĆ Anamari, *Rimsko pravo u djelu akademika Luje Margetića*. - Isto, str. 17-24.
- RAVANČIĆ Gordan, *Lujo Margetić (1920.-2010.). In memoriam*. - Povijesni prilozi, XXIX, 38, Zagreb, 2010, str. 355-356.
- STRČIĆ Petar, *Bibliografija prof. dr. Luje Margetića*. - Pazinski memorijal, 14, Pazin, 1985, str. 197-203.
- STRČIĆ Petar, *Lujo Margetić, The Statute of Vinodol (1288), Čakovec, 1983*. - Historijski zbornik, 39, Zagreb, 1986, str. 343-344.
- STRČIĆ Petar, *Istarska povijest u radovima Luje Margetića*. - Arhivski vjesnik, XXX, 31, Zagreb, 1988, str. 169-174.
- STRČIĆ Petar, *Hodimir Sirotković, Lujo Margetić, „Povijest država i prava naroda SFR Jugoslavije“*, Zagreb, 1988. - Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 23, Zagreb, 1990, str. 278-284.
- STRČIĆ Petar, *Bilješka o autoru*. - U: L. MARGETIĆ, *O Bašćanskoj ploči*, 1. izd., Krk, 1997, str. 96-97, 2. dop. izd., Rijeka, 2000, str. 65.
- STRČIĆ Petar, *Jadranske teme Luje Margetića*. - Dometi, XX, 10, Rijeka, 1987, str. 799-806.
- STRČIĆ Petar, *Prilog ocjeni života i djela L. Margetića (do kraja 80-ih godina)*. - Zbornik Pravnog fakulteta Rijeka, *Supplement*, 1, Rijeka, 2001, str. 15-24.
- STRČIĆ Petar, *Bilješka o autoru*. - U: L. MARGETIĆ, *Bašćanska ploča*, drugo dopunjeno izdanje, Rijeka, 2000, str. 65.
- STRČIĆ Petar, *Akademik Lujo Margetić (1920-2010)*. - Historijski zbornik, LXVII, 1, Zagreb, 2010, str. 407-410.

- STRČIĆ Petar, *Akademik Lujo Margetić (1920.-2010.). U povodu odlaska istaknutoga historiografa, profesora emeritusa i počasnog doktora.* - Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 42, Zagreb, 2010, str. 455-456.
- STRČIĆ Petar, *Lujo Margetić (1920.-2010.).* - Ljetopis HAZU za g. 2010., 114, Zagreb, 2011, str. 799-802.
- ŠANJEK Franjo, *In memoriam. Lujo Margetić.* - Croatica christiana periodica, XXXV, 68, Zagreb, 2011, str. 171-172.

SPOMENICA PREMINULIM AKADEMICIMA

LUJO MARGETIĆ
1920. – 2010.

Nakladnik
HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Za nakladnika
akademik Pavao Rudan, glavni tajnik

Tehnički urednik
Ranko Muhek

Lektorica
Suzana Jukić

Naklada
200 primjeraka

Tisak
Tiskara Zelina d.d.

ISBN 978-953-154-113-8